

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Katedra autorské tvorby a pedagogiky

Dramatická umění

Herectví se zaměřením na autorskou tvorbu a pedagogiku

DIPLOMOVÁ PRÁCE

s neobhajitelným názvem

HLAS VOLAJÍCÍHO NA POUTI

Pavel Zajíček

Vedoucí práce: prof. Přemysl Rut

Oponent práce: doc. Mgr. MgA. Michal Čunderle, PhD.

Datum obhajoby: 26. září 2017

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Department of Authorial Creativity and Pedagogy

Dramatic Arts

Acting with focus on authorial creativity and pedagogy

DIPLOMA THESIS

A VOICE IN THE DESERT

Pavel Zajíček

Thesis advisor: prof. Přemysl Rut

Examiner: doc. Mgr. MgA. Michal Čunderle, PhD.

Date of thesis defense: 26th September 2017

Academic title granted: MgA.

Prague, 2017

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci s názvem

Hlas volajícího na pouti

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 20. září 2017

Pavel Zajíček v. r.

U p o z o r n ě n í

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Práce Hlas volajícího na poušti prozkoumává možnosti začátků, jejich pokračování a reflexi.

Klíčová slova

Začátek, psaní, reflexe,

Abstract

The thesis A Voice in the desert examines the possibilities of beginnings, their continuance and reflection.

Key Words

Beginning, Writing, Reflection.

Poděkování

za trpělivost a důvěru (v rozličné míře).

Abecedně: babičce Alence; Gorazdu Cetkovskému, OCarm.; Michalovi Čunderle; Markétě Machkové s rodinou; Metropolitní kapitule u sv. Víta, Vladimíru Mikešovi; Báře Purmové; mým milým rodičům a sourozencům; Přemyslu Rutovi; Gregu Saxovi.

(S planou nadějí, že jim nebude stydno, až/pokud tu své jméno najdou).

Přemyslu Rutovi přede všemi (byt' nejen jemu) směřuji vedle díky i prosbu za odpuštění, že jsem ho do toho zatáhl a pak to nechal dojít kdovíkam.

Obsah

Více než dva roky	9
Čtu si po sobě	14
Strach ze psaní	21
Místo úvah	23
Víc než dva dny	28
Nevím, opravdu nevím	35
Tento záměr	42
2017-08-22	50
2017-08-13	50
2017-07-28	51
2017-07-27	51
2017-07-16	52
2017-07-15	53
2017-07-14	53
2017-07-01	55
2017-06-03	55
2017-05	56
2017-04-22	58
2017-04-19	58
2017-04-12	58
2017-04-09	59
2017-04-03	62
2017-04-02	62
2017-03-31	63
2017-03-24	64
2017-03-19	65
2017-03-04	65
2016-11-12	65
2016-10-30	66
2016-07-11	67
2016-07	68
2016-06-27	68
2016-03-25	69
Došel jsem tak daleko	71
Přichází člověk	73
Odchází člověk	74
Prameny	75

Více než dva roky

trávím úvahami, více či méně vážnými pokusy, rozběhy a přípravami. A výsledkem mi je – s pochopitelnými výkyvy závislými na míře zájmu o věc – mírně se zvedající vlna znepokojení a obav, mírně, ale vytrvale (kam asi vyrostete taková vlnka na Štěpánském rybníku u nás na Kařízku, když jí poskytneme nevídanou možnost žít se a růst po dobu dvou let?), která v posledních dnech pomalu – to přiznávám – zvolna přerůstá v zoufalství, a přerostla by beze zbytku, kdybych to dovolil. Vskutku, mohl bych si zoufat, sám sobě bych se nedivil, naopak přišel bych za sebou, přisedl bych a poplácal se po rameni, řekl bych no tak, vždyť ono nebude zas tak zle, a v odpověď by my zaznělo jen rezignované chroptění, ne smrtelné, ale jako post-pláčová katedrální ozvěna, a mezi vzlyky by bylo lze rozeznat několik slov, ale ta by nedávala vcelku smysl, tak bych se ustrnul a nechal se na pokoji, jen ať si zoufá, jen ať nařiká, když má důvod, a on má, jen co je pravda: tedy pokud má někdo v čase nynějším, v čase minulém nebo tom, který teprve přijde důvod si zoufat, je to on, respektive jsem to já, o tom není pochyb.

Takové zoufalství není pochopitelně žádoucí stav, není to pozice, ve které by se člověk rád udržoval. Já zastávám průměrný názor, že má-li se nežádoucí stav odstranit, máme-li se z něho člověk vymanit, (protože zoufalství je stav, který člověka obemkne a znehýbní jako anakonda nebo, řekněme, – teď mě zrovna nic nenapadá, snad zápasník, který zalehne druhého zápasníka, až rozhodčí napočítá nevím do kolika a je konec zápasu, ten obraz mě vlastně napadl ještě před anakondou, ale jak to říct hbitě a jako by nic, aby se neodvedla pozornost od podstaty věci, na to jsem nepřišel, jak je nyní zjevné. K anakondě i zápasníkovi se nicméně dobře hodí ono slovo vymanit, vymanit se, i když teď nedovedu nahonem vystříhnout etymologický rozbor, protože vymaňování si představuji jako cosi pracného a svízelného a časově náročného, popřípadě lehce upoceného, kdy člověk napne veškeré síly a snaží se, dokud se nevysvobodí nebo nepadne, a něco takového podle mě přesně čeká na člověka, který se chce vymanit ze zoufalství, v tomto případě mne), tedy máme-li, chceme-li se z nežádoucího stavu vymanit, domnívám se, že je třeba namísto potírání symptomů hledat příčiny, je třeba vytnout samotný kořen, nějaké šolíchání a osekávání větví tu nepomůže, neboť kde se jedna upíží, dvě narostou, a ne-li – protože teď si sám uvědomuji, že takovou rostlinu jsem jaktěživ nepotkal – je to na každý pád zbytečná práce, zkrátka vzhůru dolů ke kořenům.

(Rád bych teď ozřejmil, že ono výše zmiňované zoufalství, popřípadě zoufání si, dosahovalo v určitých fázích těžko snesitelné intenzity. V tuto chvíli ovšem, když konečně trochu píšu, vypadá moje věc, celá situace i já v ní o dost nadějněji a bezmála poklidně. Říkám to bezstarostně, a taky se tak tvářím, což není mezi řádky vidět, ale je to tak, popíjím Matonniho minerální vodu, je mi málem do smíchu, a z obou těchto příčin lehce bublám. Přitom nemám záruku, že to celé dobře dopadne, ba naopak – historie mě učí, že je to s největší pravděpodobností další krátkodobý vzmach, který pomine stejně nenadále, jako se objevil, a že se přinejlepším vmáčkne do galerie dřívějších platných, leč marných pokusů, zbyde-li tam na něj někde zkraje místo a bude-li ona galerie zbudována. Jinak nic.

Nebudu předstírat, že netuším, odkud začít, a zároveň nepodléhám dojmu, že jsem bez pochyby narazil na hlavní, podstatné, nebo dokonce jediné semeniště strastí. Ale mám určité podezření. Během nepovinné školní docházky na Arcibiskupské gymnázium jsem v sextě začal navštěvovat

volitelný seminář Základy filosofie¹. Ten ve vzájemné shodě a souladu – aspoň tak to na mě působilo – vedli pánové Uherka a Šmilauer, a mluvím o jejich spolupráci jedině proto, že nejsem s to si vzpomenout, kdo z nich nadhodil onu myšlenku, ke které zde pílím jakožto k vyústění své vzpomínky. Rozumějte, ten seminář vedl formálně i fakticky Petr Uherka, ale když jsem se teď zaměřil na onen pokus či nápad, o které je zde řeč, vytane mi na myslí holá hlava Václava Šmilauera. Možná jen tu a tam za Petra Uherku zaskakoval. Možná i v den, kdy se mluvilo o tom, jaká neuspořádaná změt' se nám běžně valí hlavou a jak je prospěšné ukáznit mysl a sledovat jediný řetěz myšlenek, jediný, třeba přerývaný a neukázněný, pouze sledovat, neovlivňovat, nehodnotit, neusměrňovat, jak jen je to možné a jak jen sledování není samo o sobě ovlivňující. A potom, když se mysl zklidní, pokusit se nemyslet na nic. Ne myslet na nic, ne nemyslet na něco, ale nemyslet na nic. Ani na to, že nemám na nic myslet. Ani na to, že už na nic nemyslím. Nemyslet na nic. A já jsem si tehdy podle zadání všiml a uvědomil, jaká neuspořádaná změt' se mi valí hlavou, a pokoušel jsem se sledovat tok myšlenek a nešlo mi to, hlavně nehodnotit se mi nedařilo, protože to byly zpravidla donebevolající pitomosti, pročež jsem se pozvedl výš či ponořil níž a hodlal rovnou nemyslet na nic.

Nějakou dobu na to jsem čekal na metro na peroně stanice Náměstí Míru, stál jsem na místě, před kterým se zastaví ty dveře, ze kterých pak vystoupím nejbliž východu na Hradčanské, a byl jsem po škole dost unavený, ale knihu jsem si neotevřel ani jsem si nenasadil sluchátka, a místo toho jsem nějakou chvíli nemyslel na nic. Z ničeho nic. Nebo z něčeho nic, dalo by se říct. Dokázal jsem nemyslet na nic. V ten den a ještě několikrát potom. A skoro hned jsem si všiml podivného vedlejšího efektu: Stejně důsledně, jako jsem se dokázal na těch pár chvil ukáznit a uklidnit a docílit tak, že se mi nápady vyhýbaly, že mě nic nerušilo a, aby se tak řeklo, hladina mé mysli zůstala klidná, zůstala svým způsobem hladina mé mysli klidná, nic mě nerušilo a nápady se mi vyhýbaly od té doby pokaždé, když jsem se pokusil něco vymyslet, pro něco se zaujmout a do něčeho se pustit, až do nynějších dnů. S pár bezvýznamnými výjimkami. A to říkám jen proto, že se mi zdá nepravděpodobné, že by to platilo bez výjimky. Možná že ano. Je to nepravděpodobné, ale vyloučit to nedokážu.

Teď je potřeba říct – už slyším, jak se kdekdo nadechuje se shovívavým, ale přesto netrpělivým syknutím – že nikterak netvrdím, že mě od té doby nic nenapadlo, že mě nedokáže nic vyrušit a že – když už jsem s tím začal, budu důsledný – zůstává hladina mé mysli beze zbytku klidná. Ani v nejmenším. Ani v nejmenším. Napadá mě toho, že by tři stenografky nestačily zapisovat, a to mluvím jen o hlavních dějových linkách. Vyrušený, rozrušený a přerušovaný jsem tak často, že se to dá považovat za základní stav mé mysli, jejíž hladina – ano – je od břehu k břehu zčeřená a nestálá, jako je i její materie tu zkalená, tu zahnívajíc. Jsem ve víru nahodilých a – abych nebyl nespravedlivý – rozličně nosných myšlenek, což nevyklučuje, že když se dostanu do podnětného prostředí nebo se o mě opře příznivý vítr, může leccos vzniknout. Napíšu něco chvalitebného. Vznesu argument v diskusi. Ťuknu Janu Večeřovi zpátky nějaký šprým. Nechám se přemluvit a někam jdu a něco tam udělám. To se všechno může stát. Ale když se zastavím, sám o sobě, sám se sebou, sám před sebou a jsem třeba i dobré vůle něco podniknout, o něco se pokusit, s něčím přijít, tak se navracím na peron zastávky Náměstí Míru a čekám na metro. A následně, někdy dříve, někdy později, ale zpravidla si začnu zoufat.

¹ Nevím to úplně jistě, ale upřímně doufám, že se tam psala filosofie se S. Jinak by byl předmět a všechno, co bych z něj vyvodil, diskreditován v očích mé pratety Majky, která často vede řeči proti počest'ování cizích slov a filozofii vytahuje za límec dosti často a staví ji na pranýř jako příklad zásadního posunutí významu původního slova, a co neschválí teta Majka, z toho nedokážu mít radost.

Což mě přivádí k trochu trapnému zjištění, že jsem v úvodu, nepletu-li se, opomněl oznámit, nebo i jen zmínit, když už jsme u toho, čeho že se to mé zoufalství (Jsou vážně nutné tak silné výrazy? Začínám o tom pochybovat.²) vlastně týká. To bych mohl prozradit. To bych měl vyjevit. Byl by to rozhodně solidní krok, možná vůbec první. Ony více než dva roky úvah, pokusů, rozběhů a příprav se samozřejmě týkají – není to snad už dávno zřejmé? – mé magisterské práce, vrcholu studia tak neblaze natahovaného a nezdravě prodlužovaného. Týkají se její formy a pochopitelně hmoty, která by měla tu formu naplnit, týkají se samotného tématu, základního směru, kterým by se měla ubírat, a výchozího bodu, odkud by se měla na cestu vydat, a sítě odkazů a vztahů, do které by se měla položit jako vorvaň do rybářských pastí nebo stařec do duchen. V rozjímání nad tím vším, tím vším, které je ovšem jedním, jsem zůstával a zůstávám (nemyslete si, že ne) s rukama prázdnými a očima pro pláč. Když se nyní vyjasnila tato okolnost (připouštím, vpravdě ústřední okolnost), vrátím se k osvětlování a, kdo ví, snad i potírání příčin svého soucit budícího rozpoložení, neboť osvětlená příčina, napůl potřená příčina, jak bych rád věřil.

Na semináři Základy filosofie jsme s panem Uherkou četli knihu Rogera Scrutona Průvodce inteligentního člověka filosofií a já jsem se v té četbě fatálně zasekl hned u první kapitoly: jednak v tom smyslu slova, že jsem nikdy žádnou další část té knihy řádně neprostudoval (vzpomínám si, že ve druhém pololetí jsme Scrutona nahradili knížkou Malá filozofie pro nefilozofy od Friedhelma Mosera, která asi spíš odpovídala našim možnostem, a vědomě říkám našim, neboť každý řetěz je tak silný, jak silný je jeho nejslabší článek), jednak tím způsobem, že jsem se přes její sdělení nikdy, tedy dodnes, nepřenesl. Nebo spíš se z ní nevybabral. (Další sugestivní obraz: zatímco z objetí zápasníkovy je třeba se vymanit, vybabrat se člověk musí nejspíše z močálu. A není to močál, je to bahnitá louže, ale vybabrávání se tím neulehčuje, zvláště když se vám na sucho nechce, protože v tom prostě nevidíte tak velký rozdíl. Konec obrazu). Ta kapitola se jmenuje „PROČ?“ a celou knihu uvozuje. Víím, že by nyní bylo na místě přejít pokoj, vytáhnout Scrutona a vyhledat odpovídající pasáže, doložit jimi své domněnky, tvářit se sverepě akademicky. To nehodlám podstupovat, neudělám takovou chybu. Nic proti akademičnosti, ba naopak, kynu jí přes řeku květinou a ctím ji hluboce v naší nesměle milostné korespondenci, ona to ví a rozumí mým rozpakům. Chápe, že ještě nepřišel náš čas. Není ostatně kam spěchat. A na procházku přes pokoj se necítím, zabloudil bych při první příležitosti. Považoval bych to za neštěstí, ale ne za takové, jako kdybych Průvodce inteligentního člověka filosofií opravdu otevřel. Začetl bych se, zamyslel bych se, začal bych pochybovat o svých úmyslech. To si nemohu dovolit. Ne teď. Ne tady.

V kapitole „Proč?“ se vypráví o tom (hned zkraje první námitka: ačkoliv Scrutonův styl není přísně vědecký, těžko mluvit o vyprávění, to spíš výklad, nebo ještě přesněji úvaha), že je to právě otázka proč, která je základním podnětem k filosofování. Ne ovšem každé proč. Dají se odlišit dva základní mody nebo směry, kterými se dá v odpovědi na otázku proč vykročit: první se ptá po příčinách a je typický a určující pro vědecké tázání. Druhý, filosofický, hledá důvody. Za těch deset let, které uplynuly od doby, kdy jsem se nad tím rozdílem poprvé zamyslel, se mi zdá to rozlišení dosti zřejmé. Scruton uvádí, pokud si dobře vzpomínám, příklad, kdy se ptají kriminalisté

² Je to pochybování naprosto oprávněné a žádoucí. Až po dlouhém dumání mi došlo, jak to přišlo, že jsem s takovou lehkostí a samozřejmostí vypustil slovo výrazně překračující mou běžnou míru exprese i stav, který jsem jím popsal. V poslední době jsem opakovaně poslouchal rozhlasový pořad Osudy Ladislava Hejdánka. Vypisoval jsem si z něj některé myšlenky a patrně díky chytlavé dikci mluvčího mi utkvěla – vedle dalších – pasáž o strádajícím filosofovi Rádlovi: „...a když se vyskytne nějaký filosof, který říká něco, se těm druhým co nějak nezdá, pak takový filosof zůstává osamocen. To se stávalo za první republiky třeba u nás Rádlovi. Rádíl si na to také postěžoval, že kdyby měl svou filosofií hodnotit podle toho, jak ho hodnotí lidé kolem, tak že by s tím mohl rovnou skončit. Prohlásil, že by si mohl zoufat. Ale on si byl jist svou pravdou...“ (Hejdánek, 3/3) Tak nepatrný moment mě dokázal vsadit slovo „zoufat si“ do mysli a já ho jakoby mimochodem otiskl do vlastních myšlenek.

podezřelého, proč že zabil svou ženu. A s trochou dobré vůle relevantní odpověď vědeckého – příčinného typu by mohla znít, že neurony v jeho mozku vyslaly signál svalům v ruce, která z té příčiny vykonala příslušný pohyb, čímž se ostří sekerky ocitlo v lebce drahé choti. To není lež, ale to se ale policisté neptali. Je to správná odpověď nesprávného druhu. Vyšetřovatelé se ptali po motivaci, po důvodech, nebo z druhé strany viděno po účelech jednání. Je to apel na reflexi volního úkonu. Aspoň doufám, že si to vybavuji správně. Na semináři jsme tehdy uvažovali dál. Všechno, co děláme, děláme z nějakého důvodu, za nějakým účelem. Zní to nepříjemně utilitaristicky, ale struktura jednání se skutečně zdá být taková. Za každým činem je nějaké „aby“ napřážené do budoucnosti. Tento cíl našeho jednání ovšem nestojí sám o sobě, s největší pravděpodobností je sám prostředkem k cíli, který stojí za či nad ním. Tak by mělo být *teoreticky* možné *prakticky* od kteréhokoliv našeho úkonu nebo činu důsledným tázáním se „Proč?“ vystopovat náš konečný cíl, naši nejhlubší motivaci.

Není to tak jednoduché, jak to zní, ale dejme tomu, že bychom soustavným tázáním se nakonec přese všechno šlápli na dno, zadupali, abychom ověřili, že pod námi není skutečně nic, a našli a pojmenovali to, proč děláme to všechno, co děláme. Potom by ovšem bylo možné nechat veškeré naše jednání projít jednoduchým testem: u každé naší činnosti se znovu ptáme, za jakým účelem ji děláme, a v případě, že ta která činnost nekoření v našem konečném cíli, můžeme ji celkem bez rozpaků škrtnout ze svého života. Nabízí se otázka, nebo mě napadá otázka, zda takové slepé rameno motivace nemá sílu se osamostatnit a buď zpochybnit onu nejhlubší motivaci, která byla nastavena jako měřítko, ale vzešla přece ze stejného tázání, anebo existovat paralelně. Myslím si, že ne. Nevím, ale myslím si, že ne. V mém hranatém světě by to každopádně nemělo jít. A není to v tuto chvíli ani tak důležité, protože mi s odpuštěním nejde o dokonalé ozřejnění jakéhosi myšlenkového konceptu (samotného mě to zlobí, chtěl bych tu dokonalé ozřejmit ne jeden, ale všechny koncepty světa, ovšem záhy se ukáže, že je v řádu věcí, že k tomu nedojde), ale o to, jak jsem s tímto nástrojem, s touto nejistě uchopenou hračkou naložil já. Naučil jsem se bezohledně se ptát proč, kdykoliv se k tomu naskytla příležitost, a navykl jsem si dívat se s krajním podezřením na činnosti, u kterých jsem nedokázal ověřit, že jsou v souladu s mou nejhlubší motivací, s mým konečným cílem. A to byly prosím pěkně v zásadě všechny. Z několika příčin – nebo důvodů, nejsem si jistý. Předně jsem s díky odmítl nalézt ten pitomej poslední cíl. Nechci planě psychologizovat, takže nebudu. Nebudu. Konstatoval jsem tehdy prostě, že takový cíl je jakožto poslední příliš daleko a nejhlubší motivace příliš hluboko a že by bylo bláhové věřit, že je právě já právě teď dokážu vystopovat. A u jednotlivých aktivit jsem hrdinně prohlašoval, že jejich zakotvení ve stromu motivací je nejisté a problematické, a jejich další provozování čistě arbitrární, i sedl jsem si na cestu tváří v tvář oslu Buridanovu a hledal odpověď v jeho očích.

To jsem se nechal trochu unést, nerad bych zakryl to podstatné a hlavně bych to nerad sám zapomněl: Mám na mysli, že pan profesor Uherka nám nabídl napůl cvičnou, napůl pomocnou metodu s omezenou platností, abychom se zvolna pokoušeli vyznat se ve svých tehdy mladých životech, (kdy bylo možné pomocí nepatrné změny kurzu zásadně ovlivnit dlouhodobé směřování), a já jsem si ji osvojil coby dvoufázovou automatizovanou drtičku možností: zpochybnit – zahodit.³

Napadá mě analogie s deBonovým černým kloboukem v jeho metodě šesti klobouků. Tam má každá barva přinášet podle zadání argumenty svého charakteru: černá ty negativní, kritiku skrze rizika, slabiny. Žádná barva, žádná tendence ale nesmí úplně ovládnout pole. Já jsem se naučil

³ „Jenom ta jistota tam chybí. Ale to jenom v těch velkých věcech. V těch drobných věcech, tam už je to mnohokrát prověřeno. A myslet si, že můžu o čemkoliv říkat cokoli, to by bylo zneužití té připomínky, že je zapotřebí ke všemu se chovat kriticky.“ (Hejdánek 3/3)

chovat jako s černým obloukem naraženým hluboko přes oči, takže na argumenty ani nedojde, je to zvyk, zvykové bezpráví.

Zcela lajdácky, a tedy nefilosoficky jsem došel k pseudofilosofickému závěru, že většina z toho, co dělám, je patrně samoučelná, tím pádem nesmyslná a zhola zbytečná, a proto nebudu radši dělat nic. To je zaměstnání, které si žádá celého člověka. Nebo dělám, co mi kdo poradí nebo nakáže nebo jinak vnukne, což se z mé strany neobejde bez spousty prskání a fňukání a nadávání sobě i osudu.

Zhruba to se tedy skrývá za větou: Více než dva roky trávím úvahami...

Čtu si po sobě,

co jsem to dosud nat'ukal, a nevím, co si o tom mám myslet. Nebudu se nutit do myšlení, nebudu si myslet nic. Raději se zeptám, jsa filosoficky poučen, po důvodech takové jednání: Proč to čtete, princí?

Čtu si po sobě, abych dokázal navázat, abych se chytil nějaké niti, nebo stébla, když už jsme u toho. Niti, které bych se mohl přidržet a pokračovat jejím směrem, kam mě povede, což by ale znamenalo, že tam ta nit už někde je, že ta nit už někam vede, že je natažená z bodu za mnou k bodu přede mnou, a na mně je jen sledovat její průběh a doufat, že potrvá přinejmenším čtyřicet normostran. Ve své tísní bych se takovému průběhu nebránil, ale u všech všudy kde je tu jaká nit? Nemám dojem, že by tu byla nějaká nit natažená z bodu za mnou do bodu přede mnou, červená nebo jiná. Telefonní drát, sedmá rota. Takže zbývá stéblo. Stéblo se dá chytit, když člověk tone, a to dvěma způsoby, přinejmenším dvěma způsoby se dá takové stéblo využít. V první řadě se ho můžete chytiti v naději, že vás udrží. U břehu, pokud je to stéblo rostoucí na souši, zatímco vy se zmítáte ve vlnách. Je to bláhové, ale tonoucí se stébla chytá, chytá se ho a stéblo se trhá, případně vytrhává i s kořínky a vy se dál zmítáte ve vlnách, jen k tomu máte navíc na starost stéblo v ruce, gratulujeme. Pak nastává druhá možnost, přičemž první nutně předcházet nemusí, ale klidně může, a sice že se tonoucí chytá nebo drží stébla plovoucího s ním, stébla unášeného tokem stejně jako onen tonoucí, v kterémžto případě naděje selhává ještě tragičtěji – stéblo tonoucího nad hladinou neudrží, to si měl vzít radši plovací vestu nebo do té vody vůbec nelézt, stéblo je jako plavidlo k nepoužití, nejste-li, řekněme, Ferda mravenec, ale to pravděpodobně nejste, nic ve zlém. Napadá mě ovšem ještě třetí funkční užití stébla v případě tonutí, musíte mít ovšem štěstí na správný druh stébla. Teď si nejsem ani jistý, jestli takové stéblo vůbec existuje. Mám na mysli situaci z filmu Adéla ještě nevečeřela, kdy padouch uniká pronásledovatelům skryt pod vodní hladinou, přičemž dýchá jakousi slánkou coby šnorchem. Měl to být zlatý hřeb mé úvahy, ale šírají mě pochybnosti. Jednak se mi zdá opovážlivé spoléhat na štěstí, že zrovna stéblo, které vám uvízne v ruce, bude duté, tedy průchozí pro vzduch. Jednak člověk tonoucí patrně tone, protože neumí plavat, nebo je v místě, kde se plavat jednoduše nedá, třeba pod jezem u ostrova Štvanice, a to by mohl mít slánek a stébel plnou hubu i ostatní tělní otvory a nebude mu to zhoła nic platné. A do třetice, celý tenhle výklad o stéblech je téměř beze zbytku nemístný, (tedy mimo mísu, přesněji mimomístný, nebo obecněji nemístný), protože řeč byla o něčem zhoła jiném. O tom, že je potřeba navázat. A vázat stéblo... to tedy už spíš tu nit. Chtěl jsem zkrátka jen říct, že s navazováním, a teď opravdu nemluvím o navazování nití nebo stébel nebo vztahů (čímž neříkám, že to pro ně neplatí, ale dost už o tom), mívám potíže. Mám potíže s pokračováním v přerušené práci, v navazování v tomto smyslu slova⁴, takže buď nenavazuji, začínám jakoby odnikud a doufám, že části se propojí na nějaké hlubší úrovni, anebo si pomáhám jako nyní jakýmisi metatextovými můstky, třeba zrovna tematizováním oné těžkosti s navazováním.

Čtu si po sobě (kdovíproč jsem si usmyslel, že každý odstavec v tomto oddíle začnu „čtu si po sobě“. Je to docela výzva, když myšlenky na to uvození nepasují. Možná by to nemusely být zrovna

⁴ Zlobil jsem se tiše, když mě prof. Jan Vedral na úvod svého kurzu Tvůrčího psaní upozorňoval, že podle jeho zkušeností mívají studenti naší katedry těžkosti s psáním, které přesáhne délku či objem jednoho sezení, jedné seance. Rozhodně nedávám za pravdu panu prof. Janu Vedralovi, ale – jak už jsem pravil – mám potíže s pokračováním v práci, kterou jsem byl předtím pustil z ruky.

všechny odstavce, spíš tři, to se mi zdá únosné), abych se dozvěděl, abych si uvědomil, co jsem to napsal. To s prvním bodem úzce souvisí: není možné smysluplně pokračovat, když není zřejmé, v čem se má pokračovat, když se ztratí vědomí, na co se navazuje. A nejde při tom o paměť, nebo ne jen o ni. Nejde o to si připomenout, co že jsem to vlastně dělal, kam jsem to chtěl dovést a kde jsem to posledně skončil. To je jen nejsvrchnější vrstva. My se ptáme dál. A když říkám dál, nemyslím tím nutně kupředu, ale naopak zpět, kudy se šlo, až tam, odkud se vyšlo, a dál (blíže)⁵ k jádru věci: Ne kam jsem to chtěl dovést, ale kam jsem to doposud vedl. Ne co že jsem to chtěl udělat, ale co jsem udělal. Protože můžu nakrásně vědět, co jsem myslel a mínil a hodlal, ale stalo se to tak skutečně? To je třeba ověřit. Je třeba porovnat záměr s výsledkem. V myšlení, a nejen v něm (i když čím víc o tom přemýšlím, tím míň jsem si tím jistý. Jsem o tom přesvědčen, ale jistý si nejsem) se postupuje kupředu tak, že se couvá. To mám od Hejdánka a ten to má od Patočky.

Patočka říkal, že filosof, nebo filosofie, ale vždycky je to nějaký filosof, že jde kupředu tím, že couvá. Dá se to vyložit asi tak, že filosofie je aktivita, určitá myšlenková činnost, a ta činnost znamená – a to patří k filosofii – že já si musím uvědomovat, co dělám. Na rozdíl od našich politiků, kteří si musí uvědomit, jak na to budou lidé reagovat. A přitom dělají něco jen kvůli těm reakcím těch lidí, ale nevědí, co vlastně dělají. A pak jsou překvapení, co se to s nimi stane. To filosof nemůže připustit. Filosof, když něco udělá, tak se musí zastavit, teď se (jakoby) vrátit a zkoumat, co to vlastně udělal. Protože filosof ví, že když něco uděláme, tak nikdy přesně nevíme, co jsme udělali, protože my víme, co jsme chtěli udělat. Jenomže my něco uděláme a ono to není přesně to, co jsme chtěli. Tohle filosof ví předem, takže těch kroků nedělá moc, nedělá skoky, ale každý krůček se zastaví a koukne se, co vlastně udělal, aby to přezkoumal. Takže když někdy najde nějakou chybu, kterou udělal, tak se nemusí vracet hodiny a hodiny a roky a roky zpátky, aby našel to, kde to ještě bylo bez chyby.⁶

Hledání chyb, to je jedna možnost, to je jedna vrstva. Tak se dá zpětně procházet argumentace, tak se dá jít po vlastních stopách ve vedení příběhu a ptát se, jestli to či ono dává smysl, i když logika bude v každém z těch případech jiná. Nejelementárněji to asi vidět při kontrolování počtů nebo softwaru, kde to opravdu musí být v tom nejzákladnějším slova smyslu správně, jak o tom hovoří Jan Sokol v dalším velkoryse pojatém citátu:

„Tohle byla ohromná přednost Patočkova, kterej sice taky měl velkej smysl pro umění, pro literaturu, pro divadlo, ale přece jen měl to přísný filosofický řemeslo, kde se zkrátka musí argumentovat, kde každé slovo něco váží, kde nikdy není jedno, jestli to řeknu takhle nebo takhle, a to mě velmi dobře harmonovalo s tím vzděláním matematickým. Ne že bych si myslel, že se všechno dá spočítat, to vůbec ne, ale ta matematika a ty počítače člověka vychovávaly k určitý myšlenkový kázní. (...) Tenkrát tady ty počítače začínaly, a když já jsem k nim přišel, tak se pořád ještě zdálo, že počítač, to jsou ty dráty. Takže tam byli samí elektrikáři, kteří uměli sletovat ty dráty, a zdálo se jim, že tím je ta věc hotová. Jak dneska víme, tak to, co je na těch počítačích zajímavý, je teprve to, co se s těma drátama udělá, to jest ten software. A moje úloha byla založit tam vývoj softwaru na nějaký moderní úrovni. (...) Ta počítačová kultura je pozoruhodná. Ten počítač je především..., nebo první, co člověk zjistí, je, že je to strašnej

⁵ S rozlišením dále-blíže jsem měl problémy odnepaměti. Patrně jsem intuitivně vnímal jejich zrcadlovou relativitu. Navíc se u nás v rodině traduje, že tatínkova babička, když u ní někdo zaklepal na dveře, volávala „blíže“, protože přece vyzývala, aby se k ní dotyčný skrze dveře přiblížil. Naopak „dále“ by ho podle ní muselo ponoukat k ústupu, asi jako při varování „dále, dále, od hradu dále“. Jenže dále samozřejmě znamená také „pokračujte dále“, tedy vzdalujte se od vašeho výchozího bodu nastoleným směrem skrze dveře.

⁶ Hejdánek (1/3)

pitomec. A když s ním začnete pracovat, tak vás to nejdřív hrozně zlobí, že když někde zapomenete jednu nulu nebo čárku, tak on ne a ne, furt to nechodí, dokud nenajdete, kde jste tu čárku zapomněl. Ale třeba tahleta schopnost hledat chyby, to je neuvěřitelná škola toho programování. Ty projekty byly opravdu velký, to jest takovej typickej program, jaký jsme dělali, když se vytisk, tak měl dejme tomu pár tisíc řádek. Když se dal do počítače a teď se to zbouralo, tak jste si vytisk celou paměť, což byl takovej štos papíru, hexadecimálně, teda v šestnáctkovým záznamu, nuly jedničky, a v tom se teď muselo najít, kde je ta chyba. To je nejvíc práce na tom. To vymyslet a napsat, to je zábava, hezký, a pak musíte prostě lézt tak dlouho, až ty chyby najdete. (...) Ale na tomhleto se člověk strašně moc naučil, jednak z hlediska jak dobře rozdělit tu úlohu, jak ji správně rozsekát na kousky, jak si dávat pozor na ty chyby, připravit si to a potom umět ty chyby hledat. Mít tu trpělivost, poněvadž ten software je zcela nemilosrdnej. Počítač si nic nedomyslí, nic nespraví. (...) Mnoho lidí si představuje, že počítač má něco společného s myšlením. Ta metafora je velmi slabá a moc toho tam společného není.“⁷

U výkladu nebo argumentace nejde vždy o každou čárku, spoléháme se troufale na to, že čtenář či posluchač jako náš spolučlověk myslí, a tak si leccos domyslí. Lidská řeč je na rozdíl od počítačového programu plná mezer a pracuje na principu metafory (jinak by bylo slovní spojení „plná mezer“ protismyslné, protože doslova míněno plná mezer znamená prázdná), a nemůže nebýt, jinak bychom se zkrátka nedomluvili.⁸ Z pohledu počítače děláme i při podrobné argumentaci doslova skoky, zatímco z hlediska běžného dorozumívání doslova stojíme na místě. Aplikujeme-li nyní Hejdánka na Hejdánka, co to vlastně děláme, když si to tak couváme textem? Možná se pletu, ale připadá mi, že když se ptáme, „co jsem to vlastně udělal?“ a zároveň víme, že „my něco uděláme a ono to není přesně to, co jsme chtěli“, pak můžeme obě části spojit do otázky, „co jsem to způsobil tím, co jsem udělal?“ anebo taky „proč se to stalo?“ Tím se jaksi oklikou vrátíme k Rogeru Scrutonovi:

Je tedy patrné, že otázka „Proč?“ je problematická. Někdy se na ni dá odpověď uvedením příčiny, jindy uvedením důvodu. Soudce se ptá, co jsem tím měl v úmyslu. (...) Zvláštnost důvodu spočívá v tom, že je můžete obhajovat, nebo proti nim namítat; můžete je přijmout, nebo odmítnout; můžete uvést opačné důvody a člověka jednajícího na jejich základě pochválit, nebo odsoudit. I kdyby důvody byly příčinami, byly by vyzdviženy z neutrální oblasti (...) a obdařeny morálním smyslem.

Tuto nejednoznačnost můžeme vystihnout ještě jedním způsobem. Někdy naše jednání vysvětlujeme, jindy je ospravedlňujeme. A zatímco vysvětlení jsou buď pravdivá, nebo nepravdivá, důvody mohou být jen dobré, nebo špatné...

⁷ Sokol (4/10) – Jak vidno, zacházím tu doposud s úvahami filosofů, často dokonce přímo týkajícími se filosofie jako otázky. Nepovažuji to za nepřipadné. Aby bylo možné odpovědět, proč tomu tak je, neobejdeme se – ne, to není pravdivě řečeno: abych dokázal na onu otázku odpovědět, neobejdu se bez dalších řečí a citátů: „Myslím, že jsem v určité době začal cítit větší potřebu rozumět tomu, co dělám. Měl jsem vždycky pocit, semhle tě postavili, tohle před tebe položili, dělej, co umíš, aby sis s tím nějak poradil. Ale pak jsem začal cítit potřebu nějak rozumět tomu, co to vlastně dělám, proč to vlastně dělám, proč to přede mě položili. Vůbec víc rozumět tomu světu, ve kterém žiju. Podívat se na něj s odstupem. Možná někdo takovou potřebu nemá, nebo ji třeba najde jako já až v dospělejším věku. Vždycky to vidím na studentech, někteří na to ještě nejsou zralí, ještě jim to nedošlo. A tak mě to taky dlouho trvalo, než jsem se začal ptát, co to vlastně dělám. A to už je člověk rovnýma nohama ve filosofii.“ (Sokol, 7/10)

⁸ Matoucí pak bezpochyby je, když se takové rozvolnění vztáhne i na slova, která mají uvodit právě výslovný význam. Pak člověk slyší rozhovory typu: Nakonec se na mě vysrala, doslova. – Doslova? – Co? Ale ne, to je nechutný, jsi normální? ((500) days of Summer)

Zdá se, že popisujeme svět dvěma zcela rozdílnými způsoby – jako svět, který nás obsahuje, a jako svět, ve kterém jednáme...⁹

Při nejlepší vůli nedokážu rozlišit, se kterým „Proč?“ tu zacházíme. Couvajícím filosof se rozhodně nevzdává odpovědnosti za cupitavý skok, který učinil, ale chceme-li najít chybu, abychom se později nemuseli vracet hodiny a hodiny a roky a roky, pak chceme vysvětlení, které bude pravdivé, to jest správné. I když důvody, na základě kterých jsme jednali, mohly být dobré. Z toho kterého bodu rozpravy přece nevede jediná cesta. Z dobrých důvodů jsem se vydal tudy. – To je jistě chvályhodný záměr, jenomže tudy to nejde, to by byla chyba. Atakďále.

Hledání chyb ale není ovšem důvod (skoro se teď bojím něco dalšího tvrdit, abych se nespletl), proč jsem tento princip zpětného chodu textem vnesl do hry. Zjevně tu nepíšu počítačový program. Nestavím tu pohříchu ani ryzí argumentaci, i když bych třeba rád. (Nebudu se pokoušet přísně pojmenovat, co to tu provádím, abych si nemusel začít znovu zoufat). Mám za to, (a je mi až stydno, s jakou námahou se k tomu propracovávám, protože to patrně nakonec není nic tak nového), že couvat se dá s užitkem i dalšími druhy textů. Těmi, kde běžně nehledíme na správnost, nebo to tak zpravidla nenazýváme, a kde tedy apelujeme na onu volní složku: ptáme se, proč autor napsal právě toto, jaké a jak dobré k tomu měl důvody. Tím otvíráme opačnou perspektivu, ze které můžeme odhalovat vedle slabin i další možnosti textu. Nevyužité příležitosti. Rezervy. Řekneme-li, že věc má ještě rezervy, shovívavě sdělujeme, že by bylo potřeba ještě dosti práce, aby to k něčemu bylo. Naproti tomu státní rezerva zlatá nebo národní rezerva vín, to je hotový poklad. Tak i v případě textu. Možnost je východisko a popíchnutí k pohybu, podnět k prověřování, ke zkoušení, ke hře, ke svobodě. K životu. („Dobrý, dobrý, stačí. Nebudem se pouštět do žádnéjch větších akcí.“ Aspoň prozatím.) Nejprve bych se rád vypořádal ještě s jednou pochybností.

Z určitého úhlu pohledu by se i taková promarněná možnost dala nazvat chybou. Některé určitě. To ale nepřímo navozuje dojem, že existuje nějaká ideální podoba každého textu a naším úkolem a svatou povinností je tento ideální stav vypátrat a odhalit, dát mu projevit se. Nedokážu takovou variantu vyvrátit, třeba skutečně visí nad každou knihou a nad každým příběhem a každým vyprávěním jejich ideální podoba a tiše pláče. (Na základě mé nepatrné znalosti poetik mě napadá, že by takovému postoji nemusela být vzdálená ta Durychova, ale tím směrem se teď vydávat nebudu). Tím bychom se ale neměli nechat znepokojit. A rovnou předesílám, že já sám bych k tomu u sebe našel sklony: Nebývám dalek toho říct si, že nedokážu-li něco odvyprávět alespoň a přinejmenším nejlépe, nebudu radši říkat nic. (Na druhou stranu, svými slovy právě v tuto chvíli dokládám, že tu a tam dokážu onen sklon docela pěkně překonat. Někteří by dokonce řekli, že podlehnout mu, popřát mu sluchu, by mohlo být v mém případě ku prospěchu věci).

Zdá se mi, že technicky jako tvůrčí princip takové hledání ideálního znění, pídění se po té jediné pravé variantě, neobstojí, rozhodně ne v kombinaci s rozvinutou autocenzurou a kritičností, jak jsem ji popisoval výše. (Ale suverénní pisatel, který je přesvědčen o svém způsobu... přemýšlí vůbec nad tím, zda je lepší než někdo druhý? To by pak vůbec nebyl v pravém slova smyslu suverénní: tak se naopak vymezuje, a tím určuje skrze druhé. Ale čítáváme taková prohlášení z úst a per umělců, kteří se vyjadřovali o svých generačních kolezích a často nemilosrdně odsuzovali a odkazovali do patřičných mezí, protože si byli vědomi, někteří oprávněně, své úrovně).

Vrací se sem dříve naznačené téma automatizované skepse, která a priori rozkládá a vůbec předchází, aby mohlo něco vzniknout. Skepse, která se dovolává nedosažitelnosti ideálu. A ono je

⁹ Scruton (s. 16)

dost dobře možné, že ideál je mimo možnosti dané chvíle. Máme proto ustát v práci? To si nemyslím.¹⁰

Přítom snaha vyprávět co nejlépe, předhánět se a soutěžit s ostatními, není vůbec absurdní. Veškeré antické drama bylo výsledkem takového požadavku. Kdo se dostal nejdál, obdržel věnec a zájezd k moři. A Shakespeare, náš starý Shakespeare, ten by se musel ve věncích utopit, kdyby mu je byl ovšem někdo dával, a dodnes by držel všechny rekordy a v tabulkách by okupoval tolik míst od vrcholu, kolik her kdy napsal. (A stejně má dnes každý student režie dojem, že mu ještě trochu pomůže k dokonalosti). Ale zamítnout své vlastní vyprávění, nepustit se do příběhu, protože líp než Vilík Šekspírů to nepodám – logika věty nezadržitelně pílí k zavržení takového zamítnutí, jenže ono by se opravdu ušetřilo spousta papíru a času a nervů, kdyby se tím někteří řídili, sám sebe z toho nevyjímám, ale nepodlehnu, vytrvám – to by bylo unáhlené. Bylo by unáhlené nenechat vyprávět nikoho nic. Protože my nakonec přece jen nevíme. Nevíme, jak to v tom kterém případě dopadne a co z toho vzejde. Nechme růst koulí s pšenicí, fanfára.

Vraťme se o krok zpět. Bylo už řečeno, že nevyužitá příležitost, nebo lépe příležitost se dá nazvat chybou svého druhu a že se tím mimochodem odkazuje k nějaké lepší, ba nejlepší, ideální verzi každého vyprávění. Když pak volání po optimalizaci vyslyšíme a vyprávění vylepšíme, vyvstává otázka, bude-li by to pak ještě to ono vyprávění. Pokud ho upravíme, pokud ho podle potřeby vyšperkujeme nebo naopak očeseme, co když třeba nevznikne lepší verze toho kterého vyprávění, ale vyprávění jiné, jiný text. Nejen na filosofickou argumentaci můžeme přenést Sokolovu charakterizaci: „kde každé slovo něco váží, kde nikdy není jedno, jestli to řeknu takhle nebo takhle.“ Na tom, co bylo jak řečeno, záleží. Ve skutečnosti je to co a jak jedno a totéž. Bylo to řečeno tak, a ne jinak. Jinak se dopouštíme variace na školní otázku, co tím chtěl básník říci. Jak – co tím chtěl básník říci? Básník tím řekl, co řekl. Básník řekl, co řekl. Kdyby to, co chtěl říct, mohl říct jinak, řekl by to tak. Ale on to řekl takto. On řekl toto. Kde se pak berou měřítka pro posuzování nějakého vyprávění, nějakého textu. Z ostatních textů-soudruhů? Z ostatních zpracování těže fabule? Které provedení faustovské, don-juanovské nebo kterékoli antické látky je nejlepší? Od které variace se ostatní, i třeba navzdory časové posloupnosti, odvozují? Kdo ze soutěžících to trefil? Nad tím je možno bádát, to je možno zkoumat, ale tuším, že pro naše uvažování bude produktivnější jiný přístup. Měřítka totiž, zdá se, podléhají své době a těm, kdo je uplatňují, a to není nic špatného a neznamená to, že když neexistují jedna absolutní objektivní měřítka, jako by žádná měřítka nebyla, to ani v nejmenším, ale pro takové studium by bylo třeba – nevím ani přesně co, ale přinejmenším spousta práce s nejistým vztahem k naší věci.

Pokud si nepomůžeme měřítka zvencí, mimo text, nezbyvá než hledat je v textu samém. To zavání prachsprostým relativismem, takovým tím „sám jsem mírou svých činů.“ Do jisté míry ano. Opravdu se totiž zdá, že z určitého úhlu pohledu viděno si každý text, každá výpověď přináší svá vlastní pravidla, a tím svá vlastní měřítka. Když vstupujeme do textu, do světa, který text popisuje, odkrýváme krok za krokem specifická pravidla a zákonitosti tohoto světa i textu samotného, logiku vyprávění, jeho rytmus, gesto, styl. Textem procházíme v čase a právě tak se před námi, takřka pod našima nohama postupně rýsuje i svět textu, pravidla se kumulují a upřesňují, svět se rozšiřuje a prohlubuje, co nebylo dosud řečeno, vpravdě není, ale co bylo řečeno, zůstává, to především, ale také vzbuzuje očekávání a předjímá pokračování. Tak se můžeme, smíme a musíme ptát, zda další krok, další věta, obraz nebo obrat je práv dosavadnímu průběhu. A není-li, změní-li se příkrě

¹⁰ Nežijeme skutečně v jednoduché době. Svět je plný nebezpečí a různých problémů. Máme být ale proto nešťastní? To si nemyslím. Člověk je od přírody, tak jako všichni živočichové, pohodlný, když ho nic nepálí, přestává přemýšlet, a jedná rutinovaně jako automat. (Einstein)

pravidla hry, čekáme, jak a zda vůbec bude takový zlom, takové násilí na textu ospravedlněno. Nárok na jakousi harmonii – čímž ovšem nechceme vyloučit na první (nebo i druhý a další) pohled nelibozvučné postupy – vyplývá z neoddiskutovatelné lidské potřeby po celistvosti světa, ve kterém se pohybují. Svět je vždycky kompletní, a pokud ne, jsme ve střehu, kdy se opět zakulatí. Co nevíme, to si domyslíme, a co do obrazu nezapadá, jsme nuceni odložit stranou systému nebo to mimoděčně vytěsníme. Jen v počátcích a (jiných) výjimečných momentech textu i života zpozorníme a s napětím nebo zvědavostí se otevřeme novým, z dosavadního plynutí neodvozeným možnostem. Na začátcích totiž, ovšem na začátcích, které jimi jsou, které nevytékají z louže každodenní skutečnosti, ale vytrysknou jako pramen na poušti ze skály, opravdu stojíme s rukama prázdnými a chytáme se každého vlákna, ze kterého bychom mohli utkat nový život, nový obraz světa. A jsme-li už v příběhu zabydlení, změna režimu musí přijít s razancí, která bude dostatečně silná na převrácení zemských os a s prominutím změnu paradigmatu, a zároveň přijatelná pro člověka-čtenáře v jejím středu, aby nezavřel knihu a nenalehl na meč. Konec kázání.

To vše můžeme – a bezpochyby leccos dalšího – můžeme sledovat a posuzovat při couvání v tom či onom směru, když chceme zjistit, co že to vlastně bylo uděláno, co že se to stalo. A při tom není namístě vzdávat se toho, co jsme prve jako „autoři psaného“ textu zamýšleli, ani co jsme „jako autoři čteného nebo slyšeného“ textu předpokládali a očekávali. Ptejme se natříkrát „Proč?“ a „Proč ne?“ a ono se ukáže:

Zdá se, že popisujeme svět dvěma zcela rozdílnými způsoby – jako svět, který nás obsahuje, a jako svět, ve kterém jednáme. Jsme částí přírody a jako takoví jsme spoutáni přírodními zákony. Ale stojíme také mimo přírodu a činíme volby, o kterých věříme, že je činíme svobodně. Příroda má pro nás význam – mnoho významů – a my je třídíme způsoby, které nezapadají do vědecké teorie. Když vidíme úsměv někoho druhého, vidíme pohyb lidského těla ovládaný nervovými impulsy. Žádný přírodní zákon není z tohoto procesu vyloučen; usmíváme se nikoli navzdory přírodě, ale díky ní. Nicméně úsměv chápeme zcela jinak: ne jako tělo, ale jako svobodně projevujícího se ducha. Úsměv bude pro nás vždy něčím více, i kdyby nebyl ve skutečnosti ničím více, než pohybem těla.

Když se ptáme na úsměv a položíme otázku „Proč?“, hledáme význam. Možná se usmíváte z nějakého důvodu, ale i když nemáte důvod, může být k vašemu úsměvu vznešeno nějaké „proč“. Mohu ho chápat jako gesto klidného souhlasu. A to odpovídá na otázku, proč se usmíváte, i když výslovně neuvádí nějaké ospravedlnění nebo příčinu. Samotný typ úsměvu ho činí srozumitelným. Máme zde tedy ještě nějaké jiné „Proč?“, které se netýká jen lidí, ale může být položeno v širších souvislostech. (...) Porozumění je sui generis, je částí našeho způsobu vztahování se ke světu, pokud se k němu vztahujeme jako svobodné bytosti.

Zde narážíme na další úkol filosofie, a v naší situaci snad úkol nejdůležitější. Když reagujeme na svět jako svobodné bytosti, hledáme významy a důvody a rozdělujeme svět podle svých zájmů, nikoli podle jejich vnitřní přirozenosti, jak ji odhaluje věda. Význam světa je vlastně uložen v pojmech, které, zatímco jsou nepostradatelné k odpovědi na „Proč?“ v oblasti svobody, nemají místo v jazyce vědy: v pojmech jako, krása a duch, které zakořenily v tenké vrstvě rodné půdy diskurzu o lidských záležitostech. Tato půda eroduje, rostlinstvo na ní pěstované odumírá a zvyšuje se riziko, že později na ní už nic nevyroste...¹¹

Čtu si po sobě, co jsem to dosud natřkal, a nevím, vskutku nevím, co si o tom mám myslet. Nemůžu si pomoci, ale z nějakého důvodu se mi líbí ta metafora člověka, který, spadnuv do divoké řeky, zachytil se stébly na břehu, to stéblo se mu urvalo, on se pak pokusil na něm plavat jako na

¹¹ Scruton (s. 19-20)

voru, takže zahučel znovu pod hladinu, načech si strčí ten kus plevele do pusy jako brčko, nalezne ztracenou rovnováhu, splývá si po proudu, kouká skrz vodu do nebe, sleduje mraky a hru světla na hladině, a kousek před ním hučí jez na Štvanici.

Strach ze psaní

se projevuje spíš tím, že příležitostně, když ani nesedím u stolu, vymyslím úvodní věty toho, co mám napsat, které, jak se hned ukáže, jsou nepoužitelné, suché, dávno před ukončením přerušené, a svými trčícími zlomy ukazují do smutné budoucnosti.

To nejsou moje slova, což mi může být líto, protože kdyby byla, založil bych na nich svou osobní i profesní proslulost, jenže nejsou. Opsal jsem je od Kafky, od Franze Kafky, aby bylo jasno, a je mi za to až stydno, že si ho беру za svědka, a zároveň se sám sobě divím, že na jedné straně bez rozpaků cituji, parafrázuji a zlehčuji Shakespeara a Bibli, načež se rozpakuji byt' jen opsat větu z pouhého výboru citátů řadového pražského úředníka, takže v širším slova smyslu svého kolegy v kancelářské službě¹². Ještě víc se divím tomu výroku. Pokud vím, Kafka je považován za mistra úvodních vět. Slýchávám, že jeho první věty mají velikou sílu, že po svém způsobu shrnují, nebo dokonce obsahují celé další dílo. „Když se Gregor Samsa jednou ráno probudil z nepokojných snů, shledal, že se v posteli proměnil v jakýsi nestvůrný hmyz.“ „V posledních desetiletích značně ochabl zájem o umělce v hladovění.“ „Někdo musel Josefa K. pomluvit, neboť byl, ač neprovedl nic zlého, jednou ráno zatčen.“ Je to rozhodně možné. Představuji si to jako takový místní velký třesk. Nechme pro teď nefilosoficky stranou, co muselo takovému třesku předcházet, kde se vzal a proč, protože kdybych na to náhodou přišel, musel bych tuto svou práci přehlásit z fakulty divadelní na matematicko-fyzikální, a tím bych přidělal paní Krákorové spoustu nepříjemností. Soustředme se na to, co se stane, když se pískne do píšťalky a celá ta paráda začne. Ta představa je asi taková, že v nepatrném bodě, teoreticky v nekonečně malém bodě se skrývá veškerá energie, která kdy byla, je nebo bude, která kdy působila tím nebo oním směrem a v takové nebo onaké podobě, a ta se na povel rozprskne do všech stran a roztahuje se a rozpíná tak dlouhou dobu, jakou dokážeme sice pojmenovat, ale stěží se jen přiblížit představě o její nesmírnosti¹³. Není nic, co by se dělo jaksi mimo tuto první příčinu, bez této první příčiny, tedy všechno se děje z této první příčiny, jakkoli je řetězec reakcí mezi námi a počátkem nezměrný. Člověk by měl dojem, že když někde vybuchne slunce a smete půlku planet ve svém okolí a ještě v sousední soustavě způsobí lehké spaleníy rekreantům na plážích kolem Adamsova jezera (upřímně doufám, že soustava s takovým jezerem někde ve vesmíru pluje), tak že taky přidalo svou energetickou trošku do mlýna dějin, ale ne – i to bylo přítomno na počátku, i to bylo připraveno v tom nepatrném bodě. A někdo by se podivil, jak je možné, že když někde na atolu v Tichomoří motýl mávne křídly, způsobí řadou příčin a následků tropickou bouři v Karibiku, protože kde na to vzal ten tvoreček sílu. Na to my mu v klidu od stolu odpovíme, že z Velkého třesku, že jako vede nepravděpodobná stopa od motýla k bouři, vine se ještě mnohem neuvěřitelnější linka událostí z druhého konce, resp. ze začátku. A někdo si povzdechne, že si to snad mohl ten motýl odpustit, že nemusel tak nešikovně mávat křídly ve svém svatebním tanci a že se snad neměl radši ani vymotat z kukly a že do ní vůbec neměl zalézat atakdále. A my řekneme, nemusel? Skutečně nemusel? Mohl si to odpustit? A co entomolog, který ho v následujícím okamžiku sestřelil sprejem a připíchl do své krabičky, poté co po něm dva měsíce

¹² Úřad má vůči mně velice jasné a oprávněné požadavky. Jenomže pro mne je to strašlivý dvojitý život, z něhož je patrně jen jedno východisko, šílenství. (Kafka, s. 17)

¹³ Kdyby si každý uvědomil, čím vlastně je sám jako obyvatel planety, která v kosmických prostorech je pouhým práškem, pochopil by, že nás obklopuje čas i prostor v takových rozměrech, které umíme sice pojmenovat, ale stěží se jen přiblížit představě jejich nesmírnosti. Pak by jistě lidé upustili od malicherných sporů a neshod a snažili se dělat něco smysluplného. (Einstein)

s nasazením vlastního života pátral, aby rozšířil univerzitní sbírky, a docílil tak větší prestiže a vyšších dotací pro svou almu mater? Nemohl spáchat tu mezidruhovou bratrovraždu o vteřinu dřív a zachránit lidi na Kubě před záplavami? Všechno se to komplikuje.

Netrvám na tom, abychom právě nyní rozhodli o vině či nevině motýla a jeho zpozdilého usmrtilce (i když z literatury bezpečně víme, že ne entomolog, zavražděný je vinen¹⁴). Bylo by to jistě přínosné pro lidstvo, a musel bych pak svou práci přehlásit z damu na ufar, a tím bych přidělal paní Krákorové spoustu papírování. Pro naše účely bude přínosnější vrátit se z vesmíru, resp. z Karibiku k tématu první věty (jako by Karibik, první věta nebo kterákoliv jiná věta mohla být mimo vesmír).

Skutečnost, že rozjezdy toho, co dnes můžeme od Kafky číst, tedy toho, co se přes hranu úvodní věty překulilo, jsou mimořádně energeticky potentní, ladí s jeho úvodním prohlášením přinejmenším v tom smyslu, že první úvodní věty byly pro jeho psaní naprosto zásadní. Že mu hlavou nebo perem prošla kvanta takových, která nedosáhla ani na svou vlastní tečku, ale že se tu a tam vyskytla jiná, z jejichž síly pak vyrostly různě rozsáhlé celky textu. Taková perspektiva se jeví dost bezútešně. Jako by opravdu záleželo jedině na tom, jaká věta „mi přijde“, (nebo jakou vymyslím), a na mě pak toliko je, abych se propůjčil jejímu rozpuku coby štangle u rajčatového keříku. Nebo ani to ne. Pokud tvůrčí hybná síla plyne z úvodní věty jako energie z Velkého třesku, po svém se formuje do galaxií a pampelišek, bezohledně a neodvratně, jaký podíl má ten, kdo tahá tužkou po papíře nebo klape prsty do klávesnice? A proč pak vůbec uvažovat o nějaké první větě? Stanovili jsme v našem modelu, že ani ta není naším dílem, že ta je zkrátka dána, nebo spíš se nám stane. A pokud je první věta dána a další z ní nutně plynou, funguje pisatel jen jako průtokový kanál, asi jako když anděl diktoval Mohamedovi Korán do pera. Já za to nemůžu, jako by říkal, ono se to prostě stalo.

Křesťanští badatelé aspoň biblickým svatopiscům přiznávají, že to Pánubohu trochu kazili. Že jim bylo sice vlito čisté a dokonalé vědomí o tom, co má být sděleno, oni to pak ale po svém způsobu převyprávěli. Přeložili ono poznání do lidské řeči, a tím ho nutně trochu omezili na platnosti i na síle. Ale – připomíná se – i s tím se počítalo, není to vada, neboť těm, kdo mají otevřené srdce, dává Bůh rozumět, ani ne tak co měl na mysli za dob proroka Barucha a Habakuka, ale co má na mysli teď. To se zdá být fér. Zapisovatelům se řekne, vy pište, jak nejlíp umíte, nikdo to po vás opravovat nebude, tak si dejte záležet, ať je všemu rozumět, ale nikdo vás zase nebude popotahovat za dobové konvence nebo slohové přešlapy, to my si pak pohlídáme, aby se to po staletích při čtení nekomolilo. A co takový Dante Alighieri, ten se vyjádřil, že byl jenom písař, scriba, že jenom zapisoval, co viděl¹⁵. Kdyby se to vzalo doslova a vážně, pak – s úvodní větou nebo bez ní – nikdo by neměl zodpovědnost za nic z toho, co napsal, a nemohl by za to být obviňován, nemohlo by se mu vyčítat a kárat ho, nemohli bychom se mu, nešíkovi, smát za vyšínutí z větné vazby a z logiky příběhu, bravo. Ale nemohl by být ani chválen (kolik čtenářskými cenami ověncovaných pisálků by pak přešlo do jiného byznysu). Řečeno se Scrutonem, bylo by to pojetí světa, ve kterém nejednáme, ale který nás obsahuje (viz výše). Pokud nemáme svobodnou vůli, nemá úvaha o psaní vůbec smysl, a samozřejmě nejen o psaní, a tak – abych mohl věřit, že má smysl – budu propříště naivně předpokládat, že možnost volby máme, že na nás záleží.

¹⁴ Franz Werfel: Ne vrah, zavražděný je vinen

¹⁵ Mikeš (s. 18-22)

Místo úvah

o svobodné vůli, o možnosti svobody vůbec – když už to tedy musí být, by bylo možná přínosnější začít z jiného konce. Mám na mysli tenhle: „Pro naše účely (...) je evidentní – protože se svobodní cítíme, tak svobodní v jistém smyslu jsme. Ne bez omezení, jak uvidíme, ale jsme.“¹⁶

To znamená, že budeme lidskou svobodu, svobodnou vůli, předpokládat, a to na základě zkušenosti. A nebudeme zkoumat, zda vůbec je, ale jaká je, jak ji popsat a uchopit. Jaké pojetí, jaký model svobody odpovídá naší zkušenosti, jak přesně postihuje ten který zážitek svobody, to v první řadě, a dále zda je některý ze způsobů nahlížení svobody schopen tuto naši svobodu rozvíjet. Není to tak nepředstavitelné: jakkoliv je svoboda jedním z podstatných rysů člověka jako takového, a možná tím vůbec nejzákladnějším, nelze popřít, že jí užíváme různými způsoby a v různé míře. Reflexe zkušenosti svobody a její konfrontace s různými modely, koncepty, může kvantitu i kvalitu svobody jednotlivého člověka rozhojňovat. Platí to patrně i naopak, například kdybychom ve svém dumání sklouzli do radikálního determinismu a pokoušeli se existovat ve světě na základě jeho argumentace, takže bychom se formálně vzdali svobody a veškerých morálních soudů.

Když přemýšlím, jaký je to asi moment, kdy člověk vnímá svou svobodu, pak mi v první řadě přicházejí na mysl situace, kdy je člověk „osvobozen“ z nějakého tlaku, vnitřního nebo vnějšího, když se mu otevřou možnosti dosud nedostupné. (Představuji si, že takovým zážitkem by mohlo být třeba odevzdání, resp. obhájení této práce). Ta chvíle, kdy něco, co se s vámi dlouho vleče, je jakoby najednou hotovo a vy se poprvé po čase svobodně nadechnete. Jste svobodní od povinnosti, jste zbaveni břemene, už není potřeba se tím zabývat. Druhým případem, který svým způsobem zakládá lidskou svobodu, je krok, který případnému osvobození předchází, a to je uvědomění si nesvobody, srážka s hranicemi, zážitek omezení svobody. Tím se člověk ke svobodě napřahuje a ta začíná opravdu existovat, být „jen“ jako možnost.

Jan Sokol ve své rozhlasové úvaze nabízí tři pojetí svobody, které hierarchizuje podle platnosti, propracovanosti nebo užitečnosti, tzn. podle toho, jak jsou schopné ke svobodě samé přispět. (Nebudu pátrat po tom, proč představuje právě tyto tři příklady, ale zdají se mi vcelku dobře podložené a v praxi představitelné. Pokusím se s nimi zacházet zodpovědně).

První už jsem předeslal, nazvěme ho „Kovboj v prérii“. Jedná se o odkaz na slavnou reklamu na cigarety, příznačně zaměřenou na mladé lidi, jejichž představa svobody podle Sokola danému obrazu svobody nejspíš odpovídá. Vychází z probouzejícího se uvědomování svobody skrze její hranice, skrze její překážky. Svoboda pak znamená postupné odstraňování těchto vnějších překážek až – ad absurdum – jejich úplné absenci, kdy člověk cválá krajinou s lasem na rameni a koltem u boku nebo proklatě nízko a neomezuje ho vůbec nic (ani v umístění pistole ne). Může jet kamkoliv kdykoliv a nemusí jet nikdy nikam, není vázán ničím a nic na něm nezávisí, je vytržen ze závislosti a vztahů, z okolností a daností, může v pravém smyslu slova cokoliv.

Druhý model velmi přesně reprezentuje „Samoobsluha“. Někdy se říká, že svoboda je možnost volby, což by znamenalo mít přinejmenším dvě varianty, jindy se tvrdí, že svoboda začíná u tří možností. To nedokážu posoudit, ale snad na tom ani nezáleží: stupňováním vznikne naše dokonalá samoobsluha, která pojímá jakoby nekonečný výčet cest, například boty všech barev, kolik jich dokáže lidské oko rozlišit. Důležité je, že jednotlivé nabídky se od sebe liší. Jsou to možnosti, mezi

¹⁶ Jan Sokol (8/10)

kterými je rozdíl a mezi kterými si můžeme zvolit. Můžeme si vybrat, co chceme. Cokoliv chceme – z toho, co se nabízí. Z toho, co je dáno.

Je nasnadě, že Kovboj (nejen jeho kůň) i Samoobsluha, jak jsme je představili, mají svoje slabiny. Kovboj ve své přerii, ve své úplné svobodě, má-li taková zůstat, může jet kamkoliv. Nezáleží na tom. Je to jedno, doslova jedno. Doslova doslova jedno. Pro nic neexistuje důvod, nic se nenabízí, nic neláká – a ne jen, že **mne** nic neláká, ale opravdu nic neláká, je to takový americký, tím pádem mnohem větší a všestrannější buridanův osel.

Zatímco prérie je všude stejná, v samoobsluze se možnosti liší, takže je „z čeho vybírat.“ Teoreticky není na straně Samoobsluhy problém. Ten nastává u nás. Když začneme u výběru ze dvou, pokračujeme na tři a dále stupňujeme své požadavky na širší sortimentu, v určitý moment přestane hrát počet možností roli a my si stejně nevybereme. Dojdeme překvapivě k podobnému závěru jako Kovboj, že „je to všechno stejné.“ Jako by opět na našem výběru nezáleželo. Neboť jsou to sice nabídky různé, ale jsou jednoho druhu – toho druhu, že „je připravil někdo jiný“, že jsou dány a my můžeme jednu z nich vybrat, můžeme mezi nich volit, ale nemáme na ně vliv. Snad je mi rozumět. Dopustím se snad ne neodpuštělného vyzrazení, spoileru, když přirovnám Samoobsluhu k tenisovému tréninku, kdy na nás míčky střílí automat, nevím teď, jak se tomu stroji říká. Míček jde pokaždé jinam. My můžeme míček poslat, kam chceme. Ale to je konec příběhu a začíná se znova. Pokaždé jinak a pořád stejně. To jsou paradoxy.

Kovboj má možností nekonečno, ale jsou nerozlišitelné, jsou totožné, takže má v podstatě jednu, a jedna možnost není vpravdě možnost, to je nutnost, tedy příležitost nemá de facto žádnou, nemůže než zůstat ve své absolutní a nutné možnosti. Samoobsluha také nabízí potenciálně nekonečno možností, různých možností, vždy o jednu víc, než předtím. Zdálo by se, že svobodu už nelze dál stupňovat. Víc než nekonečno, to prostě nejde. Třetí představa svobody, pokud to správně chápu, se ale od dvou předchozích neliší co do kvantity, ale kvalitou. Kvalitou postoje či vztahu člověka ke svobodě: je to situace Hry:

„Podstatné je to, že hra je něco, kde o nic nejde. Ze hry nikdo nic nemá, teď nemluví o profesionalizaci hry, to je jiná kapitola. Ale když si jdete s někým zahrát, tak se v tím v normální životě nic nemění. Když by člověk hrál se svým šéfem a porazil ho, tak z toho neplyne, že by byl od zítřka šéfem. Když prohraje v šachách, tak ho nepopraví jako neúspěšného vojevůdce, ale zahraje si znova.

(To znamená, že nemusíme myslet na následky, na důsledky, na rizika vzhledem k budoucímu životu, a můžeme dělat skutečně jen to, co děláme).

Je to model svobody, která je ještě lepší než ta omezená volba. Hra znamená všechno možné, ale soustředíme se na jednu formu, na ty soupeřivé hry, kdy hraje jeden proti druhému, nebo Sparta proti Slávii. Tam stojí proti sobě dvě svobody, která každá chce vyhrát. V tomhle smyslu v té hře o něco jde: kdo chce hrát, musí chtít vyhrát.

(To je odpověď na častou výtku, že hra je zbytečný výdej energie, protože její účel nepřesahuje hranice herního světa. To je ovšem pravda – co investujeme jakožto úsilí do hry, zůstane uzavřeno v její vnitřní dynamice. O zbytečnosti nebo zbytnosti fenoménu hry to ale neříká nic).

V té hře je to vždycky tak, že – tady nejlepší jsou šachy nebo tenis, individuální hry – že vždycky ten, kdo začíná, má jakoby volbu, co bude dělat, ale ten druhý už vždycky tu příležitost dostane z druhé strany. Takže na ni vlastně musí reagovat. Jeden druhému jakoby chystá ty možnosti a tím mu dává příležitost, aby vyniknul. Aby si s nimi poradil. Proto ta hra, když je dobrá, vlastně

člověka neomrzí, protože žádná ta partie, žádné to střetnutí není jako ty ostatní, každé je jiné.
(...) A tady je vidět, že tu svobodu si dáváme jeden druhému navzájem.¹⁷

Připomínám, že se jedná o modely, o obrazy – neříkám, že svoboda je k nalezení jedině na prérii, v samoobsluze a ve hře a že ta třetí je nejlepší, a proto běžte, pane, budete si hrát. Z každého můžeme něco vyčíst. Například, že svobodě se kladou do cesty překážky a že je jimi omezována, krajním případě potlačena. Dále že svobodu je možno rozšiřovat naopak jejich odstraňováním, což viděno z druhé strany barikády znamená, kumulací možností, rozšiřováním polí, na která můžeme vstoupit, těch herních i zemědělských. Z toho plyne, že v různých oblastech jsme svobodní různě, není svoboda stejně uplatnitelná za všech okolností. Paradoxně některá omezení svobody svobodu umožňují, pravidla hry, například:

Hra je zvláštní fenomén, hra je vždycky oddělená od normálního života, buď jsou tam bílý lajny, nebo gong nebo píšťalka – v prostoru, v čase. A podstatné je to, že ta hra je něco, kde o nic nejde. (...) Jenže právě proto, že nejde o život, že hra je jen tak, ať ji člověk vyhraje nebo prohraje, tak ani nezbohatne, ani nezchudne, tak právě proto může mít hra tu kouzelnou vlastnost, že má pravidla, díky těm pravidlům se člověku většinou při ní nic nestane. (...) Když žijete ve městě, tak tahle maxima („Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého.“) nedává vůbec žádný smysl. Když jsem nacpaný v tramvaji nebo v metru, tak to by ta moje svoboda byla zatraceně malá, kdyby končila tam, kde začíná ten druhý. Naopak, ty naše svobody se pořád překrývají, tak jako v té hře, a my se musíme naučit nějak žít spolu, hrát tuhleto zvláštní hru. Jistě si někdy překážíme, jako třeba v té tramvaji, ale jindy si tu svobodu naopak dáváme, jeden druhému. Ten příklad hry je důležitý proto, že právě tím, že je jakoby zadarmo, že tam nejde o život, tak tam může vzniknout představa jakési spravedlnosti. Která v normálním životě se tak těžko uskutečňuje. Ale každá dobrá hra má nějakou svoji představu spravedlnosti, každá jinou, a když je trošku na úrovni, tak tam bývá soudce, který to rozsuzuje, a když něco řekne, tak to vždycky platí. Všichni s ním musí souhlasit. Tohle je model, jak si asi představujeme ideální lidský život – mezi sebou, a myslím si, že je velmi nosný.¹⁸

Spravedlnost, představa spravedlnosti, to je důležitý aspekt. Nechci se teď pouštět do pojednání o spravedlnosti, nejspíš bych se do ní zamotal hůř než ho hry. Ale přesto, co znamená spravedlnost? Co je spravedlnost, v té nejobecnější rovině. V životě narážíme každou chvíli na to, že není spravedlnosti učiněno zadost. Jak je to možné, čím je to umožněno? Tím, že není zjevné, co se děje. Při hře není nic skryto, protože kdo chce opravdu hrát, je spolugarantem dodržování pravidel. I kdyby při táborové bojovce v hloubi lesa byl člověk sám a jediný svědkem důležitého momentu hry, pak – nepřeváží-li v něm mimoherní motivace, protože na výsledku hry nezávisí svět tam venku – nemůže než tuto událost oznámit, jinak takový výtečník sám sebe (pro sebe) ze hry diskvalifikuje. (A i když se to ostatní nikdy nedozví, ON VÍ). Mluvím samozřejmě o ideálním případě, ne každý má tak vyvinutý smysl pro fair play, ne každý je třeba v zápalu hry schopen přiznat si, co (si) způsobuje. Kdyby se to samé stalo mimo hru, kdyby onen pionýr dostal za úkol přinést ze vsi přes les dvacet vajec, zakopl by a vejce rozbil, vrátil by se a koupil jiná a ty donesl do tábora, nic zlého by se nestalo, protože účelem bylo, aby se dvacet vajec dostalo do tábora. Pokud ale hra závisí v tom, projít lesem se všemi jeho úskalími a pronést konkrétních neporušených dvacet vajec na důkaz obratnosti, pak koupit vejce nová je nepřípustné. Koupí vejce „falešných“ by zjevně převládla mimoherní motivace – jako kdyby ještě kromě hry „o něco“ šlo. Hned mě ovšem napadá námitka, že zadání, zadání hry by mohlo být i takové, jako v prvním případě: dostaňte – nějak – dvacet vajec do tábora. Proč je tedy druhý případ uváděn jako příklad hry a první, resp. třetí ne?

¹⁷ Sokol (8/10)

¹⁸ Sokol (8/10)

Uniká mi, co jsem se to tu vlastně snažil objasnit. Asi souvislost pravidel a cíle hry. (Už jsem se na různých táborech setkal i s tím, že kvůli dechberoucí nápaditosti dětí v obcházení pravidel, byl jako jeden z paragrafů uváděn „co není povoleno, je zakázáno.“)

Člověku při nemusí nutně v každou chvíli docházet všechny souvislosti (a spousta her je na tom přímo založena), takže třeba neprohlédne něčí záměr, něčí taktiku, ale kdo by mohl po partii říct, to není fair, ty jsi mě zaskočil nenadálým výpadem věží. Pokud jsem každou figurkou táhl, jak se patří, neposouval je mimo tah a nevracel vyhozené zpátky do pole, když se můj protihráč nedíval, tak jaképak unfair?

Ve hře, která je v zásadě arbitrární, dohodnutá, a proto ne-nutná, na které se dá po dohodě cokoliv změnit, kterou nikdo hrát nemusí a může z ní v kterémkoli okamžiku vystoupit a tím ji zrušit, aniž by tím skončil svět tam venku, platí všechno tím absolutněji. Všechno je zřejmé a v jejím rámci nutně dané a platné. Co se stalo, stalo se jakoby pod zvětšovací sklem a s vykřičníkem na konci. Všechno má svůj význam a nic se nedá pominout, nic nevytizí z paměti (z paměti hráčů možná, ale ne z historie hry). Každý krok má vliv na smysl toho, co předcházelo, a připravuje půdu pro to, co se teprve chystá.

Herní svět vzniká, rozrůstá se, a nic, co se v jeho rámci stane (nic pro hru relevantní) se nedá jen tak přejít. Co je hráno, to je dáno. Hra se tím pádem vyvíjí v čase, což mimochodem odpovídá naší zkušenosti venku v životě: i aspekt času je ve hře zvýrazněn, zřejmý. Ovšem to, že čas plyne, neznamená, že jsme uvězněni v jeho proudu. Můžeme ho přesáhnout, (transcendovat, chcete-li) skrze vzpomínání, plánování, nadhled – vystoupení nad něj a nahlédnutí celku. To hra umožňuje lépe než život, protože se odehrává v časových kvantech přehlédnutelných jako celek. U sedmdesáti (u toho, kdo je při síle, osmdesáti¹⁹) let životní pouti je to nesnadné: jednak proto, že se jedná se o nepoměrně delší dobu, jednak (a zvláště proto, že) neznáme dobu a okolnosti konce. Přinejmenším ovšem víme, že konec nastane, což právě hra demonstruje znamenitě. Svou „omezeností“ dává vědomí, že času není neomezeně, protože i kdyby pravidla přímo nestanovila časový limit, hra zkrátka jednou skončí. A protože kroků, úkonů nebo činů na omezené časové ploše může proběhnout jen omezené množství, zdůrazňuje důležitost jednotlivých akcí a holou skutečnost, že každý krok, který uděláme, znamená, že neuděláme žádný z ostatních, které mohly být v tu chvíli učiněny, a měl by to být proto ten nejlepší možný – s ohledem na další průběh hry a její cíl, její celek. Pokud taháme figurkami po šachovnici ledabyle, náhodně, nezúčastněně, automaticky a nevědomě, můžeme pak nastokrát říkat, že nám na tom nezáleželo a že je to jenom hra, a budeme mít pravdu: na výsledku hry životu nezáleží a byla to jenom hra. A tu hru, v té hře jsme právě prohráli. Ze zkušenosti hry tak vyplývá, že se v první zdá být užitečné radě být přítomen při tom, co dělám.

„Dneska zase v určitých směrech psychologie a teologie se užívá, že člověk má nějaké chování.

A mně se zdá, že je důležité rozlišit, kdy se prostě chováme a kdy jednáme. Člověk někdy, velmi často, dělá věci, o kterých neví, že je dělá. Když jdu, tak nevím, jak hýbu nohama, a kdybych na to začal soustřeďovat pozornost, tak určitě spadnu. Když vám někdo šlápne na nohu, tak člověk uskočí a když do někoho vrazí, tak řekne, promiňte, já za to nemoh. A je to úplně pravda, nemůže za to. To proto, že jenom reagoval. Když se lekne, reaguje, tak nemůže za to, co udělal.

Ale přitom je pro člověka charakteristické, že jindy skutečně jedná. To znamená, to, co dělá, dělá on. A tady už je hned vidět, že ten starý problém o vztahu mezi svobodou a odpovědností je vlastně zbytečný. Protože člověk je svobodný jenom tam, kde má čas si to své jednání

¹⁹ Počet našich let je sedmdesát roků, jsme-li při síle, pak osmdesát, a mohou se pyšnit leda trápením a ničemnostmi; kvapem uplynou a v letu odcházíme. (Žl 90, 10)

rozmyslet, kde k němu má nějaký odstup a kde tedy má také tu odpovědnost, protože to, co udělal, udělal opravdu on.

Tenhle odstup od toho, co zrovna děláme, schopnost odstupu od toho, co zrovna je před náma a co zrovna děláme, ta je pro člověka charakteristická a mimochodem také zakládá možnost lži, předstírání. (...) Tam, kde jsem si věci mohl rozmyslet, nemohu říkat, že za to nemohu.“²⁰

Protože mohu. Při běžné šachové partii si mohu další krok rozmýšlet dlouho, při rychlostním šachu již odtikává striktně vymezený čas, při sportu je těžiště pozornosti mnohem blíž soustředění se na přítomný moment, abych co nejlépe zareagoval na aktuální výzvu, a ne už tak s ohledem na celý zápas. Přitom ovšem celý zápas, celá partie, výsledek partie je to, o co v rámci hry opravdu a jedině jde. Hráč si chce zahrát, ale nezahraje si, nebude-li chtít vyhrát.

Pokud bychom se dopustili takové neprozřetelnosti, že bychom v tomto ohledu použili hru jako model lidského života, pak by to znamenalo, že účelem života se dobře si zahrát, a dobře si zahrát předpokládá snahu (v rámci pravidel hry) vyhrát, tedy dosáhnout cíle života/hry. To je možné. To je dokonce pravděpodobné, ale co z toho plyne? S prominutím, dobře si zahrát, tedy dobře (si) žít, cíl života, to zní všechno velice slibně, ale ne že bychom měli v rukou... něco. Něco, s čím by se dalo neproblematicky zacházet.

²⁰ Sokol (8/10)

Víc než dva dny

trávím pokusy dokončit předchozí úvahu o svobodě. Víím, kam jsem ji chtěl dovést, měl jsem poměrně jasnou a zdánlivě neproblematickou představu, jak ji vystavět. Z toho plyne, že to nebyla ani tak úvaha, jako spíš výklad. Chtěl jsem něco sdělit, to byla ta chyba. Chtěl jsem, aby to konečně bylo o něčem, chtěl jsem předvést svoje nashromážděné znalosti a, když už je o tom řeč, taky aspoň část citátů, které jsem si v poslední době vypsals s představou, že tak nějak souvisí s tím, o čem píšu, takže je tam snadno vtěsnám a podepřu jimi svoje myšlenky. Příliš jsem ale zpychnul, šel jsem za svým cílem příliš horlivě; zaslepen svou vizí jsem se přestal dívat pod nohy, začalo mi téct do bot, pak jsem se začal bořit, pak jsem se ještě chvíli bořil, ještě chvíli a nakonec jsem se propadl a poklad na Stříbrném jezeře se mnou. Ztroskotat jsem, protože jsem nectil Hejdánkovu poučku, abych se po každém kroku zastavil a podíval se, co jsem to udělal, neboť člověk ví, co chtěl udělat, ale ono se stane vždycky trochu něco jiného... Jenže já jsem ani nevěděl, co chci udělat, jen jsem tušil, kam to chci dotáhnout, a at' to bylo kamkoliv, určitě to nebylo sem²¹.

Přínejmenším se můžu zpětně opravit v té věci, pokud si ještě kdo vzpomene, že básník sice řekl, co řekl, a není možné se ptát, co tím myslel, protože přece způsob, jakým to řekl, je nedílnou součástí jeho sdělení, že tam hraje roli estetický zřetel, jak jsem o tom horlil v některé předchozí kapitole (jako by jich bylo tolik, že ji nemohu nahonem jmenovat), jenže tady nezpívá básník. Tady se někdo pokouší něco vysvětlit, tady se někdo snaží sdělit nějakou myšlenku a uvést ji do souvislostí s dalšími myšlenkami a hledá (a nenachází) způsob, jak to provést, tady rozhodně můžeme a snad bychom i měli ptát se, o čem že to mělo být. A nejsem si teď ani jistý, pomohlo-li by tady Patočkovu couvání, abych zjistil, kde to ještě bylo bez chyby, rozhodně ne v tom přísně argumentačním, bezmála matematickém smyslu. „Někdy naše jednání vysvětlujeme, jindy je ospravedlňujeme. A zatímco vysvětlení jsou buď pravdivá, nebo nepravdivá, důvody mohou být jen dobré, nebo špatné.“²² Takže když řeknu, že byla rozhodně chyba vydat se v úvaze tím kterým směrem, tak neříkám, že se stala chyba ve smyslu špatně napsaného počítačového programu nebo rovnice nebo argumentace, kdy je jakoby jediná správná možnost, jediné nutné pokračování, které já jsem ovšem minul, které nebylo odhaleno, ale že jsem zvolil nešťastně – že moje důvody nebyly zpětně viděno „dost dobré“. A vy řeknete – pokud je to ta, pak jsi to opravdu radši neměl dělat, a budete mít pravdu, je to moje vina, protože se tu pohybujeme nikoliv ve světě, který nás obsahuje, ale ve světě, ve kterém jednáme, ve kterém nejednáme nutně, ale ve kterém se můžeme orientovat a v jehož rámci můžeme do určité míry svobodně jednat.

„Rád bych, kdyby se to nebylo stalo zrovna za mých časů,“ řekl Frodo. „Já taky,“ řekl Gandalf, „a každý, kdo se takového času dožije. Ale o tom my nerozhodujeme. Rozhodovat můžeme jen o tom, co uděláme s časem, který nám byl dán. Frodo, náš čas začíná temnět. Nepřítel rychle sílí. Máme před sebou těžké chvíle...“²³

²¹ Jistě nemusím zdůrazňovat, že teprve stanovení cílů a hodnot dává naší činnosti a existenci smysl. (...) Co nám ale pouhé myšlení nemůže nabídnout, to jsou fundamentální cíle lidského snažení, od kterých jsou ostatní pouze odvozeny. (Einstein)

²² Scruton, s. 18

²³ Tolkien, s. 56 - Někdo by se mohl podívat, že je zde jako autorita citována fiktivní postava z beletristického díla (omlouvám se těm, kdo to nevěděli: Gandalf, podobně jako Santa-Claus, je sice často viditelná, ale pohádková figura). Podivil by se správně a oprávněně. Gandalf není citován jakožto autorita ve smyslu

Když už jsme u toho, když už tu máme čaroděje Gandalfa, když už jsem nás zatáhl do Středozemě, vypůjčme si odsud další příklad. Mezi Gandalfem a jeho nadřízeným, hlavou jeho řádu, Sarumanem Bílým, se odehraje následující rozhovor:

„Řekl jsem my, protože my to můžeme být, jestli se se mnou spojíš. Zdvihá se nová moc. Proti ní staré prostředky a staří spojenci nepomohou. (...) Jedna volba, před níž stojíš, před níž stojíme, je tahle. Můžeme se spojit s tou mocí. Bylo by to moudré, Gandalfe. Tam je naděje. Vítězství té moci je blízko; a odměna pro ty, kdo jí pomáhali, bude hojná. (...) Nemusí dojít, vlastně nedojde k žádné skutečné změně v našich plánech, jen v našich prostředcích.“

„Sarumane,“ řekl jsem, „proslavy tohoto druhu jsem už slyšel, ale jenom s úst vyslanců Mordoru, když byli posláni, aby oklamali nevědomé. Nechci věřit, žeš mě sem přivedl, abys mě nudil. (...) Býval jsi hlavou Rady, ale konečně ses odhalil. Takže se zdá, že mám volbu oddat se Sauronovi, nebo tobě. Nepřijímám ani jednu. Máš ještě nějakou?“

Nyní byl chladný a nebezpečný. „Ano,“ řekl. „Neočekával jsem, že budeš moudrý, ani pro vlastní dobro; dal jsem ti možnost pomáhat mi dobrovolně a ušetřit si tak spoustu trápení a bolesti.“

Třetí volba je zůstat tady až do konce.²⁴

A má ze svého úhlu pohledu pravdu, Saruman přijal jako danost, že není jiné cesty. Gandalf se v tu chvíli projevuje svobodněji, nevězí ve sféře nutného, nevidí sebe ani druhé jako postavičky v partii, která se hraje bez jejich vědomí, (ve filmové verzi příběhu) říká: „Pověz mi, příteli, kdy Saruman Moudrý vyměnil moudrost za bláznovství!“ A tvrdě za ta slova zaplatí, nese důsledky svého svobodného jednání. Zůstává vnitřně svobodný i během svého uvěznění, a když se pak osvobodí z vnějších omezení, skoro bychom řekli, že ano, teď je jako ten kovboj na prérii, má koně Stínovlasa, nemá kolty a laso, ale u pasu se mu bimbá meč Skřetodrv, může jet, kam chce, daleko od vší té mizérie atakdál, jenže Gandalf se nepohybuje po slepé mapě. Není v moci okolností, ale není ani zcela mimo ně, snaží se na ně působit a vylepšit je, a to nejen pro sebe, ale i pro ty, kdo žijí v jejich rámci. Je zároveň ve hře a zároveň nad ní, je si vědom, že je figurkou na šachovnici, a zároveň je hráčem, který ji posouvá. Má zodpovědnost za hru, takže ani neodejde mimo hrací pole, ani se nenechá vyhodit, protože to stejně nemá cenu. Řekli bychom, moment, tohle není žádná hra, Gandalfovi jde o život. Ano i ne. O život mu jde, ale jak bylo řečeno výše, „rozhodovat můžeme jen o tom, co uděláme s časem, který nám byl dán.“ Ví, že i kdyby jeho samého zastihla smrt, nenastane tím konec smyslu jeho konání. Ve filmu je to řečeno doslova.²⁵

vědeckém, ale jako příklad určitého postoje. Zvolen je z beletristického díla, protože v rámci fiktivního světa a jeho omezené šíře se zdá být charakter a to, co reprezentuje, zřetelnější a výmluvnější, než by byl příklad z naší civilní zkušenosti. I když kdybych vybíral nějakou anekdotu ze života některé skutečné osobnosti, patrně by také měla spíš charakter příběhu. Spíš je tedy rozhodující, mě Gandalf napadl jako první.

Citáty jsou to z příběhů nebo volného vyprávění nebo výkladů, proto se domnívám, že je ku prospěchu porozumění ponechat je v nezvykle větší šíři, aby bylo patrné nejen, co se říká, ale také v jakém kontextu. Nedokládám jen konkrétní fakt a ještě spíš ho nepředkládáme jako jisté poznání podložené nezpochybnitelnou argumentací, ale spíš jako jiný způsob řízení toho, co sám mám na mysli, aby se ozřejmil, upřesnil, nebo naopak zobecnil nějaký vzorec.

²⁴ Tolkien, s. 254

²⁵ Pippin: I didn't think it would end this way.

Gandalf: End? No, the journey doesn't end here. Death is just another path, one that we all must take. The grey rain-curtain of this world rolls back, and all turns to silver glass, and then you see it.

Pippin: What? Gandalf? See what?

Gandalf: White shores, and beyond, a far green country under a swift sunrise.

Pippin: Well, that isn't so bad.

Gandalf: No. No, it isn't. (LOTR: The Return of the King)

Co to všechno znamená vzhledem k psaní, to by teď bylo dobré objasnit. Co to znamená pro naši úvahu, pro naši otázku po úvodních větách. O jejich síle a tom, co z nich vyplývá. Prýští text z první věty samovolně a nutně, nebo do toho ještě má co kdo mluvit?

Domnívám se, že psaní, o kterém je tu řeč, je v první řadě odpovědí na onu první větu. Dialog s napsaným. Mluvili jsme tu o závaznosti pravidel světa, který v textu větu za větou vzniká. To je vlastně ono (Možná, že kdybych si to po sobě lépe přečetl, byl bych si mohl leccos ušetřit). První věta, ať se vezme, kde se vezme, je prostě nějaká, nějak zní, má nějakou formu a je s prominutím o něčem, vyznačuje se celou řadou charakteristik, a zkratka řečeno nějak působí. Nemusí to být přirozeně jediná věta, může to být odstavec, kapitola, nebo naopak osamocené slovo. Třeba to může být i něco mimo text, silný dojem, myšlenka, impuls. A na ten reagujeme. Ale odpovídáme na něj ve sféře nutného? Nemyslím si. Ať už je ale úvodní impuls sebesilnější, sebeintenzivnější, není nejspíš nekonečný. Jistě to říct nemůžu, ale myslím, že nemůže být. Pokud má vesmír začátek, řekl bych, že by měl mít i konec, o tom jsem přesvědčen. [Konec konců astrofyzikové (a teoretičtí fyzikové a kdoví kdo všechno ještě) nás varují, jen ať si nemyslíme, že půjde všechno tak hladce dál. Tvrdí, že rozpínání vesmíru se zpomaluje, že se bude zpomalovat dál a že pravděpodobně dojde k tomu, že se v jediném nekonečně krátkém okamžiku na okamžik zastaví, zívne, protáhne se a začne se zase smršťovat. Nemáme neomezeně mnoho času, pár miliard pozemských let a hotovo]²⁶. Ono o nekonečnost vposledku nejde o nekonečnost nebo trvanlivost proudu energie. Nemůžeme popřít, že veškerá energie pochází z Velkého třesku, ale to neznamená, že nemáme vliv na to, kam a jak a kdy bude směřovat.

Impuls (k) textu jednak není nekonečný, jednak se, jako to, co je nám dáno, sráží s naší svobodou. Hra začíná (The game is on! jak říká Sherlock). Když hrajeme tenis proti jinému člověku, trpíme mnoha překážkami naší non-kovbojské svobody, svými omezenými schopnostmi především, fyzikálně omezeným počtem možností, jak s míčkem a raketou naložit, domluvenými pravidly tenisu. Pak ale přijde podání (řekněme, že podává soupeř) a navzdory všem limitům začíná svoboda hry, svoboda této konkrétní situace, tohoto jedinečného momentu, této neopakovatelné výměny. A podání je různé. Pro úplnost uveďme, že míček může skončit v síti. Nebo že přeletí mimo výšeč nebo dokonce mimo hřiště, mimo stadion (a trefí utopence pod štanickým jezem). To budou asi ty případy (ve sféře psaní), kdy se impuls v naší mysli, v našem těle nezformuje do uchopitelné podoby, řekněme.

Soupeř může taky podáním zahrát eso, a to tak že my míček vůbec nezachytíme, nebo ho odehrajeme špatně. Nebo míček vybereme a zahrajeme ho tak, že dáme hned z returnu bod. Hra v každém tom případě opět končí. Anebo výměna pokračuje. Tady už obraz soupeřivé hry přestává stačit, protože při psaní textu nechceme „soupeře“ zatlouct do antuky, chceme hru společně rozvíjet, chceme si zahrát, chceme dlouhou výměnu. Proč tedy nevrátíme míček vysokým obloukem a nepinkáme si pak jako důchodci na Ořechovce? Protože to by byla nuda, takovou hru nikdo nechce. Chceme hrát (i vidět) nejen dlouhé, ale i krásné výměny. (Různě to ovšem vidí různě

²⁶ A v půlnočních zprávách hlasatelka sdělovala, že astrofyzici právě spočítali budoucnost univerza, a zjistilo se, že temné hmoty je mezi hvězdami víc, než se čekalo, a stará a unavená síla Velkého třesku podle posledních výpočtů nebude stačit na další rozepínání světa, a v to odpoledne se na Václavském náměstí před užaslými zástupy lidí pohlížejejcími vzhůru s dalekohledy a černými sklíčky a odbornými průvodci se celý vesmír na okamžik zastavil a pak se neznatelně, pomalu a pak čím dál rychleji začal smršťovat a rudý posuv byl nahrazen modrým posuvem tak, jak gravitace nenávisti tlačila celý svět do singularity a jak se všechny hvězdokupy a galaxie začaly k sobě nenávratně přibližovat. Síla lásky v našem příběhu pozemšťanů nestačila vyrovnat síly nenávisti, neboť Bůh krom své lásky potřebuje ještě těch našich pět chlebů, a když láska nás lidí není, tak se celý svět tažený k sobě křivolakými silami nenávisti začne přitahovat, až se smršťí do původního chaosu nic, tehdy když nenávist převáží nad láskou, a pohádky se velmi pletou v tom, že dobro nakonec zvítězí, protože konec je otevřený. (Vácha, s. 110-111)

zaangažování diváci. Poměr sil mezi účelností a krásou či elegancí se tím všelijak vychyluje. Elegantní může být třeba i řešení rovnice, ale to už jsme opravdu jinde). Když vybereme první podání, většinou jsme rádi, že se vůbec podařilo vrátit míček do hřiště (žádná elegance). Výměna pak dostává svůj rytmus, hra se formuje.

„Náš“ impuls, impuls hry, textu, ale přece není jen podání, nevyčerpává se první větou, působí ve hře dál. Teď se dostávám ve svých vývodech na tenký led, nebo lépe na ostří tenisové sítě, ale co když je to takhle: Text nám samozřejmě míček nevrací jako v tenise a netáhne proti nám jako soupeř v šachu, s textem jsme běžně sami. Chápu, že první větu je možné vidět jako podání, budiž. A chápu, že v rámci možností na ni/něj odpovídám další větou, resp. returnem. Jak je to dál? Kdyby mnou vrácený míček spadl do hřiště a pak smutně odskákal a dokutálel se do rohu kurtu, řekli bychom, že to bylo asi pěkně blbě podání, protihráč je asi pěkně jelito (ve fotbale se teď rádo říká, že je někdo nekop, v tenise nevím), a hele, vždyť on tam vůbec není. Zahrál podání a zmizel? Nebo tam nikdy nebyl? A kde by se propánakrále vzal ten tenisák?

Tu se nabízí představa, že tam opravdu nikdo nikdy nebyl, že ten míček „kde se vzal, tu se vzal“, nebo jsem ho možná rozehrál já sám a v roztržitosti na to zapomněl, a hlavně, nestojím na kurtu, stojím a pinkám si proti zdi. To je běžná tréninková metoda. Na zdi je namalovaná čára, abych měl představu o výšce sítě, míč se vrací zrcadlově podle mého úderu, když dám lob, musím pak dobíhat krat'as, a když tam máznu smeč, sám ji pak musím krotit. Je to tak? Ony ty vrácené míčky nemusí být tak docela zrcadlové, zeď může být nerovná a dráhu letu kazit. Člověk nepotřebuje člověka, aby dostával zákeřné míče.

Někdy tak psaní asi vypadá, ale nechce se mi věřit, že vždycky. Nemám ze psaní ten dojem. Vrátil bych se k situaci, kdy proti nám stojí živý soupeř.

A ještě radši bych se vrátil z kurtu ke stolu (nikoliv k pingpongovému. Mluvím už o tenise dost dlouho – když uvážím, že poprvé a naposledy jsem ho hrál asi před patnácti lety a nevím o něm skoro nic). Pokusím se proto mluvit přímo, bez podobenství²⁷. Moje představa (podobenství ne, ale představa ano?) je taková, že psaní může fungovat například (nevím, jak efektivněji, ale přitom nenápadně předeslat, že si opravdu nejsem jistý) tak, že ona první věta (berme ji jako zástupce všech možných způsobů, jak k nám impuls přichází) má sama o sobě nějakou specifickou váhu, kinetickou energii, nějaký směr působení. My ji při správné shodě okolností zachytíme a zaznamenáme a odpovíme na ni další větou. Energie první věty při tom působí, ale my na ni reagujeme po svém. Jako náš protihráč i ona nám poskytla příležitost ke svobodnému jednání, dala nám příležitost vyniknout. Nyní jsou na papíře věty dvě a my reagujeme na ně, na celek, který nám roste pod rukama, který se pochopitelně přímo, bezprostředně dotýká (i když ne doslova – je tam přece mezera, nějaká ta diakritika, a navíc – jaképak dotýkání znaků na papíře nebo dokonce akustických signálů) další věty větou poslední, ale v naší mysli (a na papíře) roste jako jedno, jako text. Text, který vrací míček na naší stranu hřiště ve specifickém rytmu úderů a výměn, setů a zápasů. Takhle si to dokážu představit (v úplném oproštění od tenisu zjevně ne).

V tomhle světle se dá chápat i ono vícekrát zmiňované filosofické couvání. Při běžném psaní (jestli něco takového existuje) se nezastavujeme po každém kroku (větě, odstavci nebo myšlence, myšlenkové operaci), abychom ji znovu přečetli – nejen očima a hlasem, ale novou interpretací, takže vlastně ne znovu, ale abychom ji vůbec přečetli a zjistili, co že se to stalo²⁸ – ale onen vnitřní

²⁷ Toto vše mluvil Ježíš k zástupcům v podobenstvích; bez podobenství k nim vůbec nemluvil, aby se splnilo, co bylo řečeno ústy proroka: „Otevřu v podobenstvích ústa svá, vyslovím, co je skryto od založení světa.“ (Mt 13, 34-35)

²⁸ Mimo chodem se mi vybavuje jedna Jaspersova myšlenka: „Při četbě je potřebný základní postoj, který napoprvé čte v důvěře k autorovi a z lásky k jím uchopené věci, jako by vše, co je v textu řečeno, bylo

tenis, vnitřní výměny s textem stále bobtnajícím se dějí spíš implicitně už během pozorného, vědomého psaní, je-li ovšem takové.

Couvání se nekoná ani tak ve směru nazpět, ale spíš do hloubky. Ve výkladu nebo úvaze, se couváním „zjistí“, co se stalo, a zareaguje se na to, ne nutně, ale v žánru důvodu/úmyslu, protože ani argumentace přece jen není matematika, takže máme vliv na to, kam ji povedeme, kterým směrem.

A znovu bych chtěl podtrhnout, že při psaní uplatňujeme spíše onu herní, vzájemnou – dialogickou svobodu (to je nové – dialogická svoboda. Ale nějak mi to tu vyplynulo, budu se k tomu muset vrátit), než kovbojskou. Aspoň v tom světle chápu následující výrok:

„Je otázka, co si člověk s sebou přináší takřikajíc od přírody a co se naučí od druhých lidí. Je to nesnadné rozpoznat, i u sebe, natož u druhých. Já mám takový dojem, že mám velký sklon se zabořit takovým laboratorním způsobem do problému a jít tak daleko, jak jen to jde, a bez ohledu na to, k čemu to bude, jaké to bude mít důsledky, nebo bude-li to vyhovovat nějakým cílům, které jsem si stanovil. Já jsem ochoten všechny cíle odložit, když se ukáže, že to nějak brzdí mou cestu kupředu tím směrem, kterým jsem šel. Čili já mám dojem, že mám k té akademičnosti, jakési odtrženosti od života, že mám blízko.“²⁹

Mimo jiného, a připouštím, že toho jiného je možná víc, než toho, co bych já rád zdůraznil, tu Hejdánek naznačuje, že je ochoten – při bádání, při psaní – upřednostnit přirozený průběh práce, proud, v jehož rámci se například potýká s nějakou otázkou, jednak před vnějšími motivy, řekněme, praktickými, třeba „aby to k něčemu bylo“, jednak před svým původními záměry, tedy před tím, s čím navcvalal kupříkladu do nějakého pojednání, do nějaké úvahy, do nějakého textu. Protože se v průběhu ukázalo, že je to „vlastně o něčem jiném“ nebo že je potřeba vyjasnit nějaký předpoklad toho, s čím se chtělo zacházet, s čím by býval rád zacházel jako s hotovou věcí. A teprve při jejím použití se ukázalo, že není tak monolitně neproblematický nebo neproblematicky monolitní, tak „daný“, jak se se zdálo.

Před chvílí jsem trochu neprozřetelně breptnul cosi o „vědomém psaní“. Myslím tím psaní, které si je průběžně vědomo toho, co se děje, tedy samo sebe. Které si nahlíží pod hrot pera a cestou se ptá, jo? Patočkovu couvání to asi není úplně nepříbuzné, i když ve mně roste stále silnější dojem, že tady ten koncept nepřiměřeně zplošťuji. Hejdánek říkal, že se tím způsobem dá předcházet chybám, nebo jejich řetězení. Když ale řekneme, že „filosof postupuje kupředu tím, že couvá“, asi se tím nemíní, že si to po sobě má prostě přečíst a pak teprve psát dál. To by se spíš slušelo předat budoucím generacím někde mezi první hodinou psaní a první pauzou na oběd. Couvání, to je pracovní princip. Nejde o věty: napiš – zkontroluj – navaž. Nebo ne jen o to. Když vyslovíme větu, učiníme výrok, a tak jsme jednak něco řekli, jednak jsme něco předpokládali. A to, co jsme tak troufale předpokládali, musíme ověřit, musíme couvnout. Ptát se „Proč?“ a proč právě toto. Možná mýnili pánové filosofové i tohle.

Zajímalo by mě, jestli takhle někdy uvažoval Kafka. Že když ta jeho nešťastná první věta svými třicími zlomy ukazuje do smutné budoucnosti, mohl by udělat čelem vzad a vydat se do minulosti. Takhle to ale asi nefunguje, takhle se asi příběhy psát nedají. Ani literatura.³⁰

pravdivé. Teprve když jsem se nechal zcela strhnout, když jsem byl účasten na věci a poté se jakoby znovuvynořil z jádra věci, může začít smysluplná kritika.“ (Jaspers, s. 101)

²⁹ Hejdánek (2/3)

³⁰ „Celá má bytost je zaměřena na literaturu, toto směřování jsem přesně dodržoval do svých třiceti let; jestli je někdy opustím, nebudu už žít (...) je to pozemský odraz vyšší nutnosti.“ (Kafka, s. 47)

„Vše, co není literatura, mě nudí a já to nenávidím, protože mě to ruší nebo zdržuje, i když třeba jen domněle...“ (Kafka, s. 51)

Úvodní věta, myšlenka, nápad, impuls má specifické vlastnosti. Tak i ten, kdo píše. Napadá mě, že to jde ruku v ruce. Někoho, kdo píše, nebo vůbec někoho, napadají a přepadají právě nějaké impulsy. Výzvy. Výzvy, aby se tak řeklo, svého-jeho druhu. Podle jeho nastavení, podle jeho předpokladů. Nerad bych tu podlehl nějakému přehnanému polidšťování té věci nebo personifikaci onoho procesu. Občas by se mohlo zdát, že když Petr je takový a Pavel makový, prozřetelnost si řekne, hle, sešleme Petrovi kousek makovce a Pavlovi zase něco úplně jiného, schválně, jak si s tím, kluci zlatí, poradí. Osobně si nemyslím, že by si s tím někdo dával práci. Že by někdo vymýšlel a lámal si hlavu, co komu jak vnuknout. Každému se stanou právě ty výzvy, které se mu můžou stát. Které projdou jeho hledím, jeho filtrem. Tohle docela pěkně pokryjí (neříkám, že vysvětlí, ale pokryjí) pojmy jako inspirace, talent, citlivost, postřeh, nadání, čímž se dostáváme k fázi, nebo spíš vrstvě problému, jakým způsobem kdo s impulsem naloží.

Ono se tady to slovo impuls jaksi samovolně etablovalo. Mám chuť do něj šťournout, ale netroufám si. Rozhodně jsem ho poprvé použil z nouze, abych neříkal pořád první věta a úvodní věta. Tak se mimochodem ukázalo, že to, co tím míníme, nemusí být věta. Může to být, jak už bylo řečeno, delší úsek textu, nebo naopak něco, co stojí před textem, jako jeho motivace³¹. V rámci svobodné vůle se samozřejmě musíme rozhodnout něco napsat, ale v téhle věci je užitečný jazyk před filosofií: říkáme, že nás ke psaní něco pohlo, že nám to nedalo, že jsme nemohli jinak. To jsou ty situace, kdy impulsu rádi podlehneme a do psaní, nebo jiné odpovídající činnosti, se pustíme a v síle prvního šťouchu pokračujeme. Asi jako když se v bazénu odrazíme od stěny a zdánlivě nekonečně dlouho zadarmo a bez úsilí splýváme, plujeme si zvesela a v dobré vůli domněle neutrálními vodami jako ponorka Kursk. A můžeme přitom provádět různá alotria, můžeme se vlnit a zatáčet a vykouknout nad hladinu nebo břicho si podrbat o dno, ale jen do času. Každá legrace něco stojí, čím víc kouzel pod vodou předvádíme, tím dřív nastane okamžik, kdy na jedné straně energii vyčerpáme, čímž se pohyb zastaví, na druhé nám dojde dech. Aby pohyb pokračoval, musíme začít plavat, musíme dodat svou energii. A aby naše vodní hrátky neskončily na dně Černého moře, musíme se před kritickou časovou hranicí vynořit nad hladinu a nadechnout se.

„Kdyby se mě někdo zeptal, jakou důležitou vlastnost potřebuje člověk hned po talentu, bez váhání uvedu schopnost koncentrace. Schopnost vlít veškeré své omezené nadání do jediného bodu tam, kde je to právě potřeba. Bez toho se ničeho kloudného nedá dosáhnout. Pokud tuhle schopnost efektivně využijeme, můžeme tím do jisté míry vykompenzovat i nespravedlivé rozdělení talentu. Co se mne týče, soustředím se obvykle na práci po ránu, tři až čtyři hodiny denně. Sedím za stolem a věnuji se jenom tomu, co právě píšu. Na nic jiného už nemyslím. Na nic jiného nehledím. (...)

Hned po schopnosti soustředění je zapotřebí vytrvalost. Pokud jsme s to psát jeden den soustředěně tři až čtyři hodiny, ale za týden podobné činnosti jsme unaveni na smrt a máme chuť se vším praštit, nemůžeme se pouštět do psaní delších věcí. Schopnost udržovat koncentraci den za dnem, půl roku, rok, dva roky je pro spisovatele – přinejmenším pro toho, který pomýšlí na napsání románu – nezbytným požadavkem. Pokud by koncentrace znamenala prostě zadržet dech, vytrvalost by naproti tomu znamenala, že se člověk naučí zadržovat dech, aniž by mezitím přestával tiše, klidně dýchat. Komu se nepodaří najít mezi oběma způsoby dýchání rovnováhu, pro toho zřejmě bude dlouhodobá dráha profesionálního spisovatele dost obtížná. Dýchat dál se zadržným dechem není jen tak.“³²

³¹ Na toto téma sepsal Oskar Bábek diplomovou práci, která nese výstižný název Motivace k psaní.

³² Murakami, s. 74-75

To už je velice konkrétní popis pracovních návyků, v našem přemýšlení nejspíš poněkud předčasné, ale snad vypovídající. Haruki Murakami tu mluví o profesionálním psaní, o hodinách práce denně a práci trvající měsíce a roky, já se pohybuji v mnohem větších měřítkách (větší měřítko znamená menší rozměry, aby nedošlo k mýlce), a to jako ten, kdo píše, tak i teď ve své úvaze. Jisté ale je, že ony dvě kategorie, soustředění a vytrvalost, jsou klíčové pro to, co jsme tu už podvakerát předznamenal jako vědomé čtení. Přitom „vědomé“ můžeme nahradit slovem bdělé nebo pozorné. Zaostřené do nejspičatější špičky přítomného okamžiku psaní a zároveň vědomé si celku, vědomé si situace – situace v textu i situace psaní – stojící nad herním plánem, jak o tom byla řeč v závěru předchozí kapitoly. Tím se garantuje průběh dění, když bdíme vytrvale, když trváme ve svém soustředění. Pak je možný svobodný pohyb (v) textu, svobodná práce.

Už chybí jen doplnit, že je třeba dodržovat NBP – normy bezpečnosti práce. Každý musí samozřejmě projít školením a testem BPP (Bezpečnost Pracovního Provozu), než dostane tužku do ruky. Jinak by se jednalo o hrubé porušení pracovních povinností (HPPP), které by mohlo vést až k jednostrannému ukončení pracovního poměru (JUPP). Tím chci říct: takhle jednoduché to patrně nebude, takhle harmonicky to asi neprobíhá, nebo bychom museli třeba zrovna citovaného pana Kafku prohlásit za spisovatele poněkud nešikovného, když se kvůli psaní a při psaní a psaním vůbec tolik trápil³³. Když se řekne „svobodný pohyb (v) textu“, představím si prosklený mrakodrap a zasedací místnost managementu propagace.

Nejsem žádný kafkolog, naopak se spíš stydím, jak už jsem říkal, že se o něm vůbec vyjadřuji. (Tady bych měl samozřejmě skončit a nikdy více nevzít jeho jméno nadarmo). Ale když už jsme jím otevřeli tuto nepatříčně nastavovanou úvahu, chtěl bych se pokusit nějak doříct, co z té úvahy směrem ke K. vyplývá.

Dávám si za úkol vrátit se k tomu. Někdy vbrzku.

³³ Jeden příklad z mnoha: Psát špatně, a přece muset psát, nechce-li člověk propadnout naprostému zoufalství. Tak strašně muset pykat za štěstí, kdy to, co je napsané, je dobré. Ne že by člověk byl vlastně opravdu nešťastný, ne že by cítil čerstvý osten neštěstí, ale že hledí dolů na stránky sešitu, jak se donekonečna plní věcmi, které on nenávidí, které v něm vyvolávají hnus nebo aspoň kalnou lhostejnost a které přesto musí napsat, aby žil. (Kafka, s. 33)

Nevím, opravdu nevím,

co by mělo následovat. Co na tohle říct? Nejsem si ani jistý, má-li vůbec něco následovat. A pokud ani, toto to patrně nebude.

Pokud je tohle tenisový zápas, možná jsem vyšel z tunelu na hřiště a zjistil, že se hraje na jiném kurtu. Slyšel jsem šum hlasů a následoval jsem ho labyrintem chodeb, které vedou z centrální šatny k jednotlivým arénám, předpokládal jsem, že mě dovede na místo určení. Mám dost tenké uši, a i když neslyším na obě stejně dobře, pořád je to v průměru poměrně citlivý párek ušáků. Tentokrát jsem se ale nechal zmást, tentokrát mě nedovedly k cíli. Měl jsem si pořídit plánek, nebo aspoň poslouchat instrukce, cestou mi lidé radili, kde podle nich odbočit a kudy. Zdáli jsem slyšel i vyvolávání svého jména z tlampačů a tisícerou ozvěnu, že čekají, čekají, zatím ještě čekají, už jen tři, dvě, jednu, dvě, tři. Teď se ale nemůžu zbavit dojmu, že jsem to prošvihl, nenávratně prošvihl, že i kdybych nakrásně vypátral, kde jsem, nestihnu už dojít tam, kde jsem očekáván, protože nejspíš už teď se rozhodčí kouká na hodinky a říká, že nemůžeme čekat věčně, že turnaj má svůj jízdní řád a ten on musí respektovat. A to úplně pomíjí, (má totiž hluboce lidský přístup a jemné srdce, a proto dočista pomíjí), že nepřijít na zápas je samo o sobě hrubým porušením pravidel a důvodem k úplnému zrušení zápasu, kontumaci ve prospěch soupeře a vyloučení z turnaje, a vůbec všech turnajů okruhu, doživotnímu zákazu startu a účinkování v prostředí profesionálního, amatérského a kteréhokoliv jiného tenisu a sportu všeobecně, zákaz vstupu na stadiony, hřiště a veškerá veřejná prostranství, omezení působnosti na místo bydliště a tam na základní životní funkce, a to ještě můžete být, pane, rád, (být na mém místě někdo jinej atakdál), možnost odvolání do tří pracovních dnů od data doručení rozhodnutí. Na to já, že nikdy jsem si nic jiného nepřál, práva na odvolání že se vzdávám ve prospěch národa a státu, a aby nebylo pochyb o mé dobré vůli podřídit se vůli veškerenstva, hodlám způsobem šetrným k životnímu prostředí přitlumit i mně laskavě povolené životní funkce, pozvolna, postupně až k jejich úplnému pozastavení, a to na místě odlehlém a tichém, abych svou přítomností nebudil spravedlivé pohoršení spořádaně kolem jdoucích případných náhodných kolemjdoucích a nekazil společenské klima. Suctivým pozdravem, v dokonalé úctě oddán, ten a ten, bytem, narozen, stav, RČ, č. OP, IČ, č. ŘP, bankovní spojení, č. ú., kontaktní adresa, tel./mob., e-mail, krevní skupina.

Tohle není tenisový zápas, zjevně. Nemám tenisky a šortky a tričko s límečkem, nemám tenisovou raketu, míček ani lahev s iontovým nápojem, soupeře nebo zeď, aby se míčky přes síť, kterou nemám, vracely; nemám ani – pro úplnost – tenisový loket. Ten může jak známo vzniknout, nebo přesněji může se člověku přihodit vedle hraní tenisu také třeba usilovnou kancelářskou prací, klikáním na myš a ťukáním do klávesnice. Nemám ani myš, abych si klikáním na ni mohl přivodit tenisový loket, a do klávesnice ťukám velice řídko a občasné a vůbec ne usilovně. Ťukám bezmála bázlivě a nesměle a mám pro to své důvody. Tohle opravdu není tenisový zápas, nikdy jsem ani vzdáleně nepomyslel na to, že by byl. Ve třetí větě předchozího odstavce totiž nemá být „pokud je“, ale „pokud by byl“. Když řekneme „pokud je“, tak cokoliv následuje, můžeme ladně škrtnout konstatováním „jenomže není“. Prostě není.

„Pokud by byl“ nechává vrátka otevřená pro úvahu, mezeru ve skutkové podstatě skutečnosti, kterou se může vplížit něco tak nepravděpodobného a na první pohled vzdáleného, jako je přirovnání tohoto psaní k tenisovému zápasu. Může si tu, kdo chce, volat, že psaní tenis není, není, není, ale tím se nenecháme zmást. My víme, že není, a jsme za to rádi. Psaní je psaní a tenis je tenis,

a když se díváme na tenis, vidíme tenis, a ohlížíme-li se na psaní, sledujeme psaní. Ale když se podíváme na něco jako na něco jiného, když si představíme sami sebe, tak jak jsme ve své aktuální situaci a pozici, ovšem v jiných kulisách, v jiných okolnostech a danostech, může nám to pomoci získat čerstvý pohled na naše skutečné postavení, můžeme zahlédnout nové aspekty, a tím nové možnosti a netušená východiska, která jsou až právě v našem modelu (skrže něj) zjevná a nasnadě, a my je můžeme přenést do své tísně, která se tím leckdy rozevře do nečekaných směrů a obzorů. Někdy tomu tak je. Jindy se přirovnání používají jako pouhá ozvláštňení – v lepším případě ozvláštňení textu, příběhu, v horším ozvláštňení obrazu jeho vypravěče. Tehdy si řekneme, že tomu, co je napsáno sice moc nerozumíme a nijak zvlášť se nám to ani nelíbí, ale co je to asi za bystrou/ztrápenou/(...)/vyšinutou mysl, která za tou řadou slov stojí, která ve svém brlohu přede nit literatury na chatrném kolovrátku svého génia. Rozsoudit tu věc s nárokem na neomylnost si netroufám, jen vznáším své podezření. Každopádně se zdá být zjevné, že nevím, (opravdu nevím), co by mělo následovat.

Nebo jak bych měl pokračovat a čím navázat. V tom je jediné ten nepatrný rozdíl, že v první otázce („co by mělo...“) se akcentuje logická nebo i jiná nutnost či vhodnost dalšího průběhu, ve druhé možnost volby. Ty dvě nejsou v rozporu, jen zdůrazňují jinou vrstvu problému. Proto se ptám: vyplývá z toho, co bylo dosud napsáno (za předpokladu, že nebude později rozhodnuto, že nějaká část bude z celku vypuštěna), nějaké pokračování? Někjaký směr nebo směřování nebo oblast? Někjaký princip, na jehož základě by bylo možno navázat? Zdá se mi, že dosud jsem řadil a vršil slova a odstavce ne zcela logicky, nebo přinejmenším podle různých pořádků. Existuje zde nějaký jednotící princip? Možná to až dosud celek v pravém slova smyslu není.

Tím jsem přece před časem celé tohle bloumání začal, že s navazováním mám potíže. Že se leckdy spolehnu na příbuznost částí (zde kapitol) v nějaké hlubší, nevyslovené vrstvě. Z toho by vyplývalo, že se ptávám spíš „jak bych měl pokračovat?“ Jak bych měl pokračovat?

Určitě ne libovolně. Nebo ne svévolně. Svévole je, pokud tomu správně rozumím, prosazování se navzdory tomu, co je nebo bude, libovůle zase bez ohledu na to, co bylo a je, v obou případech jako by nic nebylo. Ani jedno není navazování, protože za mnou už něco je, za mnou se vrší už pěkná kupice slov. Nemůžu dělat, jako že ne, i když s nimi třeba nejsem spokojen.³⁴ A proto se taky neptám, jak bych chtěl, ale jak bych měl pokračovat. Ušetřím si tím práci, zbytečná slova. Jsem totiž vychován k poslušnosti, a když se mě někdo ptá na to, co chci, co si přeji, nejásám, ale zpravidla upadám v rozpaky. Nedokážu se oprostít od toho, co by z čeho mohlo vzejít a co by na to kdo řekl. Co si přeju? Já? A co si přeješ ty? Co si přeješ, abych si přál? A co ostatní, co ti si přejí? A co si přejí, abych já si přál já? Kam až mohu mluvit za sebe, nepřejí si nic, nechci nic. Pro jistotu. Radši mi řekněte, co si mám přát. Co mám chtít. A jak mám pokračovat.

Asi to není bez dalšího tázání přípustný krok, ale když se tu jen nepatrně přeskupí slova a řekne se – mám jak pokračovat – už to nezní zdaleka tak fatálně. Znamená to možnost. Znamená to, že situace není bezvýchodná. Někdo druhý tu garantuje, že existuje řešení. „Tak co“, zeptají se kamarádi svého vyslance, který šel zjišťovat instrukce, „co máme dělat?“ „Máme pokračovat.“ Neříká se jak a to je také samozřejmě první námitka: „Ale jak? Jak máme pokračovat?“ „Nevím, to se neřeklo. Jen že máme pokračovat.“ K tomu je ovšem potřeba vědět, co se dělalo doposud. Pokud lze pokračovat beze změny, je to snadné. Kdyby ale situace byla bývala taková, nikdo by se neptal, co dál. Taková otázka přichází, když se situace změní. (Nebo když se to něco dělá už dlouho a neví se přesně proč). A tak když není možné pokračovat stejně, je potřeba se ptát dál: Co bylo

³⁴ „Proto platí: jednat rozhodně, ale neuváznout, nýbrž zkoušet a opravovat, ale ne náhodně a svévolně, nýbrž s vážností, jaká vzniká tam, kde vše zkoušené zůstává, dále působí a podílí se na celkové stavbě.“ (Jaspers, s. 100)

v jádru toho, co jsme dělali? Jak zachovat to podstatné, když se okolnosti změnili? Jak pokračovat, když je teď potřeba pracovat jiným způsobem, nebo budeme dokonce navenek dělat něco docela jiného. Tak zní otázka. A odpověď bude různá případ od případu, ale v každém případě musí být poháněná na jedné straně vědomím, že máme pokračovat, na druhé straně odhodláním výzvě dostát. Mám jak (pokračovat), když mám proč. Když mám dost dobré či silné důvody, proč pokračovat.

To je mimochodem základní teze Franklovy knihy „A přesto říci životu ano“ a jeho psychologické školy vůbec (a já se k ní jaksi mimochodem promyslím skoro pokaždé, když se dám na rozjímání takřka čehokoliv). Kdysi jsem na to téma napsal esej a hodlám odolat pokušení celý ho sem přepsat jako další kapitolu. Chci jen nastínit jedno rozlišení, které jsem tehdy odhalil. Říkal jsem si spolu s Franklem: „Kdo ví proč, zvládne jakékoliv jak.“ Tedy žádná překážka není pro člověka příliš obtížná, když ví, proč se má přes ni dostat, jaký cíl ho čeká za jejím horizontem. A hned jsem si musel namítnout: Já moc dobře vím, proč mám co ve svém životě dělat. Jsem schopen načrtnout linky motivací od učení se německým slovíčkům a pravidelného cvičení na lesní roh, skrz mnoho vrstev až ke své nejhlubší motivaci, ke svému konečnému cíli, a když ne až tam, tak rozhodně dost hluboko a daleko, ale přesto, přesto nenalézám dost sil k tomu, abych se němčinu učil a na waldhornu cvičil, a zde se mi do cesty nestaví žádné velké překážky, zde je ono „jak“ dosti únosné. Jak je to možné? Tak, že Franklova maxima samozřejmě nezní „kdo ví proč...“, ale „kdo má proč“, v tom jsem se dlouhé roky pletl. Dá se tedy říct, že jsem věděl, proč mám co dělat, jen jsem neměl proč – neměl jsem dost dobré důvody? Nebo jsem neměl dost vůle, jedno z toho. Chtěl jsem se pro něco rozhodnout, a taky jsem se rozhodl, ale stejně jsem jednal jinak. Podlehl jsem, řekněme, své lenosti. Já jsem chtěl, dokonce jsem věděl, proč chci, ale ono se mi nechtělo, a to nakonec převážilo.

Co by se bývalo muselo stát, abych byl zvítězil? Moje svoboda byla omezena leností, a to do té míry, že jsem se choval nesvobodně, v nesouladu se svou svobodnou vůlí, která se tím pádem neprosadila a ukázala se jako nesvobodná. Mám skoro dojem, že v tom jednom konkrétním okamžiku jsem mnoho učinit nemohl. Situace se zdá být fyzikálně jasná. Proti sobě působí dvě síly a my vidíme, že jedna z nich druhou „přetlačila“, z čehož plyne, že byla silnější. Jednoznačný jev, nutný výsledek. Přesto říkáme, že se někdo měl víc snažit. Že se měl překonat. (Jak ale můžeme překonat sami sebe? Pokud mě má někdo překonat, budu mu fandit, ale určitě to nejsem já. A mám-li já někoho překonat, prosím, můžu se o to pokusit, ale přiveďte mi ho, ať ho vidím a domluví s ním podmínky kapitulace. Chtít překonat sebe, to je jako chtít po kameni, aby se sám odvalil, nebo lépe aby se sám přes sebe převálil. Chyba je samozřejmě v jazyce). Možná se měl víc snažit dřív. Dokud měl možnost.

Polárník Jaroslav Pavlíček nám často opakoval základní pravidlo přežití, že „kdo chce, ten jde“. Ergo, kdo nejde, nechce dost. To je kruté tvrzení. Říká se, že když někdo na cestě padne únavou, je zmrzlý, hladový, má vykloubené rameno a zmítá jím horečka a nenajde už sílu pro další krok, je to jenom proto, že nechtěl dost. Promiň, kamaráde, je to tvoje vina, tvoje smůla, měl jsi víc chtít. Protože, kdo chce, ten jde. – Ale já chci, chci jít dál, ale nejde to. Chtěl bych se vrátit s vámi dolů a dál žít, ale nemůžu, nejde to. – Když nejde, tak nejde, řekneme my a jdeme do chaty na grog.

Měl jsem prve na jazyku, že možná platí Franklova maxima jen pro mezní situace, jako byl v jeho případě pobyt (pobyt mi tu zní nepatřičně, ale nenašel jsem vhodnější výraz) v koncentračním táboře, zkrátka když jde o život. Ano, když jde o život, dodejme, třeba při výstupu do hor. Nebo při nemoci, to musíme vzít v potaz. Takže když pokračujeme navzdory obtížím, nemožnostem – okolnostem vnějším i vnitřním. Proti danostem, proti překážkám, (proti bůrkám, jak se zpívá v jedné populární písni. Zní to xenofobně, ale není, když se to přeloží ze slovenštiny),

skrze svou lenost, na příklad. Lenost se ale nezdá být život ohrožující okolnost. Vždyť je to lidská vlastnost. Každodenní společenství. Proč by ale skutečnost, že se s něčím setkáváme často, že si to nosíme s sebou a v sobě, měla znamenat, že to není život ohrožující faktor. (Auta jsou všude kolem nás, jsou to dopravní prostředky, naši dobří sluhové zcela závislí na našich pokynech. Nevím, co tě to zabilo, ale auto to být nemohlo). Docházím k tomu (nevím, jak přesvědčivě), že ano, Franklova maxima platí pro život ohrožující situace, ale zároveň ty nejsou nic výjimečného.³⁵ Samozřejmě ne vždy ten biologický. Člověk je zvíře líný, zní pořekadlo, a říká nám dvě důležité věci: člověk se má tendenci chovat ekonomicky, jako každý tvor, ale to není jeho jediná vrstva.³⁶ Pro člověka znamená „ohrožení života“ i sklesnutí na úroveň líného zvířete. A jelikož se člověk od svého živočišství nemůže odříznout, je i toto riziko přítomno průběžně. A tím zákeřněji.

(Se zoufalstvím pozoruji, že nezadržitelně spějí k výročkám typu „život je cesta“ nebo „život je úkol“ a snažím se krotit ten sešup. Rád bych přitom věřil tomu, že zasazený do správných okolností, podložený zásadní zkušeností a podepřený důvěryhodnou osobou – třeba právě jako u Frankla – by i ony mohly mít svoji platnost, konec konců tak vznikly a až časem se z nich staly laciné bonmoty a klišé).

Vydávám se všanc palbě, která odhalí chatrnost mých tušení a lacinost mých závěrů, a pravím, že konec konců „v životě jde o život.“ (Kde jinde by o něj taky mělo jít, nic jiného nemáme). Život je mezní situace a riskantní podnik. (A, ano, z toho pohledu je život úkol a taky cesta. A život je bezpochyby jako studna. A ovšem jako – na to se často zapomíná – grapefruit.³⁷ To ale nechme prozatím stranou). V krizových situacích je to zjevné, protože je v ohrožení jeho pokračování, a my musíme bojovat „o holý život“ nebo se ptát, zda za to či ono stojí život dát. To může znamenat v zásadě dvě věci. Buď můžeme dát život k dispozici a o život doslova přijít, riskovat, případně podstoupit smrt ve jménu něčeho.³⁸ Nebo svůj život nasadit pro něco, jak se to trefně rozlišuje

³⁵ „Život sám, a to bez ohledu na společenské zřízení kdekoli na této planetě, život sám je neobyčejně riskantní záležitost. My si musíme uvědomit, že už to, že jsme se narodili, znamená, že jsme ohroženi, protože dříve nebo později zemřeme. (...) My jsme se dostali do takového zvláštního rozpoložení, že když jde o věci životně nejdůležitější, tak my nejenom že selžeme, my jsme dokonce lhostejní. My to považujeme za něco, čím se člověk nemusí zabývat.“ (Hejdánek, 3/3)

³⁶ „Děti nemají pracovat, protože mají svou důležitou úlohu, totiž dostat do sebe to, co potřebují, aby z nich byli dospělí lidé. (...) Funkce toho starého člověka je uvádět do společnosti ty malíčky. A tak to předávání lidského života není jenom to fyzické předávání, ale je to zároveň taky předávání řeči, sociálních dovedností, všech možných technik, vyprávění a všeho toho, co k lidskému životu patří a co ho vlastně dělá. A tak u člověka všechny ty rysy života (závislost na okolí, dráždivost, začátek-růst-konec života, rozmnožování) dostávají trošku jinou podobu, ale máme je ve svém životě taky.“ (Sokol, 7/10)

³⁷ Ve snu šel (Ford) pozdě v noci po East Side, podél řeky, která teď byla tak extravagantně znečištěná, že se z ní spontánně vynořovaly nové formy života a domáhaly se sociální podpory a volebního práva. Jedna zrovna proplula kolem a mávala na něj. Ford zamávání oplatil. Bytost se doplácala ke břehu a vyškrábala se na něj. „Ahoj,“ pravil neznámý, „právě jsem byl stvořen. Jsem po všech stránkách ve Vesmíru nový. Víš o něčem důležitém, co bych měl znát? (...) Život je pro mě velká neznámá. Jaký je?“

Teď narazili na oblast, kde Ford cítil, že může být jistou autoritou. „Život,“ pravil rozvážně, „je jako grapefruit.“ „Hm, jak to?“ „No, je takový žlutooranžový a na povrchu doličkovatý, a uvnitř je šťavnatý a hnědavý. A uprostřed má jádýrka. Jo, a někteří lidé si ho dávají půlku k snídani.“ „Je tady ještě něco jiného, s čím bych mohl pohovořit?“ (Adams)

³⁸ Ale nechal by se dneska někdo upálit pro pravdu? Ta evropská vymoženost na jednu stranu je zvnějšku velkolepá. Dneska už se nikdo pro pravdu neupaluje. Ale zároveň je pravda, že kdyby o tu pravdu šlo, tak by se nikdo asi nenechal upálit pro pravdu. My musíme vždycky počítat důležitost toho subjektu, to jest nás samých. Jsme ochotni svůj život za něco dát? Nasadit?

Já si vzpomínám, jak přišla zpráva, že Patočka zemřel. Profesorka Komárková, o několik let starší než Patočka, samozřejmě byla informovaná, že Patočka byl nejstarší z té první trojice chartovní. Patočka umřel a bylo hned známo, to se hned šířilo, že to bylo po policejních výsleších. Tak Komárková říkala: To je šťastná smrt. Já jsem to od té doby několikrát vypravoval a vždycky jsem zjistil, jak lidé mají tendenci to chápat jako cynismus: Copak nějaká smrt může být šťastná? Smrt je přece vždycky neštěstí.

v úvodu Bratří Karamazovů³⁹. Dát život pro něco, ne smrt, ale život. Žít dál, pokračovat v životě, ale s ohledem na něco, se zvláštním zřetelem k něčemu, ve službě něčemu, s určitým úmyslem, za určitým účelem, ABY něco. Nesnažím se tu o hluboké řeči a životní moudra, ale o rozlišení významů. (Nic jiného vlastně nedělám, jen zkoumám, jak se to slovo chová). Je pro to asi celá řada výrazů. Zsvětít život, napadá mě hned zkraje. Službě druhým. Fotbalu. Divadlu. Nebo někomu, nějakému člověku. V každém případě to obnáší zavedení nějakého směru, nějaké linky, nějakého cíle, a tedy nějakého omezení, které se tu ale dá chápat víceméně pozitivně. Vznikne osa, kolem které se mohou formovat další struktury, asi jako o tom v obecnější rovině píše Haruki Murakami:

Myslím si ale, že mimo dobu, kdy je člověk ještě docela mladý, je v životě nezbytné mít nějaký žebříček priorit. Někakou posloupnost, podle které rozdělujete svůj čas a energii. Pokud si člověk v sobě takový systém do určitého věku nevybuduje, ztrácí jeho život pevné ohnisko a stává se z něj bezvýrazná masa.

Bezvýraznou masou se tu patrně míní nereflektovaný, nebdělý život, který se odehrává toliko ve vleku okolností, v automatizovaných reakcích na příležitosti, svým způsobem vegetativní, bez vědomí průběhu, bez vědomí celku, přítomný jen v bezprostředním okamžiku a zajišťování jeho potřeb. Život, přísně vzato, bez cíle, který se soustředí na své zachování a pohodlné přebývání. Život v bezčase, a tím pádem bez pohybu, byť by navenek vypadal dynamicky a aktivně. Jedná se totiž pouze o pohyb v rámci onoho jednoho života, nikdy mimo něj, nikdy pohyb nepřesáhne své hráze. Je to rybník se zavřeným stavidlem, který odspodu zahnívá a plní bahnem, zplošťuje se a vysychá.

Život směřující, napřažený mimo sebe, si je tímto vědom své hranice a sebe jako celku, dynamiky průběhu vůči trvání, proudu v rámci břehů. Život zasvěcený si je vědom své nesamozřejmosti a jedinečnosti...

Netvrdím, že jsem takový průběh předvídal. Netvrdím, že jsem tušil, že sklouznu právě sem. Naopak, neměl jsem ani tušení, jak rychlý a přímý sešup se chystá. Takže můžu s čistým svědomím říct, že jsem sám zaskočen, jak se věci vyvinuly. Dalo se to ovšem vyčíst z narůstající četnosti a délky citátů.

„Život zasvěcený si je vědom své nesamozřejmosti a jedinečnosti?“ Ta věta mě stála hodně úsilí, dlouho jsem nad ní přemýšlel a dal jsem si s ní práci, ne že ne. Ale jak jsem se u všech všudy dostal až sem k ní? Jak k tomu došlo? Cestou jsem si všiml, že stromy kolem silnice se míhají podezřele rychle a že jsou to druhy, které neznám, a později druhy, které nedokážu ani rozlišit jako stromy. Snažil jsem se jenom udržet mezi krajnicemi, soustředil jsem se, abych udržel míček mezi lajnami, aby hra pokračovala, a výsledkem je poznání, že život zasvěcený si je vědom své nesamozřejmosti a jedinečnosti. Možná že ano, možná že život zasvěcený si je vědom toho i onoho a leccího dalšího, to je docela dobře možné. Ale jak jsem se dostal k úvahám o zasvěceném životě? První odpověď by zněla: logicky. Nutně. Byla to odpověď na to před tím, a to zas na to předchozí, až na úplný začátek a podobenství o ztraceném tenistovi a ještě kousek před něj, na to, co nebylo

To je taky výsledek té evropské tradice. Smrt k životu patří. A nasadit život, to znamená, riskovat smrt. Pro něco základně důležitého, to je přece štěstí. Jsou některé věci v životě, jak říkal Patočka, pro které stojí za to i trpět. A lze dodat, stojí za to i zemřít. (Hejdánek, 3/3)

³⁹ „Dodejme k tomu, že to byl do jisté míry už mladík z naší poslední doby, to jest bytostně poctivý, který chce pravdu, hledá ji, věří v ni, a když uvěří, žádá si okamžitě se na ní podílet ze všech sil své duše, žádá brzký rozhodný čin a touží třeba všechno, ba i život pro ten čin obětovat. Tito mladíci na neštěstí nechápou, že obětovat život je snad mezi všemi jinými možnostmi právě nejsnadnější obět, ale obětovat ku příkladu pět, šest let bujarého mládí namáhavému, těžkému studiu, vědě, třeba jen proto, aby člověk zdesateronásobil své schopnosti pro službu téže pravdě, témuž velkému činu, který si vyvolil a umínil vykonat - taková obět zas a zas naprosto přesahuje jejich síly.“ (Dostojevskij, s. +/-29)

napsáno a místo čeho se napsalo „Nevím, opravdu nevím, co by mělo následovat. Co na to říct. (...) Pokud je tohle tenisový zápas...“

Dále by se dalo odpovědět, že jsem se zkrátka nechal unést. Že jsem místo vlastních záměrů sledoval spíš jakýsi proud, jeden z možných proudů. Už tady dřív zazněla Sokolova úvaha o chování a jednání.⁴⁰

Já bych si tu dovolil s páně profesorovým výrokem drobně zažonglovat. Předně, kdyby byla pravda, že za své chování nemůžeme, a že tedy není možné vynášet nad ním morální soudy, nebylo by například přípustné napomínat děti, a tím je vychovávat. Dítě se (z našeho pohledu) špatně chová, zlobí, my je upozorníme na jeho přečin, tím jej (přečin, ne dítě, což by mělo být zjevné podle zájmena „jej“, ale kdo by dnes hleděl na takové nuance) vyjmeme ze sféry chování a povýšíme na jednání a jako takový posoudíme a odsoudíme. Ono totiž dítě, a pochopitelně nejen ono, za své chování zodpovědné je, pochopitelně úměrně věku. Úkolem výchovy není, aby člověk nepřetržitě bděle a vědomě jednal, to asi ani nejde, ale aby se chvílemi uvědomění si vlastní aktivity kultivovalo i chování, tedy časová plocha, kdy nejsem sto procentně při věci, kdy jsem si věci nemohl rozmyslet.

Já bych si dovolil vývoj celé této kapitoly přirovnat k takto chápanému chování: Přes všechny řeči o bdělosti a zasvěcenosti jsem pouze, nebo převážně reagoval. Sice na svoje vlastní slova, ale přece. Avšak zodpovědný za ten neblahý průběh (aspoň mě se takový jeví, neblahý a žalostně neuspokojivý) bezpochyby jsem. Jednak jsem se dříve mohl lépe poučit, abych se „choval“ lépe. A jednak – při psaní na rozdíl od bezprostředního chování – jsem si věci mohl rozmyslet. A to jsem taky dělal. Chyba je v tom, že jsem mohl jednat, měl jsem tu možnost, ale místo toho jsem se jen choval. Připouštím, že to není tak jednoznačné, jak jsem si sliboval. Co ale chci říct, je, (pokud to není zjevné), že se text vyvinul jaksi proti mé vůli docela jinam, než jsem si přál, než jsem chtěl, a to dokonce právě tam, kam jsem výslovně nechtěl. Mluvím tu o něm jako o neukočirovatelném zvířeti, ale jsem to přece já, kdo píše, o tom není pochyb. Jenže já jsem si předsevzal, že se budu v úvahách držet drobných konkrétních skutečností, že nedopustím rozmáchlá gesta a prázdné fráze, že si neodpustím žádné nejasnosti a ony skoky, po kterých by se filosof musel vracet hodiny a hodiny a roky a roky, jenže já nejsem filosof, přinejlepším filozof a ještě spíš ideolog, který nedbá na nějaké to slovo a má vždycky po ruce několik velkých pravd o životě, vesmíru a vůbec.⁴¹

A třeba není tak zlé, že se to stalo, že jsem to dopustil. A že jsem to rovnou celé neškrtl. (To není tak docela pravda. Skoro polovinu toho, co předcházelo „zasvěcenému životu“ jsem už jednou odstranil s tím, že zkusím najít ono místo, kde „to ještě bylo bez chyby“ a navážu lépe, ale zjistil jsem, že takové místo, kus pevné půdy, nejsem ve svém vyšínutí s to nalézt. Proto jsem děkoval svému zvyku nemazat zcela pasáže textu, pro která zrovna nemám pochopení, ale dávat je stranou

⁴⁰ „Dneska zase v určitých směrech psychologie a teologie se užívá, že člověk má nějaké chování. A mně se zdá, že je důležité rozlišit, kdy se prostě chováme a kdy jednáme. Člověk někdy, velmi často, dělá věci, o kterých neví, že je dělá. Když jdu, tak nevím, jak hýbu nohama, a kdybych na to začal soustřeďovat pozornost, tak určitě spadnu. Když vám někdo šlápne na nohu, tak člověk uskočí a když do někoho vrazí, tak řekne, promiňte, já za to nemoh. A je to úplně pravda, nemůže za to. To proto, že jenom reagoval. Když se lekne, reaguje, tak nemůže za to, co udělal.

Ale přitom je pro člověka charakteristické, že jindy skutečně jedná. To znamená, to, co dělá, dělá on. A tady už je hned vidět, že ten starý problém o vztahu mezi svobodou a odpovědností je vlastně zbytečný. Protože člověk je svobodný jenom tam, kde má čas si to své jednání rozmyslet, kde k němu má nějaký odstup a kde tedy má také tu odpovědnost, protože to, co udělal, udělal opravdu on.

Tenhle odstup od toho, co zrovna děláme, schopnost odstupu od toho, co zrovna je před náma a co zrovna děláme, ta je pro člověka charakteristická a mimochodem také zakládá možnost lži, předstírání. (...) Tam, kde jsem si věci mohl rozmyslet, nemohu říkat, že za to nemohu.“ (Sokol, 8/10)

⁴¹ Hlavní hrdina románu Jméno Růže od Umberta Eco Vilém z Baskervillu na to jde obráceně: Ve všeobecném zmatku se snaží stavět na základě nepatrných skutečností a s jejich pomocí odhalit síť vztahů a souvislostí. Je to příklad hodný následování.

do odkladových souborů. Většina takových zůstane u ledu na věky věkův, ale v tomto případě jsem celou dlouhou pasáž pro její výbornou pitomost vrátil a použil si ji jako dno, od kterého se právě pokouším odlepit. Napadlo mě říkat tomu „bezodpadové psaní“, kdy se chyby neopravují přímo v textu, ale teprve později se napíše, že „tam a onde jsem se asi vážně pomátl, to prosím vás neberte vážně“). Přicházíme tím totiž, omylem, k mému – aspoň teď ho tak interpretuji – původnímu záměru pro tuto kapitolu⁴². Nebo následující.

⁴² Bylo by nanejvýš typické, kdybych teď sáhl po svém záměru a nahmatal jenom prázdno. Je to jedna z nejčastějších zkušeností při zacházení s nápady všeho druhu. Přinejmenším s těmi, které vás ani tak nenapadnou, jako vám spíš dojdou. Nápad typu prozření. Jsou tak jasné a zřejmé, že se tomu člověk zasměje, protože se mu právě zdánlivě zaryly do srdce a do tváře, nebo z nich spíš vysvitly – byly totiž odjakživa podstatnou částí člověka, byly ztraceny, zapomenuty a teď jsou s radostí a úlevou znovu nalezeny. Po těch musí skočit a nepustit, a i to bývá někdy pozdě.

„A právě to jsem si najednou vybavil u toho boxu s masem a připadalo mi, že musím stůj co stůj dojet stovkou domů a poslat Ti dopis. Ach, můj bože, kéž bych byl popadl tužku hned v té samoobsluze a nedůvěřoval cestám domů. Ale třeba je to tak dobře. (...) jak to můžu vědět? Jistě vím jedině to, že jsem pro Tebe měl něco radostného a vzrušujícího, co by se bylo vešlo na jednu stránku, a to ještě popsanou obřádek – ale když jsem dojel domů, tak jsem poznal, že je to takřka všechno, upřímně řečeno úplně všechno pryč a že mi nezbyvá než sednout a psát jen tak. Jaký je to nesmysl, jak je to komické a jak by se tomu S. jenom usmíval – a pak by mě i všechny ostatní ujistil, že je zbytečné lámat si s tím hlavu.“ (Salinger, s. 53)

Tento záměr,

nebo spíš výzva, úkol, byl vyvolán nouzí, která už pominula, ale volání tím nezesláblo. Jsem totiž, podle slov odpovědných osob, držitelem pokladu. Pochopitelně v přeneseném slova smyslu, nevlastním truhlu se zlat'áky ani šnůru vzácných perel⁴³. Teď mě ale napadá, že neznám etymologii slova poklad, takže nevím jistě, zda něco hmotně hodnotného bylo to původní, a teprve přeneseně šeptáme „poklade“ někomu hodnotnému emočně. To nevím. Každopádně můj poklad není materiální povahy. A když už jsem se dal do uvažování, co že to mám, řekl bych, že spíš než poklad mám mapu k pokladu. Odedávna mě fascinoval vztah těch dvou, mapy a pokladu. V kolika příbězích má někdo polovinu mapy. Nebo mapu jinak neúplnou, třeba slepou (i když to mi spíš evokuje hodiny zeměpisu s paní profesorkou Chloupkovou a moje digitální hodinky s pamětí na 10x3x8 znaků). A i když člověk drží v ruce mapu celou, orientovanou a popsanou, přesnou a spolehlivou, i kdyby znal souřadnice GPS a satelitní navigaci, i kdyby se v přímém přenosu díval z družice na křížek na ostrově, schází ještě ta drobnost si poklad vyzvednout. Kdo má mapu, má solidní šanci najít poklad, ale nemá poklad. Prostě nemá. Skoro jo, ale jenom skoro; ne úplně, takže vůbec ne. Vzpomínám si matně, že se mi kdysi zdávalo, jako by se podobným způsobem, jako se má mapa k pokladu, měla některá slova k tomu, co označují. Přišlo mi, že se leckteří lidé často s pouhou mapou v ruce chovají, jako by už poklad měli v dřevěné truhle pod svou dřevěnou nohou.

Neustále se opravuji, ale slova jako by mi proklouzávala mezi prsty. Před chvílí jsem tvrdil, že onen poklad, o kterém byla v souvislosti se mnou řeč, není povahy materiální. A už tu máme další prohlášení, totiž že je mi zatěžko pohlížet na to, co mám, jako na poklad, protože se jedná spíš o materiál určený ke zpracování, a ne o zformované nebo zformulované artefakty. Žádné prstýnky, ale zlaté cihly, a možná ani to ne, je to spíš kus skály se zlatou žilou někde v hloubi daleko v prérii nebo potok se zlatým pískem ve Zlaté Bani na východním Slovensku. Bude potřeba ještě dost práce, než si dovolím přinést něco ze svého bohatství na burzu nebo na Mínzamt.

Snad jsem dostatečně připravil půdu, snad jsem patričně naladil sál, abych mohl oznámit, (zatím ne předvést, ale uvést), co že to tedy mám, na co tady všichni takovou dobu čekáme, protože právě na to čekáme, právě sem jsem se chtěl dopracovat, než jsem se nechal svést k zasvěcenému životu.

„Více než dva roky trávím úvahami, více či méně vážnými pokusy, rozběhy a přípravami. (...) Ony více než dva roky úvah, pokusů, rozběhů a příprav se samozřejmě týkají – není to snad už dávno zřejmé? – mé magisterské práce, vrcholu studia tak neblaze natahovaného a nezdravě prodlužovaného. Týkají se její formy a pochopitelně náplně, která by měla tu formu naplnit, týkají se samotného tématu, základního směru, kterým by se měla ubírat, a výchozího bodu, odkud by se měla na cestu vydat, a sítě odkazů a vztahů, do které by se měla položit jako vorvaň do rybářských pastí nebo stařec do dučen.“

To jsem pravil na začátku a to je pravda. Dál jsem ovšem tvrdil, že skrze všechno zoufání zůstávám s rukama prázdnými a očima pro pláč, a tady už bych sám sebe rád poněkud poopravil, respektive doplnil. Oči plačící a prázdné ruce, budiž, ale v mezičasech, kdy oči doplakaly momentální zásobu slzí a nehleděly právě do prázdných dlaní, jsem stihl provádět právě ony více či

⁴³ Skoro automaticky jsem vyhrkl – bohužel. Ale pro tuto chvíli je mi cennější, co mám, neboť „kde je tvé srdce, tam je i tvůj poklad.“ Předpokládám ale, že mě tohle nadšení přejde dost brzy.

méně vážné pokusy, rozběhy a přípravy. A leckteré z nich jsem, v řádu svého bezodpadového psaní, zachoval pro další užití či rozpracování, pouštěl jsem je z rukou a smáčel je plačky (nikoli plačkami). K užití ani rozpracování nedošlo, ale stalo se, že v čase nouze, když jsem se snažil trochu sebrat a začít pracovat, jsem pod sebou našel hromádku provlhlých lejster s jedním nebo vícero odstavci, jak jsem se kdysi dávno nebo nedávno pokoušel o to, co se tím, ejhle, nastartovalo. Sebral jsem papíry s úvody a tím trochu i se.

Abych nevynechal vůbec nic (nic podstatného, jinak vynechávám toho samozřejmě většinu), musím dodat, že první, kdo vyslovil tu převratnou myšlenku, byla Markéta Machková. Byl jsem hostem Machkovic rodiny a účelem té návštěvy v jejich sídle na úpatí švýcarských Alp bylo, mimo mnohého jiného, povětšinou výrazně důležitějšího než psaní mé diplomové práce, psaní mé diplomové práce. Markéta se mi prostě snažila pomoci tím, že mi nabídne klidné a stimulující prostředí pro psaní, čehož jsem já trestuhodně nevyužil, za celý dlouhý týden jsem sesmolil sotva pár odstavců. A v jednu chvíli, kdy jsem zase nic nese-psal, jsem si povzdechl, že se mi stále jen kupí jakési úvodní poznámky a ne a ne se dostat za ně a že už jich mám bezmála bezpočet. Na to Markéta odvětila, že bych je ovšem neměl nechat ležet ladem a v práci je nějak zužitkovat. Mně samého ta napadlo už dřív, ale Markéta to první řekla.

Tehdy jsem se zachoval jako v jedné anekdotě (v jakém ohledu je vyprávění vtipů hodnotnější než úvahy o bdělém životě, to bych tedy rád věděl), kterou jsem čítával coby malé pachole v brožurce Zasměj se každý den. Editor té sbírky se jmenoval Ihnát a mělo mě to varovat. Představte si následující rozhovor dvou žen, odehrávající se krátce po sametové změně poměrů v osmadesátém roce (abych užil legendární formulace Karla Kočnera – cituji vlastními slovy). A: Jak se ti daří? B: Ani se neptej, hrozně mi je, spát nemůžu, jíst nemůžu. Jen od Vánoc jsem zhubla snad šest kilo. A: To vypadá vážně. Jsi nemocná? B: To ne, ale hrozně mě to tady stresuje. Politika mě stresuje, privatizace mě stresuje, všechno mě stresuje. A: Tak proč odsud neodejdeš, třeba za bratrem do Anglie. Prý se mu tam vede moc dobře. B: To mám taky v úmyslu, ale až tak za půl roku. A: Prosím tě, proč až za půl roku? B: Potřebuju ještě nějaké to kilo shodit.

Konec humoru.⁴⁴ Odložil jsem ten nápad stranou k nastřádaným Úvodům a občas se pokoušel o další. Přitom bych rád zdůraznil, že jsem se opravdu snažil o takový začátek, po kterém by následovalo pokračování a konec, protože začátek je už od Aristotela, a možná ještě dřív, definovaný jednak tím, že před ním nic není, ale také tím, že po něm něco následuje. Navzdory tomu se oněch Úvodů nakupilo asi ještě jednou tolik a já teď proto disponuji podivnou sadou fragmentů, povětšinou zamýšlených jako první věty budoucí magisterské práce. To je můj nemateriální poklad, mapa k pokladu, poklad-materiál, či jak jinak jsem to stihl nazvat. K tomuto oznámení jsem šel už dlouhou dobu a teď je konečně tady, bez fanfár a televizních kamer, ale jinak se mi to nepovedlo, i tak jsem se u toho skoro vyčerpával.

Aby mi bylo správně rozuměno, neměl jsem v úmyslu dělat kolem toho svého coming-outu humbuk, zvat k němu kamery a nechat mu vytrubovat do kroku, jako že se děje něco pozoruhodného. Naopak. Naopak jsem doufal, že se fanfáry ozvou jaksi z vlastní vnitřní potřeby a kamery mě dostihnou nepřipraveného při snídani na terase. Byl bych si přál, aby to odhalení bylo vyústění mohutného a s námahou zadržovaného veletoku, který se s nekompromisní razancí prodere na světlo a všichni, kdo ho uvidí, si sednou na zadek a jako omráčení budou hledět na tu průtrž smyslu a harmonii poznání.

⁴⁴ Viz poznámku č. 34.

Místo toho přicházím zadem, sedám si u východu z tržnice a v žebadle žmoulám několik seschlých jablek.⁴⁵ Mohlo by z nich ještě něco být, kdyby se jich chopil dobrý kuchař nebo moštar nebo palivec nebo, kdo ví, třeba sadař, vysvětlil bych na požádání, ale nikdo se mě neptá.

Vskutku teď stojím před tím nejsprostším úkolem, úkolem, který dokážu přinejlepším sprovodit ze světa, ale určitě ne skrže něj zazářit, úkol, který si tímto zadávám, a sice najít způsob, jak svou sadu Úvodů ospravedlnitelně a pokud možno nenápadně začlenit do celku práce, nebo ji k němu aspoň připojit, opřít ji nedaleko jako kolo o klandr na koňském trhu a doufat, že se mi někdo podívá na zuby.

Jedním z motivů, proč se o to pokusit – vedle toho, že „mám v ruce poklad a byla by škoda, neřkuli hřích ho nevyužít“ – byl v počátcích strach, abych vůbec dostal povinnosti odevzdat práci o minimální stanovené délce. Čtyřicet normostran čistého textu, tj. bez citátů a dalších ozdob, činí sedmdesát dva tisíce znaků včetně mezer. Tu hranici jsem ovšem překonal již před časem. Ostatně už v průběhu práce jsem si znaky přepočítával, radoval jsem se, když nabývaly, a rval jsem si vlasy, když jsem musel vyhodit delší pasáž, s jejíž dotací jsem počítal, což (často) nebylo to lehké, ale dokázal jsem to (zřídka). Ten ohled se mi ale asi úplně vymýtit nepodařilo: Byl jsem upozorněn, že některé formulace a konstrukce nesou známky takového boje o znaky. Že jsou řečeny zbytečně rozvláčně, že příliš okatě krouží kolem svého závěru, zkrátka že jako by bylo lze číst kalkul autora – každý znak je dobrý, škrtat se pak dá vždycky, pokud se tím neklesne pod stanovenou hranici rozsahu. Je to možné. Rád bych sice věřil, že jsou mé okliky stylotvorné, ale je pravda, že na slovech jsem nešetřil, opravdu ne, skoro nikdy, a kdyby mě byly napadly dva podobné výstižné způsoby, jak něco popsat, byl bych patrně volil ten obsáhlejší, jak jsem se právě pokusil demonstrovat. Teď už se za počty znaků honit nemusím a nemusel bych za tím účelem přidávat ani ony Úvody, jejichž summa by v případě potřeby zastala zhruba polovinu povinného rozsahu. Mohl bych je nechat stranou a vůbec se o nich nezmiňovat, zakopat své hřivny a odevzdat je nedotknuté a neopotřebované, až se pán času vrátí z cest⁴⁶. Bylo by to ze všeho nejsnazší.

Bohužel to není možné. Když říkám, že bych to mohl udělat, prohlašuji, že jsem toho schopen. Okolnosti to ale neumožňují, a nemám co komu vyčítat, sám jsem jejich strůjcem. Těmi okolnostmi rozumím celý dosavadní průběh textu. Moje srdce totiž skutečně bylo tam, kde je můj poklad, měl jsem ho stále na zřeteli a neudělal jsem krok, aniž bych na něj nepomyslel. Při zpětném pohledu – jak jen jsem schopen to rozlišit – se celá práce skládá z pokusů uvést Úvody na scénu. Ne explicitně, až dosud o nich nebyla přímo řeč, ale měl jsem právě na mysli ten velkolepě neokázalý vstup, kdy hlediště zadrží dech v očekávání věci příštích, postava vystoupí ze stínu a všichni

⁴⁵ Velice by se mi teď hodilo a líbilo, kdybych obraz tryskajícího pramene umně napojil na jinou vodní metaforu z první kapitoly: „Vyrušený, rozrušený a přerušovaný jsem tak často, že se to dá považovat za základní stav mé mysli, jejíž hladina – ano – je od břehu k břehu zčeřená a nestálá, jako je i její matérie tu zkalená, tu zahnívajíc.“ Ale nevím jak. Nebudu tlačit na vodní pilu.

⁴⁶ Zavolal si deset svých služebníků, dal jim deset hřiven a řekl jim: „Hospodařte s nimi, dokud nepřijdu.“ Ale občané ho nenáviděli a poslali vzápětí poselstvo, aby vyřídilo: „Nechceme tohoto člověka za krále!“ Když se však jako král vrátil, dal si předvolat služebníky, kterým světil peníze, aby se přesvědčil, jak s nimi kdo hospodařil. Přišel první a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla deset hřiven.“ Řekl mu: „Správně, služebníku dobrý, poněvadž jsi byl věrný v docela malé věci, budeš vládnout nad deseti městy.“ Přišel druhý a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla pět hřiven.“ Řekl mu: „Ty vládni nad pěti městy!“ Přišel další a řekl: „Pane, tu je tvoje hřivna; měl jsem ji schovánu v šátku, neboť jsem se tě bál. Jsi přísný člověk: bereš, co jsi nedal, a sklízíš, co jsi nezasel.“ Řekne mu: „Jsi špatný služebník. Soudím tě podle tvých vlastních slov: věděl jsi, že jsem člověk přísný a beru, co jsem nedal, a sklízím, co jsem nezasel. Proč jsi aspoň mé peníze neuložil, a já bych si je byl teď vybral i s úrokem.“ Své družině pak řekl: „Vezměte mu tu hřivnu a dejte ji tomu, kdo má deset hřiven!“ Řekli mu: „Pane, už má deset.“ Pravím vám: „Každému, kdo má, bude dáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“ (Lk 19, 13-24)

společně seznají, že ač jim to dosud nepřišlo ani vzdáleně na mysl, nic jiného se v ten okamžik nemohlo stát. V té věci jsem ovšem selhal.

Radám navzdory. Nedopustím se snad přílišné indiskrece, když prozradím, že vedoucí práce Přemysl Rut přišel s řešením, které bylo po všech stránkách uspokojivé a bylo by mohlo převrátit vývoj k dobrému. Ba co víc, bylo by mohlo mé práci dát opravdový smysl a nenulovou výpovědní hodnotu. Jsa obeznámen se sadou mých Úvodů, všiml si pan profesor věty z kapitoly „Čtu si po sobě“, kde jsem mimochodem a nevědomě zformuloval myšlenku – pokud si správně vzpomínám a pokud jsem ho správně pochopil – zhruba v tom smyslu, že při psaní dochází v určitém momentu k obratu, změně režimu, kdy se vyčerpává původní impuls a pisatel musí najít způsob, jakým dodat textu „svou“ energii, aby mohl pokračovat. Tak nějak to bylo. A záměr pro mou práci byl následující: Kriticky a s odstupem přečíst Úvody a vystihnout, proč nepokračovaly. Proč nedošlo k onomu převratu a převzetí iniciativy, aby se původní směr mohl dál rozvíjet. Dostal jsem přitom instrukci (lépe řečeno) příliš nad tím nešpekulovat a skutečně „jen“ číst, zapsat základní poznatky a jít na další, a vodítka, že problém může být nejen ve zvoleném tématu, ale třeba i v dikci, tónu, postoji nebo náladě textu.

Měl jsem z toho plánu velikou radost, všechno se zdálo být jasné – až do okamžiku, kdy jsem se pustil do čtení. Nevím, opravdu nevím (zase po čase), v čem jsem udělal chybu, že jsem nedokázal vyzpytovat víc než pár obecných charakteristik, jako že jsou ty fragmenty značně dostředivé, že se v nich záhy projevuje skepse vůči nim samým, že jsou buď neúnosně obecné a doširoka rozpražené, nebo naopak ulpívají u maličkostí, často dokonce ani ne u věcných detailů, ale u příkladů a obrazů, které měly původně pomoci při výkladu, u slovních obrátů. Nejspíš nedostatečná míra odstupu způsobila, že u většiny převládl dojem, nikoliv text, ale pisatel že je na vině: Úvod nepokračuje, protože se pisatel rozhodl nepokračovat.

Takže ačkoli se mi leckterý z textů v zásadě líbil, nakonec jsem se pokaždé dožral na autora, pohrozil mu do minulosti věčným zavržením (což byla zbytečná práce, protože je-li zavržen věčně, byl zavržen, už když si své zavržení vysluhoval) a, již podle instrukcí, šel na další.

Proto místo nepatrného uvedení do problematiky ve smyslu – poslyšte, mám tu pár začátků, ukážu vám, proč zůstalo u nich – a „těla“ práce, kterým by byly ony rozbory, jsem se vydal cestou obžaloby autora a úvahy nad prvními větami Franze Kafky (kež mu dá Bůh nebe a on mně odpuštění), která se překotila ve výklad o svobodné vůli. Tak to bylo. Takhle jednoduše se dějí věci na světě. O téhle pasáži mám navzdory referencím pořád ještě docela vysoké mínění, ale nepopírám, že visí trochu ve vzduchu. To proto, že jsem ji nedovedl tam, kam jsem si představoval, a sice do souvislosti se studiem na naší katedře. Zalekl jsem se, že by to byla příliš nahodilá aplikace, což nijak nezmenšuje mé soukromé nadšení, že jsem přece jen nějaké paralely našel.⁴⁷ Teď už ale opravdu zabředám do podružných odkazů na hypotézy – rozličné, ovšem nevyjádřené, a tedy těžko ověřitelné.

Místo toho předvedu ještě jednu piruetu, a dá-li Bůh, dokroučím se jí jako dřevěná káča až ke konci. Není to tak nepředstavitelné. Rozhodně si protentokrát umiňuji nechat si námitky a kritiku, jistě aspoň zčásti oprávněnou, až na pak. (Už jsem se se jednou pokusil přednést ten návrh, ale roztorpédoval jsem ho ještě v docích. Bylo to v dobách, kdy jsem věřil, že kruh dokážu uzavřít bez přidání prostorových dimenzí, a tak jsem si s tím nedělal těžkou hlavu. Musím teď jen odolat pokušení začít listovat ve starých poznámkách a hledat, jak že jsem to tehdy myslel a co z toho jsem

⁴⁷ Byl to samozřejmě nález menšího rozsahu a dosahu, ale co do náhlosti se docela podobal objevu Franny Glasové: „Prostě považuju za děsně zvláštní shodu okolností,“ dodala a vyfoukla kouř, „že se člověk s takovýmahle radama setkává v jednom kuse – jako že všechny doopravdy vzdělaný a absolutně nepředstíraně zbožný lidi všude říkají, že když opakuješ bez ustání jméno boží, tak se něco *stane*. Dokonce i v Indii. (Salinger, s. 32)

dokázal říct. To s sebou totiž neodvratně přinese i námitky, na které jsem nedokázal účinně reagovat dřív, a nejsem přesvědčen, že bych dnes dopadl lépe. Přitom s předstíranou suverenitou a netečností připomínám, že se tu pokusím o odpověď na poptávku po co možná nejpřesvědčivějším zapojení kolekce Úvodů do dosavadního celku práce).

Už dříve tu byla nastíněna užitečnost pohledu osvěženého novou perspektivou, jiným ohledem. Podívat se na něco jako na něco jiného. Dlouze jsme se tu zabývali připodobněním procesu psaní k tenisu, díky čemuž se nám měly vyjevit některé jinak nezřejmé aspekty psaní. Skrze strukturu, jakýsi pozorovací filtr tenisového zápasu vystoupila na povrch určitá vrstva práce s textem; snad by se na to hodilo slovo roz-jímání, nebo členění, rozbor. Opačně funguje metafora jakožto básnická figura, kterou sice také můžeme analyzovat, ale v první řadě by měla fungovat na principu implicitního porozumění: když nazveme svou milou broučkem nebo křepelíčkou, nepředpokládá se, že by si křepelíčka stoupla k tabuli a začala brainstormovat možné výklady, ale spíše necháváme působit obraz jako estetickou a citovou vlnu. Rozbor tu není na místě, přináší v závislosti na okolnostech v lepším komická, v horším tragická rozuzlení. Rozjímání skrze připodobnění i básnická metafora pracují v zásadě na stejném principu, jen v opačných směrech.

My se nyní pokusíme o třetí (a jistě ne jediný další) způsob nebo účel změny pohledu, změny interpretace, čtení světa. Smyslem tohoto kroku je ospravedlnění nějaké jinak nepříjemné nebo neúnosné skutečnosti a její opětovné zařazení do obrazu světa jakožto „něčeho jiného“. To je možné, jsme-li schopni minimálního nutného odstupu a reflexe skutečnosti a v podstatě účelové změny měřítek, která budeme nově na daný výsek skutečnosti uplatňovat. Zní to komplikovaněji, než si představuji, že to ve skutečnosti je. Nerad bych zabředl do příkladů a jejich následných výkladů, ale vyvstává mi na mysli třeba film Život je krásný. Hlavní hrdina v něm pro svého synka reinterpretuje nelidskou realitu koncentračního tábora jako situaci hry. Nebo – byť jsem tu větev uvažování teprve nedávno utnul – si přímo říká o slovo Viktor Frankl:

Většina se starala o otázku: Přežijeme lágr? Neboť nepřežijeme-li ho, pak nemá toto utrpení žádný smysl. Naproti tomu mne trápila jiná otázka: Má celé toto utrpení, to umírání kolem nás, nějaký smysl? Neboť nemá-li jej, pak by nakonec ani nemělo přežití lágru smysl. Neboť život, jehož smysl stojí a padá s tím, zda se z toho dostanu nebo ne, život tedy, jehož smysl odvisí od milosti takové náhody, takový život by vlastně nemělo vůbec cenu žít.

To je úplné převrácení perspektivy, převrácení zvolené, ba vykonstruované tak, aby umožnilo přežití, aby umožnilo zachování světa, resp. obrazu světa jako takového, ve kterém je možné žít vedle, nebo přímo ve vřídle nepřijatelného, nemožného, neúnosného.

My se pohybujeme v nepoměrně mělčích vodách. Ta analogie by se jevila jako nepřipustná a patrně urážlivá, ale naštěstí nám jde v tuto chvíli jen o zachycení vzorce, a rozpětí vrstev, ve kterých ho dokážeme rozlišit, tu působí nanejvýš jako přímluvce jeho platnosti.

Nuže, jářku, do toho: Interpretujme sadu Úvodů jako sérii výstupů vědeckého pokusu. To je výchozí bod, to je pevný bod, pohříchu jediný, v tomto vesmíru, a je takovým učiněn naší volbou. Otázka zní, jak zní otázka.⁴⁸ Co je předmětem pokusu. Na jakou otázku je odpovědí oněch zhruba

⁴⁸ „No dobře,“ řekl klidně Hlubina myšlení. „Odpověď na Velkou otázku...“ „Ano...!“ „Života, vesmíru a vůbec...“ promluvil Hlubina myšlení. „Ano...!“ „Je...“ Hlubina myšlení se opět odmlčel. „Ano...!“ „Je...“ „Ano... !!!...?“ „Čtyřicet dva,“ oznámil Hlubina myšlení s nedostížnou důstojností a klidem. (...) „Pečlivě jsem si to ověřil,“ odporoval vlídně počítač. „Zcela určitě je to správná odpověď. Ale abych byl upřímný, myslím si, že problém spočívá v tom, že jste nikdy pořádně nevěděli, jak zní otázka.“ „Vždyť to byla Velká otázka! Základní otázka Života, vesmíru a vůbec!“ hulákal Lúňkvól. „Ano,“ souhlasil Hlubina myšlení šetrným tónem někoho, kdo ví, že má co činit s bláznem. „Ale jak vlastně zní?“ Oba muže zvolna zahalilo šokované ticho. Zírali nejprve na počítač, potom jeden na druhého. „No prostě... zkrátka... všechno...“

pěťadvacet krátkých textů. Jakého experimentu jsou výstupem. Určitě ne takového, který by se ptal po kvalitě výstupů. Ne že bych své Úvody považoval za nedostatečně jakostní, ale zjišťování kvality znamená zkoumání, analýzu a vyhodnocování. Kdybychom například na základě výstupů hodnotili vliv studia na lidského jedince, v tomto případě na mne, ku příkladu ve věci psaní, narazíme hned zkraje na potíž s určením měřítek pro vyhodnocování výstupů. Od vědeckých autorit víme, že pro správné posouzení bychom měli mít dispozici minimálně dva, a ještě spíše čtyři identické Zajíčky⁴⁹: jednoho, který po oněch sedm let nechodil na KATaP a psaní se ani předtím nevěnoval, druhého, který chodil na KATaP, ale předtím nepsal, třetího, který na KATaP nechodil a před inkriminovanou dobou se psaní věnoval, a pochopitelně čtvrtého, který po sedm let chodil na KATaP a psal už dříve. Čtyři identické Zajíčky z pochopitelných důvodů nemáme. Na druhou stranu, i kdybychom je hypoteticky dokázali obstarat, autority naznačují, že bychom moc práce nesvedli⁵⁰.

To nehodlám podstupovat. Opět, ne z principu, ale zadal jsem si jako kritérium minimalizaci náročnosti, je třeba nalézt model, ve kterém se na základě jediného sledovaného případu odečtou výsledky, třeba mnohačetné.

Citovali jsme již Dr. Sheldona Coopera. Ten ve spolupráci s Dr. Amy Farrah-Fowler na vlastním těle prodělal pětitýdenní neuro-sociologický experiment, jehož výsledky měly vést k ověření osobnostní a osobní kompatibility obou zúčastněných. Ten nám ostatně posloužil jako inspirace k samotné reinterpetaci neúnosné situace jakožto vědeckého experimentu. Zásadní rozdíl oproti našemu případu spočívá v tom, že oba účastníci Cooperova pokusu si po celou dobu byli vědomi, že jsou součástí experimentu, což nutně muselo ovlivňovat jeho průběh. Víme, že i pouhá možnost, že bych mohl být sledován, působí na chování. V přesvědčivé podobě o tom čteme třeba v Orwellově románu 1984. Je spíše šťastnou náhodou, zapříčiněnou vysoce specifickými osobnostními předpoklady obou participantů experimentu, že v pokusu Dr. Coopera nakonec vědomí, že se jedná o vědeckou práci, nakonec zachránilo celý podnik před krachem.⁵¹ Rovněž

a vůbec...“ pokusil se chabě Fouk. „Právě!“ řekl Hlubina myšlení. „Až budete znát přesné znění otázky, pochopíte, co znamená odpověď.“ (Adams)

⁴⁹ Především, že nevidím problém v tom, že se jedná o Zajíčka, nikoliv o králíka. Uklidňuje mě, prokazatelně vykazuje některé typicky krysí rysy. („Nevadí vám, že používám humor, že ne“ – Smoček, s. 32).

⁵⁰ “Of course, the ideal way to conduct the experiment would be with four pairs of identical Sheldons and Amys. One pair that was neither dating nor living together, one pair that was dating but not living together, one pair that was living together but not dating, and the, of course, one pair that was living together and dating. Although, with so many Sheldons, it'd be such party, we'd never get anything done.“ (TBBT, S10E04)

⁵¹ Amy: I didn't (sleep well) and it's your fault. Sheldon, maybe living together is a bad idea.

Sheldon: Well, but kind of scientists would we be, drawing a conclusion after only 12 hours of data?

Amy: The kind that almost put a pillow over your face last night.

Sheldon: Wow. I anticipated we'd have problems, but I never thought your scientific rigor would be one of them.

Amy: I'm sorry, are you questioning my integrity as a scientist?

Sheldon: If the lab room disposable shoe cover fits.

Amy: What would a theoretical physicist understand about an experiment anyway? I mean you wouldn't a confounding variable if two of them hit you in the face at the same time. And you don't even get that joke, 'cause don't even work with confounding variables!

Sheldon: How dare you?

Amy: Oh, you heard me. Your experimental bona fides are laughable.

Sheldon: Whoa, whoa! Now you're making fun of my bona fides?

Amy: Can't make fun of something that's a null set.

Sheldon: Well, if you are so protective of the scientific method, perhaps we should use the next five weeks to finish what we started.

Amy: For science, maybe, I will!

Sheldon: For science, maybe, you should!

Amy: Fine!

výstupní data nesnesou srovnání: zatímco my máme k dispozici sadu textových dokumentů, Dr. Cooper po skončení dané lhůty prostě konstatuje, že poptávaná kompatibilita byla pozorováním potvrzena, což se ostatně jevílo již v průběhu pokusu.⁵²

V jednom dalším ohledu bychom si snad přece mohli vzít příklad. Pohleďte, ta neproblematická struktura pokusu: bere se zřetel na jediný parametr⁵³, a sice onu osobní a osobnostní kompatibilitu účastníků. Po uplynutí vymezeného času se jednoduše konstatuje, zda byla kompatibilita vyzorována, nebo ne. Nic víc se říct nechce. V čem slučitelnost spočívá, nebo naopak navzdory čemu, jak k ní přispělo prostředí, jak se v ní jeví oba účastníci jednotlivě, jaké rozdíly vykazují jejich chování oproti jiným sociálním skupinám nebo situacím, nic takového. Ano, nebo ne.

To je mi mimořádně sympatické. Je však možné zúžit pohled na naše studium do takové míry? Já si myslím, že to možné je. Možné je to každopádně, ale i víc než to, přípustné se mi to jeví. Je to rozhodně velice vědecké.⁵⁴

Když jsme v prvním ročníku gymnázia při praktiku z biologie pozorovali pod mikroskopem, co se nám urodilo v senném nálevu, taky jsme považovali za úspěch a svého druhu výsledek pokusu, když se nám pod sklíčkem vylouply jedna nebo dvě bobovky (*Colpidium*), nebo dokonce treпка velká (*Paramecium caudatum*). Obdivovali jsme ty tvorečky nesmírně. Do protokolu jsme pak hrdě napsali, že ano, při každém z pěti pozorování se ve vzorku objevilo tolik a tolik zástupců toho či onoho druhu nálevníků, treпку jsme přikreslili a bylo hotovo.

Já tu nemusím nic kreslit. Po sedm let studia rostla a bujela vegetace v senném nálevu mé osoby, nyní nořím pipetu do smrduté nádoby, a hle, nemusím ani nic kreslit, mám tu své trepky i bobovky přímo na papíře, můžu vám je ukázat, a to bez mikroskopu – v řádu přirozeného světa, jak to máme rádi, my, zástupci humanitní sféry⁵⁵. Ač výsledkem přírodních procesů v rámci vědecké činnosti, uplatním vůči nim spíše postoj estetický⁵⁶ a budu se obdivovat jejich rejdní, jejich primitivní živosti.

Sheldon: Fine!

Amy: Good!

Sheldon: Great!

Amy: Do you wanna go to our place and make out?

Sheldon: Does Steven Hawking roll over the quad? (TBBT, S10E04)

⁵² Sheldon: Despite recent events, I do consider our experiment in cohabitation to have been positive.

Amy: Are you saying you'd like to live with me?

Sheldon: I'm open to the possibility. (TBBT, S10E07)

⁵³ Pravda může být užitečná vědcům, těm jde o pravdu. Ale filosofii taky moc nemilují, protože oni si představují tu pravdu po svém. Oni si představují, že ta pravda je prostě shoda teorií a hypotéz s tou skutečností, která je tu dána nezávisle na člověku. A filosof jim ukazuje, že tam je hrubá chyba. Že to platí v některých, poměrně vzácných případech, ale v běžném lidském společenském životě že to je všechno jinak. A vědci to nemají rádi... (Hejdánek, 1/3)

⁵⁴ ...A vědci to nemají rádi. Oni mají rádi laboratorní práci takového druhu, že se vyloučí všechny okolnosti, soustředí se pozornost na jeden aspekt a tam se pak objeví něco nového. Když se to má uplatnit v praxi, tak najednou se ukáže, že těch okolností, složitých, je tolik, že to dá ještě větší práci uplatnit, než to objevit. A pak musejí ten vynález odložit někam do patentového úřadu a zkoušet zas něco jiného. (Hejdánek, 1/3)

⁵⁵ Věda může u pozorování začínat. Jejím záměrem však není sumarizovat jevy, ale odlišit jevy od reality. Věda je objevitelskou výpravou, která přechází od pozorovaného k nepozorovanému a odtud k nepozorovatelnému. Její pojmy a teorie popisují realitu tak vzdálenou od světa jevů, že si to stěží umíme představit... (Scruton, s. 15-16)

⁵⁶ I zde se stává skutečnost znakem zvláštního druhu... Při znaku estetickém se naopak pozornost soustřeďuje na samu skutečnost, která se stává znakem. (...) Postoj praktický i teoretický se týká skutečnosti samé, kterou buď přímo mění (postoj praktický), nebo chystají účinnější možnost zásahu do ní tím, že vedou k jejímu poznání (postoj teoretický). ...pro funkci magicko-náboženskou nespočívá hlavní váha na symbolu, ale na oné neviditelné moci, kterou ztělesňuje. (...) Pro všechny tyto ostatní jsou věci, kterých se k svým

Tady jsou.

účelům zmocňují, z kterých činí své nositele, *nástroji*, hodnotnými jen potud, do jaké míry vyhovují účelu, k jehož dosažení slouží. (Mukařovský, s. 65-67)

2017-08-22

Nejlépe vyspat to ze sebe jako Kafka Proměnu na jeden zátať, v jednom tahu za jednu noc a ráno se vypoťacet z ložnice a první osobě, na kterou narazím, omámeně zvěstovat hle, až doteď jsem psal.

Je to zapeklitá věc, psát o psaní, snad ještě tak zpívat o zpěvu, ale tančit o tanci, to bych si nedovedl představit, i když pořád spíš než hrát na housle o hudbě, hudbu hrát, to ano, ale tematizovat ji jí samou, nevím. Jednou jsem při besedě na filosofické fakultě uvedl v rozpaky proslulého herce divadla Nó, který vysvětloval a předváděl, že všechno a cokoliv dokáže znázornit toliko svým vějířem, načež jsem se ho zeptal, jak by tedy znázornil vějíř. Asi to jde, určitě to jde, když všechno, tak všechno, ale je to zapeklité, a i když psaní o psaní není zdaleka tak zapeklité jako tančit o tanci nebo hrát o hudbě, je to trochu zapeklité, trochu přeci jenom ano, a i když je to jenom trochu, nevím, není-li to pořád nad míru mých dovedností.

2017-08-13

Vnímám téměř nezatelný, ale tím nesnesitelnější tlak, abych se v této práci alespoň přiblížil míře chvalitebnosti, neřku-li obdivovanosti, jaké se dostalo mé práci předchozí, která byla navíc o akademický stupeň nižší, bakalářská práce to byla, takže by se dalo snadno usoudit, že nyní, o čtyři roky později, jsem o čtyři roky dál, že jsme o čtyři roky zkušenější, o čtyři roky vyzrálější atakdál. Víím, že je to tlak nepatřičný, že je to tlak zhola nadbytečný, přebytečný a zbytečný a také ryze interní – nikdo ho na mě nevyvíjí, nikdo mi předchozí práci nepřipomíná a ani si na ni snad nevzpomíná, a i kdyby si vzpomněl, nepovažoval by tu souvislost za hodnou zmínky, protože by neměl dojem, že nějaká souvislost existuje, a měl by úplnou pravdu: Před čtyřmi roky se něco napsalo, něco se o tom řeklo, splnilo to svůj účel, a tím se celá věc uzavřelo; teď se píše něco jiného, v patřičnou chvíli se o tom ztratí několik slov, posoudí se, jestli to dobře plní svůj účel, a tím se případně celá věc uzavře. Já to víím, jsem o tom hluboce přesvědčen a věřím tomu, jenomže jenomže. Tlačím sám sebe ke zdi.

Vzpomínám si, že se ta bakalářská práce některým lidem dost líbila. A vybavuju si, že někteří si to řekli mezi sebou a nejen mezi sebou. Někteří se o tom zmínili i mně. Můj strýc Jiří kupříkladu. Vydržel o tom spisku mluvit několik minut, během kterých stihl ocenit jisté pasáže a vrstvy nebo aspekty. Pak se k tomu vrátil. A pak zas mluvil o něčem jiném. Tak to udělal nejen on. Je to velice milé. Kývám hlavou a říkám aha, no jo, podívejme se, toho jsem si sám nevšiml, to mě ani nenapadlo, to je teda něco. Až sem je to milé. Někteří jdou ovšem dál a vztahují ty komentáře na mne. Mají za to, že se mi to povedlo. Že jsem to dobře napsal. V té chvíli už se ozývám. Jsem-li v dobré morální a logopedické kondici, bráním se. Pokouším se vysvětlit, že pokud se jim to líbí, mám radost, ale že za to já nemůžu. Vykládám, že jsem to sice napsal, ale že levice nevěděla, co činí pravice. Že tam hrála roli spousta vlivů, kterým jsem ve své bezradnosti rád a ochotně podléhal, že se ty vlivy skládaly a pojily, případně si překážely, skoro jako jsem jim překážel já, a moje role byla nepatrná, takže povedlo-li se něco, není to nejspíš moje zásluha, a za to, co se nepovedlo, můžu jen do omezené míry, i když tímhle směrem připouštím svůj podíl ochotněji. Zkrátka že za to nemůžu. Děsně se teď bojím (děsně doslova, opravdu mě to děsí), že to vypadá jako taková ta chlubitvá pokora, která se sama sebou holedbá. Nebo hůř – přiznání se k bezmála mystickému zážitku, kdy mnou text protékal téměř bez mého vědomí, prostě jsem jen psal a takhle to dopadlo, jsem jen

ubohý služebník vyšších estetických sil, nic takového. Nic takového. Já totiž osobně nenahlížím, že by moje bakalářská práce, byla nějak zvlášť zajímavé čtení, vlastně v ní čtu povětšinou chyby a samoučelné schválnosti, místy je mi až stydno, o čem a jak se vyjadřuju, buď že na to nestačím, nebo že to nestojí za řeč. Ale – je tu to veliké ale, že některým lidem, kteří rozumí tomu, o čem jsem psal, a psaní vůbec o moc líp než já, se tam leccos líbilo, a já zas nejsem takový mameluk, abych jim to vyvracel. Jsem rodiči vychován k víře, sice k víře náboženské, ale člověk si ten postoj zkrátka osvojí, takže i zde věřím, protože je rozumné věřit, zdá se být rozumné věřit, i když sám nechápu. Tím vším docházím k velkolepému závěru, či alespoň k dílčímu závěru, že nepopírám, že se tehdy něco povedlo, jen si nemyslím, že by to bylo na můj vrub. A nyní, když stojím před obdobným úkolem, mám obavu, že tentokrát se to kouzlo nepovede, že tentokrát se názory sjednotí, názory autorit s tím mým: Pavel Zajíček napsal práci slabou, formálně nevyrovnanou a zhola zbytečnou, a to samu o sobě, a tím spíš v porovnání s jeho výkonem před čtyřmi lety.

Tak uvažuji.

Bylo potřeba, abych se pokusil tenhle tok myšlenek zaznamenat, protože z něj mimo jiného ústí důležitá otázka: Co jsem to za pisatele? Co jsem to za autora? A neptám se vyčítavě, ptám se se zájmem a s obavou. Proč se tak bojím? Co to o mně vypovídá jako o kandidátovi absolutoria studia na KATaPu? Po sedmi letech od nástupu – to není krátká doba – změnilo se něco? Z logiky věci není možné, aby se nezměnilo nic, to zkrátka nejde, ale co se tedy změnilo a jak, ptám se, se to mám k deklarováním nebo předpokládaným nebo tušeným nebo vůbec možným cílům či tihnutím našeho studia. Nad tím bych se rád pozastavil.

2017-07-28

Sedm let, to není krátká doba, není to ani zvlášť dlouhá doba, záleží pochopitelně jak na co, ale obecně se dá říct, že je taková spíš střední doba, asi tak, pokud správně počítám, sedm let.

2017-07-27

Hodlám se pokusit o vysokou míru upřímnosti, skoro bych řekl, že si hodlám držet této maximy, takže také musím hnedle dodat, že si nejsem jistý, co to znamená, ani jestli jsem to slovo maxima použil správně (pochopitelně většině mé generace, přinejmenším pánské polovině, se nejdříve vybaví časopis Maxim, než vůbec stihnou začít pátrat po ostatních, zjevně odvozených významech toho slova).

Po (dalším) usilovném přemýšlení jsem našel – a musel jsem se při tom málem bolestivě sehnout – východisko, které by se, jak se mi v tuto chvíli zdá, snad dalo prohlásit za případné a oprávněné a které je v podivuhodné shodě s předchozím výrokem o upřímnost. Shoda to není čistě náhodná, ani nečistě, ani jakkoliv jinak náhodná, je naopak výsostně a prachsprostě chtěná a záměrná, neboť teprve k prohlášení, které bud co nevidět následovat, se doopravdy vztahuje. Takže nejdřív bylo prohlášení, načež jsem k sobě pravil, řka: To, co chci prohlásit, je velice upřímné, děsně a báječně, bylo by dobré na to lidi upozornit a říct jim o tom, jednak proto, aby si toho výkonu vůbec všimli, jednak proto, aby ti, kteří by si toho všimli i beztak, nemohli chodit a říkat, že to bylo velice upřímné a že to oceňují a dobrá práce. To první bych si rád pojistil, tomu bych se rád vyhnul. Z mého úhlu pohledu, a může být jakkoliv periferní a neprůkazný, ale jiný chválabohu nemám, totiž vysoká míra upřímnosti není žádná chvályhodná kvalita, podobně jako

nežasneme nad špekáčkem se sedmdesátiprocentním, tedy prý vysokým podílem masa. Co těch zbývajících třicet procent? A kdo nám zaručí těch sedmdesát? Jakého masa? A co špek?

Kdo se ptá, kolik je v buřtu masa? Koho to zajímá? Nad složením uzenin se nešpekuluje. Buřt je buřt, tak jaképak copak. To špatné se nad ohněm vyškvaří, dobré zůstane, komu se to nelíbí, necht' si zakoupí uzeninu sójovou, u které ví, chudák, na čem je, nesnesitelně přesně. Závěr, ke kterému tak nešikovně klopýtám – hlavu mám ještě plnou táboráku, vykouřenou a na území národních parků zakázanou – je ten, že upřímnost většinou spíš obtěžuje. Taková pravda, na druhé straně, obtěžuje mnohem víc lidí v mnohem větší míře. Pravdivě se dá říct jediné pravda, ale upřímně můžete pronést sebevětší ptákovinu, hlavně když to tak budete v tu chvíli cítit a autenticky prožívat, a někdo vám za to na konci pravděpodobně zatleská. Toho bych se rád dočkal, protože, jak jsem už pravil: vysoká míra upřímnosti:

Tato práce má jeden základní a podstatný účel, jeden cíl, který skrze ni sleduji. V tom by mělo být jasno. Musím ji začít psát, pokračovat v psaní a dokončit ji, abych mohl dokončit své studium, a právě toho hodlám dosáhnout. Nechci nikoho klamat. Nic jiného na zřeteli nemám, nemůžu si to dovolit. Dokončit, dokončit. Kdyby to šlo udělat jinak, kdyby bylo lze se té povinnosti vyhnout, obejít ji nebo přejít mlčením... pak nevím, možná, ale opravdu jenom možná bych ze zájmu a pro potěchu srdce, z nenadálého popudu a dlouhodobého přetlaku, s jasnou myslí a lehkou rukou, vyšvihl diplomovou práci, nad kterou by Umberto Eco zajásal, jenomže jenomže. Pracovat se musí.

Určitě, dozajista jsem tu nebyl celé ty roky zbytečně, určitě, bez pochyby jsem tu nebyl pro nic za nic, jen si teď honem nedokážu vybavit, pro co že jsem tu vlastně byl.

2017-07-16

Ruce mi voní od rajčat, jak jsem odchýlené keříky přimyká zpět k opěrným tyčkám.

Tuto práci (a je to mírně řečeno vošajstlich říkat tuto, protože jednak tato práce ještě neexistuje, ani zdaleka ne, a je otázka, bude-li jí vůbec kdy dáno vzniknout, neboť jí sice objektivně v povstání nic nebrání, ale historická zkušenost není na její straně, jak bude dále odhaleno, a jednak to mohla být, a skoro by se chtělo říct, že nemohla nebýt, práce tato, ale právě naopak práce docela jiná, i když to vzhledem k výše řečenému nemůžeme tvrdit s jistotou) bych býval teoreticky mohl předložit k obhajobě už před více než dvěma lety, konkrétně v červnu roku 2015, protože tehdy se uzavíral druhý rok mého dvouletého studia, nicméně právě tento druhý rok jsem trávil na studijním pobytu v hessenském městě Gießenu, kde ovšem akademický rok zasahoval až do hloubi července. Byl bych tehdy musel své tamější studium přerušit a v Praze se pokusit o obhajobu práce, na jejíž přípravě bych byl ovšem býval musel pracovat během pobytu v zahraničí, a rozdělit tak svou pozornost mezi oba světy, což jsem považoval za nešikovné. Proto jsem tu námahu nepodstupoval. Přitom ale upozorňuji, že to nebylo nemožné: můj přítel a soupeř na německé štaci Benjamin, který ve stejné době končil bakalářské studium na divadelní akademii v Marseille a potýkal se s obdobnou časovou kolizí, jednoduše zkrátil svůj pobyt o pět nebo šest týdnů a závěrečné zkoušky na své domovské škole absolvoval v řádném termínu. Byl při tom ovšem hnán vidinou dalšího studia na univerzitách, které vyžadovaly ukončené bakalářské studium pro připuštění k přijímacímu řízení na studium magisterské. Takovou neodkladnou a neoddiskutovatelnou motivací jsem já netrpěl. V poklidu jsem naplnil míru svého předstírání studia v německém a anglickém jazyce a navrátil jsem se v srpnu roku 2015 do Prahy. Jak už jsem naznačil, v Německu jsem nehodlal svou

pozornost dělit mezi nabírání zahraničních zkušeností a psaním české diplomové práce, takže v úvahu nepřipadal ani termín v září téhož roku.

Nasměroval jsem svou pozornost na leden 2016. Zadal jsem studijnímu oddělení požadované údaje, totiž název, vedoucího a oponenta práce, a hotovil se k výkonu. Omluvil jsem se z docházky na Diplomní seminář s odůvodněním, že bude co do stavby šit na míru těm, kteří své práce hodlají obhajovat po letním semestru, já však pílím k lednovému termínu, moje tempo bude nesmírné, mé výkony zarážející. Jak to přišlo, že práce tehdy nevznikla, nedokážu si vybavit. Svou roli v tom mohl hrát krach příprav mé velkolepě pojaté autorské prezentace, který mě vysílil a zdrtil, a dále průběžné přípravy knižního vydání mé bakalářské práce. To dohromady mohlo přispět ke ztrátě koncentrace a následnému neúspěchu. Červnový termín jsem zamítl, jelikož jsem měl před sebou poslední semestr, a ten si přece nebudu ředit a kazit psaním, které se dá snadno zastat o prázdninách.

Byl jsem přesvědčen, že tentokrát již není kam couvnout. Postavil jsem se totiž do situace, jakou jsem výše naznačil u svého přítele Benjamina: Rozhodl jsem se totiž o září 2016 studovat další školu a bylo nemyslitelné, abych předtím nedokončil tu stávající. Na onu další školu jsem pak nebyl přijat a tu stávající jsem nedokončil. Nevytvořil jsem absolventskou autorskou prezentaci a ke všeobecnému, a nejvíce svému překvapení jsem nenapsal diplomovou práci. Nenapsal. Prostě nenapsal. A právě tak jsem ji nenapsal ani do ledna 2017, ani do června téhož roku, neptejte se mě proč, prostě nenapsal. Ta práce neexistuje. Aby se mohlo říct, že ano, musel by ji někdo napsat, a ten někdo musím být já, ale já jsem to doposud neudělal, a tak jí není.

Ono je to trochu zavádějící vyjádření, napsat práci. Nedokážu přesně odhadnout, jak to zní uchu nezdeformovanému doposud popsaným vývojem, ale mě slovní spojení napsat práci nevybočuje ze vzorce jiných činností: oškrabat brambory, vyžehlit ubrus, naštipat dříví, ozdobit stromeček, vyřezat betlém, zazpívat koledu.

2017-07-15

Nevím přesně (ani nepřesně, aby bylo jasno, ani zhruba, ani trochu, prostě nevím), jak a kdy a skrz co se to stalo, ale nabyl jsem jaksi mimochodem dojmu, že stačí, nebo – mám podezření – že mně stačí, že právě mně stačí prostě jen psát, nechat se psát, jen tak, bez cíle a bez prostředků, bez přípravy, bez studia, tedy ne o něčem, ne pro něco nebo kvůli něčemu, dokonce ani ne psaní pro psaní, ani pro nic, kdepak. Že až se jednou sejdou správné okolnosti, lhostejno jaké a jakého druhu, zkrátka ty pravé, zasednu ke stroji, začnu t'ukat, zpočátku vratce, postupně plynuleji a jistěji, nezúčastněně, nikoliv bez zájmu, až po určité době ustanu se svou prací, vstanu od stolu, nebo kde se to budu krčit, pohlédnu na své dílo, a hle, bude to velmi dobré. Kus po kuse, slovo po slově jen řady frází a průměrné vzorce myšlenek a obrazů, kompozice ustálená, rytmus pravidelný atakdale, ale výsledek – skvost.

2017-07-14

V této diplomové práci, kterou se má uzavřít mé studium oboru Herectví se zaměřením na autorskou tvorbu a pedagogiku na Katedře autorské tvorby a pedagogiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze, bych se rád zabýval svým studiem oboru Herectví se zaměřením na autorskou tvorbu a pedagogiku na katedře Autorské tvorby a pedagogiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze.

„Myslím, že jsem v určité době začal cítit větší potřebu rozumět tomu, co dělám. Měl jsem vždycky pocit, semhle tě postavili, tohle před tebe položili, dělej, co umíš, aby sis s tím nějak poradil. Ale pak jsem začal cítit potřebu nějak rozumět tomu, co to vlastně dělám, proč to vlastně dělám, proč to přede mě položili. Vůbec víc rozumět tomu světu, ve kterém žiju. Podívat se na něj s odstupem. Možná někdo takovou potřebu nemá, nebo ji třeba najde jako já až v dospělejším věku. Vždycky to vidím na studentech, někteří na to ještě nejsou zralí, ještě jim to nedošlo. A tak mě to taky dlouho trvalo, než jsem se začal ptát, co to vlastně dělám. A to už je člověk rovnýma nohama ve filosofii.“

Jan Sokol těmito slovy v rámci rozhlasového pořadu Osudy uvádí své vyprávění o tom, jak a proč se vedle svých dosavadních činností dopracoval k filosofickému tázání, k otázce CO TO VLASTNĚ DĚLÁ A PROČ. Člověk nemusí být osobnost páně Sokolových rozměrů a přesahů a rozmanitosti zájmů, aby si směl postavit před oči stejnou otázku po významu a smyslu svého konání, a právě tak nepotřebuje být Sokolem, aby mohl hledat a nacházet přiměřené odpovědi. (Pan profesor Sokol by jistě odpustil, že ho zde zneužívám v tak triviálním příkladu. Jen shodou okolností jsem nedávno poslouchal výše jmenovaný pořad a připadlo mi velice hodno magisterské práce vypomáhat si slovy důvěryhodnějších lidí. Další budou, jak doufám, následovat).

S čím kdo zachází, tím také schází. Kovářova kobyla chodí bosa. Pod svícnem je největší tma. Lékaři, uzdrav sám sebe. Hlasatelé míru se často první chápou zbraní. Nejvíc zraňujeme ty, které nejvíc milujeme.

Možná jsem jen něco nepochopil, něco podstatného, možná jsem to dělal celou dobu špatně, možná, dost možná, nejspíš jo, asi to tak bude, je to cejtít všude. Pokud ano, berme to jako příležitost pro posledního osla dostat se alespoň na startovací čáru. Pokud ne, pokud nedej bože tkví nějaká nejasnost, nedorozumění či chraň bůh nedopatření ve světě kolem, pak to berme jako příspěvek na cestě k vyjasnění, dorozumění a dopatření.

Reflexe

Dialogičnost, resp. dialogicita

Otevřenost, tzn. mj. nepředpojatost

Hrovost nebo hravost

Nepředmětnost

Psychosomatika

Ideologie

Mám strach, jsem ho plný, jsem jím oklopený, ba oblepený.

Že to bude hloupé a banální

Že to bude plné samozřejmostí

Že to bude plné nactiutrhačných omylů, neřku-li nepravd

Že se nakonec ukáže, co jsem zač

Že bude můj obraz rozmetán a pověst poškozena, reputace zničena

Že to zase nenapíšu

2017-07-01

Na většině z toho, co dělám, naprosto nezáleží.

Neumím psát. Neumím mluvit. Nebo se hýbat. Číst dost dobře nedovedu. Ani myslet. Tím spíš ne přemýšlet. Žít. To bych si nedovolil vůbec hodnotit, nic o tom nevím. Nevím, o co se opřít, nemám, na co bych se mohl spolehnout. Je to smutné pomýšlení, je to nepříjemné uvědomění. Zvláště vzhledem k tomu, že jsem několik posledních let věnoval, přinejmenším navenek a formálně, čemu vlastně? Sebekultivaci. Abych se naučil psát, mluvit, hýbat se, číst, myslet a přemýšlet a, ano, s prominutím, žít. A už když říkám „abych se naučil“, namítám, že ne, že jedna z prvních věcí, které jsem se naučil, bylo to, že nic se nemám naučit: mám se učit, mám objevovat (takže ne objevit?), mám zkoumat (nikoliv vyzkoumat?), hledat (jen probůh ne najít?), zkoušet (ovšem ne vyzkoušet?), prověřovat, bádát, hrát si. Nevím. Bude potřeba to vyjasnit. Dost věcí bude potřeba vyjasnit. A předtím je znejasnit, zproblematizovat, neboť jak praví Marek Vácha (a kromě něj mnozí další), problém nemáme ani tak s tím, co nevíme, jako spíš s tím, o čem si myslíme, že to víme. Vácha to řekl o vědeckém výzkumu, ale Vácha nikdy nemluví jen o tom, o čem mluví, takže si ho tu беру za svědka.

Sebekultivace, napsal jsem výše. A to slovo je – i když to tak nakonec nenechám – červeně podtrženo. MS Word nezná slovo sebekultivace. V tuto chvíli mám na stránce tři červeně podtržené sebekultivace. Čtyři. S tím slovem je něco v nepořádku. Se sebekultivací je něco v nepořádku. Když jsem napsal sebekultivace, myslel jsem tím, že jsem se v posledních letech a ještě nějakou dobu před tím, staral víceméně jen o sebe. A zajímal se víceméně o sebe. A zabýval se víceméně sebou. Čím jiným bych se měl propánakrále zabývat? Nic zajímavějšího není, nic zajímavějšího neznám. A nic důležitějšího. Až něco najdu, přesunu na to pozornost – pokud mi to ovšem starost o sebe dovolí, pokud někdy zvednu hlavu od svého pupku. Který je mimochodem pupkem světa, což ze mě dělá – při určitém výkladu – svět. Celý svět. Buď máme se světem společný pupek, dělíme se o něj a patří nám oběma, nebo – a tomu dávám přednost – je nás obou, protože jsme jedno, nebo ještě přesněji: znamenáme jedno. Slovo svět neoznačuje vpravdě nic jiného než mne. Proto je mnou a já jsem jím. Jsem a jím, na nic dalšího nezbyvá čas. Takhle se vážně nedá pracovat. Připadám si jako Polonius, když se jme něco vysvětlovat, a nejspíš taky podobně dopadnu. Nešťastný hlupáku.

2017-06-03

Zdá se mi, jako by bylo potřeba vrátit se na začátek, jenom už přesně nevím, kde ho hledat. Všechno je mi zde podezřelé, i to zdání, i ta potřeba, i to zdání potřeby se kamsi vracet. Vždyť já sám nevím, co je potřeba, nedokážu to rozlišit. Jen podléhám zdání, že by za účelem, který mi uniká, bylo třeba se vrátit na počátek. Ale čeho?

Je to stesk všeobecně míněný a žel Bohu všeobecně platný, ale na mysl teď mám přede vším svou diplomovou práci. Už víc jak před dvěma lety mohla být napsána a obhájena. Jenomže není. Ani se k tomu neblíží. Stesky tu nic nepomohou, pracovat se musí. Jenže na čem? A jak? Nevím a nevím. To je první úkol. Ze všeho nejradši bych pojednal přinejmenším všechno, podrobně a hluboce, s citem a razancí, nezaměnitelně a srozumitelně, na základě osobní zkušenosti a s obecnou platností. Nadto jasně – stručně – výstižně, jak nás to učila paní profesorka na gymnáziu.

V lednu tu Oskar Bábek obhájil, a předtím jistě napsal, magisterskou práci o motivaci ke psaní: jak proces psaní ovlivňuje a určuje, zda je text psán vnitřní potřebou a hnutím, nebo naopak vnějším zadáním. Pozitíí bude Zuzka Sušánková předkládat k obhajobě bakalářskou práci o tom, jak zpětná vazba při semináři Autorského čtení druhotně ovlivňuje tvorbu dalších textů. To jen tak pro příklad, sám se chci totiž zabývat psaním a seminářem Autorského čtení. Nevím teď nahonem, jak se k tomu postavit.

Příspěvek k úvahám o smyslu a účelu studia na Katedře autorské tvorby a pedagogiky se zvláštním přihlédnutím k předmětu Autorské čtení jakožto centrální disciplíně oboru vzhledem ke klíčovým pojmům autorské gesto a osobní téma a dále kategoriím dialogicita, hrovost, nepředmětnost, psychosomaticnost a autorství, a se zřetelem na nesamozřejmost specificky autorského postoje vůči umělecké a životní tvorbě – to by mohl být můj podtitul. Přičemž bych se přidržel dávno zadaného názvu Hlas volajícího na pouť, který se mi zdá výstižný:

sám uprostřed davu osamocenější než mezi dunami
neslyšen: na poušti nikdo neslyší, na pouti nikdo neposlouchá
neslyším sebe samého – ohlušující ticho, oněmující hluk – přehlušení
na pouti za pochodu k cíli
Janův hlas na poušti

Nedovedu studovat, nedovedu se soustředit a pracovat, chybí mi praxe, chybí mi cvik. Nejsem zvyklý studovat, nejsem zvyklý se soustředit a pracovat, doposud jsem se bez toho obešel, žel Bohu. Soustředění se dá prý cvičit, vůle posilovat. Dřív se mi aspoň dařovalo vzepnout se k jakémusi jednorázovému výkonu, když to okolnosti vyžadovaly, když mě okolnosti dohnaly. Ale protože nevím, jak jsem to dělal, či spíš jak se to dělo, protože to šlo vlastně mimo mě, okolnosti mě dohnaly, zmáčkly a něco ze mě dostaly, nemůžu se na to spolehnout, neumím to. Přísně vzato, nevzpomínám si na nic, na co bych se mohl spolehnout, co bych do té míry uměl. To je zdrcující bilance. Nemám co nabídnout. Snad nějaký laskavý pohled zvenčí by odhalil některé přednosti, které já jsem přehlédl nebo zamlčel a na kterých bych se pak odvážil začít stavět. Vrátit se kamsi na začátek by bylo třeba, zdá se mi.

2017-05

Kdo nemá o čem psát, je svobodný a může psát o čemkoliv.

To říká Kipling a má podle mě pravdu, jsem o tom hluboce přesvědčen. Rád bych nyní řekl, že je to i můj případ, že jsem svobodný, a můžu tedy psát o čemkoliv. A doplním jen pro upřesnění, že nemít o čem psát neznamená úplnou absenci témat a motivů, ale nezávislost na nich. Netrpím absencí témat a motivů ani závislostí na nich. Nežrídka mě zcela nezávazně a nenuceně napadají momenty a situace, které by bylo možno a záhodno zpracovat. Které mě lákají, abych se jich ujal, a já jsem tomu nakloněn. Zpravidla to ale nedělám. Ne v rámci boje proti nesvobodě, ne jako prevenci proti tomu, abych měl a musel o něčem psát, ale protože se mi nechce. Já bych chtěl, já jsem tomu nakloněn, ale nechce se mi. Ono se mi nechce. Proto si myslím, že v mém případě by absence témat a motivů, úplná ztráta nápadů se situací nepohnula tam ani tam. Svoboda psát o čemkoliv zahrnuje žel Bohu naprosto nutně i možnost nepsat vůbec a já tohoto svého práva žel Bohu už dlouhý čas naplno a náruživě využívám.

Je mi to líto, ale ne dost.

Chtěl bych to změnit, ale ne dost.

Dokonce mě před časem napadlo, že jsem možná dopsal. Že jsem možná už ztratil tu potřebu, to pnutí, chut' psát. Představil jsem si sám sebe za pár let, jak sedím v pohodlném křesle na pohodlné faře nad hrnkem čaje s medem nebo nad se sklenicí whisky a vyprávím mírně, že jsem taky kdysi psával, a ne špatně, ale že jsem pak pochopil, moje úkoly že jsou jinde, a začal se věnovat těm opravdu důležitým věcem. Prostě jsem jednou odložil pero a už ho do ruky nevzal. Ty zkušenosti jsem pak hezky zúročil při psaní žádostí o granty a při přípravě nedělních kázání, z grantů jsem opravil střechu a varhany, kázání mi lidé chválí, dokonce z televize tu jednou byli. Ale svůj talent jsem nikdy nepřeceňoval, byla to jen taková životní fáze, jsem za to rád, teď jsem díky Bohu jinde. Teď jsem díky Bohu dál.

A co takhle napsat to o ničem.

Neustále narážím na to, že nemám co říct. Často se opravdu poctivě zabývám otázkou, co o čem vím, a docházím zpravidla k závěru – dosti nejistému, vratkému, rozhodně bych na něm radši nic většího nestavěl a nic zásadního z něj nevyvozoval, takže by spíš bylo lépe říct, že (se) zpravidla propadám (do) dojmu – že nevím nic o ničem. Nic, co by stálo za řeč.

Jaksi mimochodem se tu objevil ten zvláštní a nesamozřejmý předpoklad, že účelem této práce je zaznamenat, co vím. Asi jako v písemné práci na gymnáziu, zadání – politické cíle Přemysla Otakara II. – máte na to pětadvacet minut. Ale není smyslem diplomové práce spíše bádát o tom, co ještě nevíme? Tázat se a pít se, popřípadě zjišťovat? Hledat odpovědi, namísto předkládání dříve nabytých znalostí? Do značné míry ano. Dosavadní vědění funguje toliko jako východisko. Dosavadní vědění, nebo aspoň povědomí, musí pro to mít určitou šíři, hustotu a hloubku, a nadto jistou samozřejmost či nosnost, jinak nemůže být základem. Ostrůvky toho, co znám, jsou k nepotřebě malé, nepřekonatelně daleko od sebe, a když na ně položím nohu a chci se zapřít, propadají se, uhýbají, nebo rovnou mizí pod hladinou. Stavět se na nich, obávám se, nedá. Proto mě – z bohapusté nouze, ne z touhy po dobrodružství – napadá skočit nazdařbůh do vln, takzvaně hodit šibru. A budu čekat, jestli narazím na pevninu, nebo klesnu na dno. Což je mimochodem jedna a ta samá věc, jen jsou v jiném vztahu vůči hladině.

Vycházím při tom z předpokladu, z tušení, protože nemám jako to doložit, že jako v jádru nejde o přípravu na zaměstnání herce (byť se samozřejmě s takovým povoláním nevyklučuje), což by byli mnozí ochotni připustit, tak ovšem nestojí u kořene ani ono zkoumání veřejného vystupování obecně (skrze zkušenost s herectvím, fenomén herectví, které je veřejným vystupováním par excellence), ale dosti specifický (nejen cílem, ale i radikalitou názoru, a to navzdory šířenému pocitu všeobecnosti a nepředpojatosti) a nesamozřejmý názor na to, co a jak člověk může, má a je, a jak se dá prospět tomu, aby byl lépe a více. Ve svém účelu a cíli se tak v zásadě neliší od první filosofie na jedné straně a třeba skautského nebo sokolského hnutí na straně druhé.

Jádro neleží v ovládnutí jednotlivých disciplín, v tom, že člověk projde zkušeností daného předmětu a tu v ideálním případě zreflektuje a zintegruje, ale ve změně osobního postoje, v kultivaci paradigmatu, a to ve smyslu autorského přístupu ke světu, směrem ke specifickému náhledu odrážejícímu kategorii pro obor relevantní... Disciplíny, předměty pak onen základní postoj odrážejí, nikoliv zakládají. Musíme se pak ptát, které z nich jsou nutné, tj. bez kterých by to nešlo, a které z nich jsou dostačující, klíčové, tj. takové, ze kterých se ostatně nenutně odvozují. Možná žádná taková v programu není. Skrze co se pak onen postoj předává? Pokud jsem poslední člověk na planetě, kterému to nedochází, nic mi neprozrazujte, já na to přijdu, nebo odejdu. Jedno z toho, když mi dáte na výběr.

2017-04-22

Celou tu dobu se trápím tím, a lámu si hlavu především s tím, že většinu toho, co jsem doposud namyslel, popřípadě zapsal, ale povětšinou právě jen namyslel, protože před zapsáním mě právě ony pochybnosti zastavily, jsem patrně někde přečetl nebo od někoho slyšel, nebo ještě spíše že se jedná o věci, které se všeobecně ví, které každý zná a denně se s nimi potýká a jimi zabývá a s nimi zachází. Až jsem postupně dospěl k tomu, že právě to udělám, že právě o to se pokusím, protože, jak známo, nejen ve vědě máme problémy, a právě tam vznikají nedorozumění, spíše než s tím, co nevíme, s tím, o čem si myslíme, že to už víme. V oblasti našeho zájmu, tedy na pomezí humanitních oborů, umělecké tvorby a její reflexe, psychosomatických disciplín a dialogu toho všeho s dalšími oblastmi, se kterými a ze kterých jednotliví lidé na katedru přicházejí, nutně dochází k takové různosti úhlů pohledu a přístupů, které se projevuje třeba v různém rozumnění některým základním pojmům, v rozdílných akcentech a očekáváních, záměrech a cílech. To může vést buď ke vzájemnému obohacení a tříbení nebo rozšiřování názorů a obzoru, k ne – monokulturnímu prostředí a plodnější spolupráci. Nebo k nedorozumění, posléze zklamání, rozčarování, rozchodům, vraždám, sebevraždám, terorismu a psaní otevřených dopisů. Nepodléhám dojmu, že bych tuto problematiku prohlédl hlouběji než jiní a že by mě to opravňovalo k mentorování nebo kádrování, ale rád bych se pokusil naznačit oblasti, ve kterých jsem si povšiml otázek jinak nevyřčených nebo jen dílčím způsobem opracovaných, a přidat ke kakofonii hlasů jeden další, s nárokem ne větším než pokusit se tyto dojmy a tušení a nejasnosti vyjádřit, donutit se vpravit je do pojmů a výroků, kterým by mohlo být rozumět. To mi konec konců připadá jako jeden z účelů zdejšího studia: nespokojit se s mlhou neurčitého vědomí, jak věci jsou, ale dávat jim tvar, vyznávat se v nich, a tím přispívat k jejich sdělitelnosti a sdělnosti. Když Pánbůh dá.

2017-04-19

Vzpomínám si na gymnazijní hodiny latiny, kde byla jedním z osvěžujících prvků výuky moudra římských filosofů, rétorů a politiků. Málokdy překročila jejich užitečnost rámec hodiny, ze které k mé úlevě ukrojila několik minut z času vyměřeného zkoušení, ale nedávno jsem se s jedním citátem Marka Aurelia setkal v úvaze Alberta Einsteina: Připustíme-li, že lidský život má nějaký smysl, pak by mělo být naším prvořadým zájmem tento smysl odhalit. Je to snad trochu šroubovaně uvedeno, ale domnívám se, že nějakým způsobem můžeme tutéž větu vztáhnout na naši katedru.

2017-04-12

Po sedmi letech studia – to není krátká doba - a takřka dvou letech uvažování nad tématem této práce, (přičemž říkám-li této, mám tím na mysli bona fidae to, co teprve vznikne, bez bližší znalosti a hlubšího vhledu, co a jak by to snad mělo být), se zdá být nasnadě, že se bude tato práce přímo týkat tohoto studia, bude ho zkoumat a zpytovat, reflektovat, jak se rádo říká, a že se v ní budu zabývat tématem hledání tématu, a to prosím ne jen v jejich posledních dvou sedminách.

To není slib, to je předsevzetí a to je obava.

Po sedm let jsem studentem Katedry a celou tu dobu docházím na seminář zvaný Autorské čtení, vyjma převážné části pátého z těchto sedmi roků, kdy jsem se nacházel na studijním pobytu v SRN, což docházku komplikovalo nad únosnou mírou. Nikdo mi to taky tehdy neměl za zlé.

Stejně, nebo téměř stejně dlouho jsem chodil i na jiné předměty, ale vyzdvihuji zde Autorské čtení, protože pro tuto disciplínu jsem se kdysi začal o Katedru zajímat. Zjara roku 2010, tedy dva roky po maturitě, jsem se navzdory své neochotě podstupovat nové zkušenosti a námahu vůbec ocitl ve sklepním prostoru HAMU, kde se konal festival Autorská tvorba Nablízko. Vzpomínám si poměrně živě na vytržení, které jsem v těch dnech zažíval, když jsem se mimo jiného na tamějším jevišťaťku zúčastnil pohybové dílny tance, nepletu-li se, gaga, když jsem – pln strachu, abych nebyl vyvolán – sledoval úmornou dílnu DJ, během které stařec mně tehdy neznámý oslovoval jednu svou nohsledku doktorko a druhou doktorko. A pak Autorské čtení. Kvůli němu jsem přišel. Jako zájemců o čtení se nás přihlásilo několik, dravější se předvedli dřív, dostalo se jim upřímných reakcí, fronta se krátila, další čtenáři vystupovali na podium a ukazovali se, další a další, dnes bych řekl, že jich muselo být asi tři sta patnáct, nakonec četl i muž, který nečetl, ale vymýšlel si cosi o bleším cirkuse, na což mu junák od kamery v odpověď pravil, že je to velice zábavná představa a že si to celé představuje a že je tou představou velice pobaven, a pak byl konec. Na mě se nedostalo, nechával jsem sám sebe na konec, až jsem se ukázal být za koncem, byl jsem rozhořčen, hlásil jsem se přeci, text jsem měl připravený, na rozdíl od pána s cirkusem, a nedostalo se na mě. Kdovíjak jsem se dostal do zákulisí, do řeči se se mnou dala dívčina, studentka tohoto podivuhodného ústavu, jí jsem vyprávěl o svém nezdaru, na což ona pravila, že bych to třeba mohl přijít přečíst na a.č. do školy a že se mám zeptat Přemysla. Tím myslela ctihodného profesora, který celou tu šou uváděl. Přemysla jsem se na nic neptal, do žádné školy jsem nic jít číst nechtěl, představoval jsem si jen tu školní třídu z trubkovitými lavicemi a trubkovitého studenta na stupínku, jak čte svou slohovou práci, děkuji ne, raději ne.

Neznámými cestami nezralých úvah jsem pak podal přihlášku ke studiu na onom podivuhodném ústavě, aniž bych tušil, co mě tam čeká, ale s představou, že tam budu moct číst, co bych si před tím byl napsal, a ostatní to budou muset poslouchat a pak mě za to obdivovat. A tak nějak se i stalo. V říjnu jsem se seznámil se ctihodným profesorem, dříve neznámým mně starcem i jeho doktorkami (co mu ty dvě asi tak léčí, říkal jsem si – jako by se na něm dalo ještě něco spravit), se studentkou, co mě posílala za Přemyslem, a s mnoha dalšími. S těmi, co tam už byli, i s těmi, kteří přišli se mnou, a později s těmi, kteří přišli později.

Tak to Autorským čtením začalo a teď to Autorským čtením skončí. Když pámbů dopustí, i Zajíček spustí.

2017-04-09

Studium na Katedře autorské tvorby a pedagogiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze, které se nazývá vyloženě nemúzicky, ba kostrbatě Herectví se zaměřením na autorskou tvorbu a pedagogiku a zkráceně se mu říká též autorská tvorba nebo autorské herectví, si klade za cíl rozvíjet „předpoklady k tvorbě“. Má pak za to, že těmito předpoklady jsou psychická a somatická kondice, akceschopnost a připravenost, a to ne jedna bez druhé, ale naopak v podstatném spojení, ba jednotě, tedy nikoliv jedna kondice somatická a druhá psychická, ale kondice psychosomatická, at' už to znamená, co chce.

Hlas, Pohyb – reflektovaná a vědomě rozvíjená somatická zdatnost: schopnost užívat tělesného ústrojí.

Dialogické jednání – jak člověk je, a jak může být – pomocí silového pole veřejné samoty

Přednes, Autorské čtení – reflektovaná a vědomě rozvíjená zdatnost komunikace – práce na sdělení, tedy odpovědnost mluvčího konfrontovaná se zkušeností naslouchajícího – nezastupitelné střídání rolí (přednes!) jinak zcela samozřejmé

Herecká propedeutika, Autorská prezentace, další aplikace (Interpretace písničky, pohybová vystoupení...)

Přítom ale – už pohyb sám je komunikace, právě tak hlas, a naopak aplikované disciplíny jsou svého druhu, na své úrovni komunikací. Ale Přednes a Autorské čtení tříbí komunikaci slovem, užití řeči jako základního a nosného komunikačního kanálu s (Mukařovského slovníkem) estetickým zájmem o slovo samé a řeč samu, přičemž využívají (resp. předpokládají), co bylo v elementárních kurzech, především Hlasu, nalezeno jakožto materiál, ovšem materiál organický, tedy takový, který sám už předjímá strukturu a funkci svého celku, jehož je součástí. A právě tak je jeho výdobytků využito, je s jeho výdobytky pracováno v aplikovaných disciplínách, které komunikují na vyšší strukturální úrovni.

Proč právě tyto disciplíny, potažmo oblasti?

Jak spolu souvisejí?

Dávají spolu dohromady „úplný celek“, tj. postihují skutečně všechny podstatné oblasti a zároveň člověka v jeho celistvosti?

I Interpretální seminář je třeba vnímat z této perspektivy – je to zkoumání způsobů a postupů komunikace dramatem v jim odpovídajících kontextech a mimo ně.

Nevolejte po interpretaci písně, když nevíte, jak tvořit hlas. Učení se za pochodu. Learning by doing.

Teoretické předměty – v psychosomatických disciplínách je tak tak čas na bezprostřední reflexi, ale otázky po smyslu jednotlivých článků i celku se téměř opomíjí. Vágní užívání pojmů, nedostatečná znalost základních humanitních věd a jejich metod a postupů, styčných témat.

Na druhé straně může posluchač ze způsobu čtení usuzovat skrze čtenářovu interpretaci nejen na text tak, jak je, ale i na jeho genezi a de facto i autora samotného. Proč by to ale měl dělat? Text ve své nahé podobě je sice ideálně otevřen a připraven k autorskému interpretačnímu vkladu, ale vezmeme-li v potaz účel Autorského čtení, může být pro odhalení struktury včetně jejích slabin výhodné text čtením poněkud předpřipravit. Autor čtoucí poctivě svůj text, zkoumající svůj text a znovuobjevující svůj text mimochodem prozrazuje jednak své úmysly (navzdory bludnosti bludu intencionality), jednak průběhem svého čtení prozrazuje svůj postoj k textu v jeho jednotlivostech, dále způsobem čtení hodnotí, chválí či zavrhuje, ostýchá se nebo je potěšen, popřípadě spěchá, škobrtá, zastavuje se a opravuje – taková místa ukazují nezřídka ne jen na nečitelný rukopis, technické škobrtnutí nebo nepozornost při čtení, ale už při psaní, odhalují slabé místo v textu. To by mohlo být rozpoznáno pouhým poslechem, ale takto sám autor/čtenář vyšel vstříc.

I čtení strojem je interpretace pro naše uši, a sice velmi silná. Pozornému uchu je každé čtení interpretací, záleží jen na tom, jak nápomocná ta která je porozumění, a to nejen smyslu, ale i stavbě textu.

Není přece možné, aby o naší centrální, úhlavní disciplíně, nebylo lze napsat šedesát stran textu. Na druhou stranu, pokud je to opravdu tak zásadní věc, pak by měla být vyjádřitelná, ne-li vyčerpateľná jen nemnoha slovy.

Autorské čtení neboli tvůrčí čtení – tvorba významu.

Dialogicitu ve čtení – jaký je poměr vkladu mezi autorem textu, textem, textem, čtenářem (byť by to byl autor textu sám) a posluchačem. Vklad autora se omezuje na text, tedy to, co je napsáno, a dále se pravděpodobně není třeba jím zabývat, pro tuto chvíli. Máme tedy text, jeho čtenáře, který čte nadvakrát – rozumí sám a skrze toto rozumění interpretuje posluchači. Posluchač má k dispozici toliko slyšené, tedy čtenářovu interpretaci textu, skrze kterou může usuzovat na text sám v ideální, před-interpretované, nahé podobě, kdy je k dispozici svému recipientovi k jeho vlastnímu čtení a interpretaci. Způsob čtení při Autorském čtení by tedy měl být především otevřený interpretaci posluchače.

Rozpor mezi zodpovědností umělce, který hodlá ručit za to, co bylo řečeno, sám sebou a snaží se předcházet nepochopení, neřku-li nedorozumění, a vědomím bludu intencionality, totiž že výklad jakkoliv závisí na autorových intencích, že je třeba na ně brát zřetel, nebo po nich dokonce ze slušnosti pátrat. Odpovědnost je na obou stranách – od mluvčího, ab ručil za to, co bylo řečeno, a od naslouchajícího za to, že bude slyšet, co bylo řečeno, a ne nic jiného. Ale účín slov, nota bene výtvarného umění, a ještě spíš hudby, ten se přece nedá vypočítat, ani na jedné straně, ani od jednoho z participantů. Při přednesu sdělujeme slova, ale působí báseň. Mluvíme věcně, hrajeme „pochtivě“, ale kdo že se někdo rozpláče nebo namíchne...

Filosofie vždy a z podstaty individuální a zkušenostní. Když se systém komplikuje, platnost filosofie se zmenšuje a vzrůstá nedůvěryhodnost celého systému – komplikovanost bývá systematizovaná podrobnost, která značí, že celý obraz nesestoupil dost hluboko do struktury světa, který se pokouší popsat. Jednotlivosti je třeba popisovat mnoha slovy, skutečnosti podstatné méně slovy, zásadní pravdy se patrně vyjadřují jediným slovem a ty nejzákladnější jedině beze slov. To je Einsteinova myšlenka. Atakuje zcela v základech pýchu pojmového myšlení, což v zásadě znamená lidské vědění v jeho podobě momentálně privilegované, ba jedině uznávané. Dokonce ani filosofové, kteří hledí svrchu na přírodní vědy a ostatní obory vůbec, by pravděpodobně nebyli schopni připustit, že jejich výsostný nástroj, který vůbec předchází jejich metody a předmět jejich bádání, je podstatně nechopen dovést je ke konci cesty, nebo i jen do jednoduše o krok hlubší fáze poznání. Verifikovatelnost, doložitelnost – pokud je možno to říct jinak, nemá smysl to říkat. Je to ale iluze, protože ni nejde říct prostě dvěma způsoby. Dvěma způsoby se říkají dvě různé věci, a jedině naší přezíravostí vůči jazyku je možné se domnívat, že je tomu jinak. Svět je ze zásady nový, stále nový – říct dvakrát po sobě tu samou větu není to samé, slyšet dvakrát po sobě stejnou větu není to samé. Takové vyjádření je pochopitelně neudržitelné, protože se můžeme hned ptát, v jakých intervalech nastává nové, nebo jak se orientujeme v tomto stále novém světě, když logicky s tím novým nemůžeme mít zkušenost a zkušenost se starým tu platit nemá, a mnoho dalšího. K tomu můžeme jen říct – člověk je takový, že je schopen se v takovém světě orientovat právě tím, že tuto novost potírá a svým vědomím, a jedině v něm, přináší do obrazu světa, do té nekonečně fragmentované bezsmyslnosti, horizontálu průběhu, to je času, to je příběhu. Čas je čas člověka, ničeho a nikoho jiného, a je pouze v něm a jen skrze něj je člověk schopen se ve světě mimo sebe orientovat. Naopak myšlení nečasové, cokoliv, co stojí mimo čas, co postrádá, ba vylučuje průběh, je v přímé protivě vůči světu, je to výtvar člověka navzdory jeho bytí ve světě, je to něco zásadně umělého. Což nijak neznamená, že jsou takové výtvarky bezcenné.

Technický popis, popis vylučující systematicky pochybnost a nepřesnost a nepochopení, verifikovatelný popis, to je zločin na jazyku, to je jeho zneužití pro nejnižší cíle a jeho znásilnění, protože jazyk má možnosti mnohem hlubší a působivost nesrovnatelně jemnější a silnější, než se zde bere v potaz. Proto takové pokusy, jsou-li brány navzdory jim samým vážně a mimo jimi

žádané konvenční předporozumění, působí tak komicky, a jediné pak říkají cosi zajímavého, totiž právě to, že jsou zde jazyk a řeč sníženy na něco tak zbytečného, jako je ověřitelné sdělení. Hahahahaha.

2017-04-03

Nejsem ani dost málo přesvědčen, že to pro otázku po Autorském čtení může přinést něco hodnotného, ale, jak už jsem se snažil naznačit dříve, jsem v tísní a na pokraji zoufalství, pročť dám k lepšímu historiku, jak jsem se vůbec dostal s Autorským čtením do styku, a jako vedlejší produkt historii svého příchodu na KATaP, neboť ty dvě jsou jedno. V brzkém jaru roku 2010, kdy jsem měl za sebou neslavné a předčasně ukončené studium Estetiky na Filosofické fakultě UK a kdy jsem se potácel v nešťastně uchopeném učení se hře na pozoun na Pražské konzervatoři, jsem nabyl dojmu, že propříště by snad bylo na místě vyvolit si školu či působiště, kde bych se vyskytoval rád a ne v přímém rozporu se svým zájmem. Ponechme stranou, že ani konzervatoř, ani estetika nebyly v zásadě v rozporu s mým zájmem nebo vnitřním nastavením, ale učinil jsem je takovými právě svým přístupem založeným na lenivém odsouvání jakýchkoliv úkolů a přeměnou sebeniternějších zájmů a zálib, dobrovolně zvolených, v nepříjemné a otravné a obtěžující a zničující povinnosti.

Ono JAK? je podstatné hlavně pro čtoucího, aby mohl být překvapen, aby si to umožnil. Pro ostatní nemusí být nutně překážkou, pokud ono jak je základně srozumitelné a pokud časem odhalí, jak čtoucí své texty čítává, načež dokážou od této interpretační clony odhlédnout, nebo spíše dokážou ji prohlédnout. I čtení s intencí neinterpretovat je svého druhu interpretace, ale je to vnější zásah, je to vědomé a přiznané oprostění se od interpretace textu zevnitř, a tak bývá menší překážkou a větší pomocí než záměrné formace či deformace textu čtením založené na textu samém.

2017-04-02

Jelikož nevím, odkud odjinud začít, začnu od sebe.

Nezabývám se konec konců ničím jiným a o nic jiného nedbám, takže chápe-li se diplomová práce jako vrchol studijního úsilí, jako završení dosavadního snažení, nemohu ani dost dobře odjinud začít, těžko se mohu jinde pohybovat a dozajista nemohu jinde skončit. To je jeden aspekt diplomové práce: korunuje dosavadní práci. Na straně druhé, bylo mi kdysi řečeno, a já jsem se s tím ztotožnil, že lze-li v našem studiu nějak odlišit bakalářskou práci od magisterské, pak nejspíš tak, že první má být spíše reflektující, založená na osobních zkušenostech při studiu nabytých a těmito zkušenostmi se zabývajících, zatímco ta druhá si žádá teoretičtější přístup, konfrontaci s odbornou literaturou a samostatné uvažování. Krátce: bakalářská reflektivní, magisterská teoretická. Toto by ráda byla magisterská práce. Přesněji řečeno, já bych si přál, aby taková byla, jí samé si zatím vědomí a vůli přisoudit netroufám. Když jsem ovšem výše pravil, že nevím, odkud bych měl začít, leč od sebe, mínil jsem tím právě to, že zapátrám-li ve svých niterných úložištích, nenacházím tam dost teoretického předitiva, aby vystačilo na humoristickou glosu, natož na útvar tak rozlehlý a ctihodný, jako je magisterská práce. Proto hodlám takzvaně vyjít ze sebe, ne – hodlám, to je silné slovo, proto se ve stavu legislativní nouze vyplížím ze sebe, budu vzpomínat a vyprávět a omlouvat se, přiznaně a vědomě, ne jako v předchozích pokusech o začátek, a to vše navzdory

svým představám o diplomové práci, proti svému přesvědčení a naturelu a ctižádosti. Protože nevím, odkud odjinud začít.

Mimochodem řečeno, podobně jalové úvahy jsem vedl při přípravách své bakalářské práce, o jejíž obhajoby uplynou zanedlouho čtyři roky. Tehdy jsem rovněž nevěděl, odkud a kam se vydat, a kdože by se to měl vlastně vydávat, ale díky prozíravé péči pana profesora Vladimíra Mikeše a s trpělivou podporou okolí tehdy jaksi mimochodem a téměř bez mého vědomí vznikla a trpělivě podpůrné okolí si ji přečetlo a pochválilo ji, a taky mě, ale to už se zas milé okolí, ke kterému mám jinak hlubokou úctu pro jeho moudrost a šetlost a další ctnosti, a vůbec si ho nadmíru vážím, spletlo. Chválit mě za tu věc bylo jako oceňovat sklenici od okurek za to, že v ní kdosi nechal vybujet poctivý senný nálev: Výborně, nádobo smradlavá, hemží se to v tobě bobovkami a trepkami velkými, to jsme ani nečekali, dobrá práce, těšíme se na příště. To poslední už nikdo nedodal, ale já si představuju, že ano: Těšíme se na příště, když tentokrát bobovky, příště čekáme přinejmenším *Eurymeola scabriscola*. I když jsem se tomu bránil, bakalářská práce byla reflexivní až na půdu, ale budiž, má na to nárok, ale teď je na místě jiný tón.

Určitou naději mi dává, že začínám sice podobně jako tehdy, tedy tím, že nevím, ale že jsem za tu dobu zmoudřel, nebo aspoň dospěl, nebo aspoň vyrostl, nebo se aspoň změnil. Došlo mi to při večerní procházce. Dřív jsem se po nocích rád procházel lesem, na Babu jsem se častokrát vracíval strání šareckého údolí, když tam ještě žila stáda divokých prasat, a pískal jsem si do kroku. Dnes jsem se vydal na cestu po venkovské silničce mezi poli ozářenými měsícem, s úzkostí jsem procházel kolem chalup, aby na mě nevyběhl pes, a když jsem odbočil na polní cestu podél remízku, nadskakoval jsem leknutím pokaždé, když nahoře ve větvích přelétl pták nebo v houští zaharašila pravděpodobně veverka. Po pár desítkách metrů cesta skončila elektrickým ohradníkem, jak je ve zdejší kraji zvykem. Zachtělo se mi nevracet se, jít dál pastvinou k silnici dál pod kopcem. Ale jak jsem cestou dovnitř překračoval dráty obezřetně a rozvážně, podlehl jsem je nazpět nevídanou rychlostí, když se kdesi ve tmě jemně zhoupl kravský zvonec a v okně statku kousek níž se objevila silueta ženské postavy. Změnil jsem se, došlo mi, ale to snad ani nemuselo být. Zpohodlněl jsem a ztratil odvalu, pokud se dá ovšem něco takového vyčíst ze dvou více méně náhodně vybraných povídaní. Jisté je, že má bakalářská práce vznikla na konci třetího ročníku studia, tedy v řádném termínu. Nyní se nacházím v závěru druhého rozloženého přerušného ročníku navazujícího studia, tedy ve čtvrtém roce dvouletého studijního programu, z čehož lze vyčíst nějaké potíže při plnění studijních povinností.

Sedm let jsem u vás sloužil.

Sedm jako číslo dokonalosti.

Reflexivní – o mně na katedře, tedy i o mně i o ní a o autorském čtení. Přihlášení se na katedru i přijetí podobný omyl jako vypracování a obhájení bakalářské práce.

2017-03-31

Během posledních let, kdy jsem se osmělil promýšlet, které hluboké a složité otázky bych měl věnovat svou vzácnou pozornost, jsem došel k dílčímu závěru, že žádné hluboké a složité otázky bych neměl věnovat svou pozornost, vzácnou nebo kteroukoliv jinou. Pravdou je, že nemám, zdá se, kapacitu na otázky hlubší než, řekněme, několik decimetrů, a to ještě za předpokladu, že v takovém brouzdališti budu moct stát na podložím pevném, a přitom patřičně měkkém, abych se mohl pohodlně a bez námahy opřít a stát a zaobírat se, čímkoliv bude potřeba.

A potřeba je, zabývat se čímkoliv jsem schopen se zaobírat do té míry, aby z těchto účelových úvah vzešlo dost slov, která by v úhrnu vydala za obhajitelnou diplomovou práci. Tak jednoduché to je. Jednodušší to snad ani nemůže být.

Ze všech věcí, které připadají v úvahu za téma diplomové práce v mých podmínkách a o kterých toho vím málo nebo nic, toho vím nebo tuším o disciplíně Autorské čtení, tedy o školním předmětu vyučovaném na Katedře autorské tvorby a pedagogiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze. Víím o tom předmětě, protože jsem se ho po určitou dobu účastnil jako student, dále proto, že jsem byl posléze přizván coby asistent k jeho provozování v anglické mutaci a v rámci anglického programu na témže pracovišti, a nakonec proto, že jsem o něm v rámci svých možností dupal, jednak ve víru oné dvojaké zkušenosti, jednak v rozhovorech s dalšími lidmi, jednak na základě nemnoha textů dosud na to téma napsaných a ještě méně publikovaných. Dalo by se patrně obratněji vyjmenovat, odkud jsem čerpal, ale účelem toho by právě tak bylo jediné prohlásit, že jsem neprováděl nic, čemu by se byť vzdáleně dalo říct výzkum, ba ani si netroufnu říct, že jsem si odpovídající látku prostudoval nebo že jsem se danému tématu věnoval. Hodlám se v budoucnu věnovat spíše někomu jako žertovný dárek ke kulatinám, pokud ovšem najdu někoho, komu bych se chtěl tak krutě pomstít. Dosud mi nikdo nic tak zlého neudělal. Dosud mi nikdo nic zlého neudělal.

2017-03-24

Není to kdovíjak záviděníhodná pozice, ve které se nacházím. Zjist'uji, že na počátku práce na textu své diplomové práce nemám co říct. Nepovažuji se za vysloveně hloupého člověka, ale zdá se mi zjevné, že za poslední dobu jsem zhloupl, a taky zhrubl, ale to je jiný příběh.

Mělo by to být něco o katedře a něco o mně a něco o mně na katedře a něco o katedře kolem mě a ve mně. Ale abych něco vůbec napsal, měl bych psát něco úplně jiného. Zlobím se na sebe, že už skoro dva roky nejsem s to zasednout a napsat, s každým dalším promarněným termínem přichází lehké uvolnění a závan naděje, že teď je do příště času dost, ale to se pletu, není, není vůbec žádný čas, pracovat, pracovat se musí.

Na počátku stojí omyl. Je to omyl můj, a přestože už jsem si ho stihl uvědomit, nevím dosud, čeho přesně se týká, co ho způsobilo, nebo přinejmenším umožnilo, neboť je-li to vskutku omyl můj, jak jsem pravil výše, pokud se nepletu i v tom, pak jsem ho způsobil já, to je zjevné. Dohledat všechny prameny, které se nakonec slily v řeku mého pochybení, není v lidských silách, protože je jich mnoho, některé jsou skryty v trávě, některé přitékají proti všemu očekávání proti proudu a jiné, poté co přidaly svou trošku do koryta, vyschly a bez omluvy zmizely. Prostě řečeno: mezi všemi okolnostmi, vprostřed veškerého prostředí, v síti vlivů a v průmětu siločár stojí omyl, který zjevně není na počátku, jak jsme právě naznačili, ale který si chceme vzít za výchozí bod našeho dalšího uvažování. V tom smyslu na počátku stojí. Postavili jsme o tam a to místo, kde stojí, jsme nazvali počátkem.

Měl jsem jednoduchou představu, že až přijde ta pravá chvíle, sednu k počítači, začnu t'ukat do klávesnice, budu psát slovo za slovem, větu za větou, než mi dojde dech. Až mi dojde, odpočinu si, minutu, hodinu, den nebo měsíc, znovu se rozt'ukám, a tak pořád dál, dokud nebude hotovo. A lidé to budou číst a řeknou, že spíš než do klávesnice jsem se tu opřel do klaviatury, protože toto, toto, přátelé, je rajská hudba na papíře, jinak se to popsat nedá, prostě nedá.

2017-03-19

Nemá smysl bavit se o nějaké objektivní srozumitelnosti. Zkrátka jsem byl takzvaně nesrozumitelný, čímž se myslí, že to, co jsem říkal, nebylo pochopitelné, a nejde tedy primárně o osobu mluvčího, ale o řečené.

Faktem je, že mi ten pán neporozuměl, z čehož plyne, že jsem zvolil nefunkční komunikační kód, který by třeba jindy a jinde, zkrátka ta jiných okolností obstál, ale to zde nehraje roli, nebo leda roli podružnou. Teď jsem zde já a je zde pán, který mi neporozuměl. Jindy by se možná chytil. Nebo jinde. Nebo někoho jiného. Nebo někdo jiný. Možná, kdo ví. Ale teď jsem tu já je tu on a já jsem mu něco řekl a on neví co.

Sebelepší nástroj, který nesplní svůj účel, nebyl vhodně zvolený nástroj. Co na tom sejde, že jindy uspěl. Co na tom, že by zde nebyl uspěl žádný nástroj, co jich po světě je, a pokud měl nějaký šanci, byl to právě tuten. Třeba býval mohl uspět, kdyby jím zacházel někdo jiný. Nebo i ten samý, ale měl se ráno lépe nasnídat. Měl dávat lepší pozor ve škole. Jeho otec měl jeho matce během těhotenství nosit víc jablek místo banánů. Výsledkem je, že nástroj vedený jeho rukou nenaplnil očekávání a dílo nebylo vykonáno.

Tak i nyní. Nebylo mi rozumět. Něco mělo být jinak, ale nebylo. Byl jsem nesrozumitelný, přiznávám se, uznávám to, mea culpa.

Je to takhle jednoduché? Měl jsem se zkrátka víc snažit?

2017-03-04

Ještě než vyjde najevo předmět této práce, zdá se být vhodné učinit několik poznámek k jejímu stylu a okolnostem, neboť se má za to, že jsou pro ni do značné míry určující, ba co víc, leží přímo v jejím jádře, z tohoto jádra práce vyrůstá, v jeho síle košatí a vyháňají haluze, na jejím kmeni v průběhu vyvstávají let kdysi nesměle načrtnutá vyznání lásky, turistické značky vedou k slibným zítřkům, ve větvích hnízdí ptáci a pod kořeny se usazují jezevci, člověk pokojně spočine v jeho stínu, než se vydá dál na cestu. Nakonec ovšem nevyhnutelně jádru dojde dech, blahodárný dřívě déšť zkusne, půda zeslábne, ptáci odletí do příznivějších krajů, jezevce vycpou pro účely výuky přírodopisu, vyznání lásky kdysi nesměle načrtnutá se postupně zkříví v hyzdivé jizvy na kmeni dávno vykotlaném, turistické značky vyblednou a zmatou se. A člověk si na větev v dobré víře přiváže provaz, do něj se zavěsí krkem napřed, uschlá větev ale povolí, dá upadnutému lidskému tvorů záhlavec, a on dvaatřicet let nato nehrdinsky podlehne infekci šířené bezkontaktním přenosem dat. A tak to půjde pořád dokola.

2016-11-12

V této práci se chceme zabývat autorským čtením, a to v oproti běžnému užívání zúženém smyslu toho pojmu: za předmět tázání a zkoumání si bereme disciplínu autorského čtení, jak se vyučuje a provozuje na Katedře autorské tvorby a pedagogiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze, tedy v zásadě školní předmět. Proto budeme tento propříště uvádět s velkým počátečním písmenem, abychom jej snadno odlišili od širšího využití onoho úsloví, tj. situace, kdy obecně autor textu tento svůj text veřejně předčítá, anebo i jakéhokoliv jiného, třeba náhodného blízkého výskytu slov „autorské“ a „čtení“.

Abychom se mohli vůbec pokusit o popsání fenoménu Autorského čtení, bude třeba alespoň naznačit celý systém předmětů či kurzů studia na výše jmenované katedře, a mimochodem tak prověřit, zda jednotlivé komponenty skutečně tvoří fungující systém, a to ideově i prakticky. Pokusíme se za tím účelem přiblížit či definovat některé kategorie, které se pro studijní přístup na KATaP zdají být podstatné, nebo aspoň určující, nalézt jejich kořeny na jedné straně a plody na straně druhé. Vycházíme při tom z tušení, ne-li přímo obavy, že deklarované a v úvodech podobných tomuto zmiňované pojmy, principy a dané pravdy se mohou denním provozem a zautomatizovaným užíváním začít rozcházet se svým původním významem, a tím se buď vyprazdňovat, nebo působit zmatek a uvádět v omyl.

2016-10-30

Hovoří **A** ve svém mohutně klenutém příspěvku, ostatní sedí a tiše naslouchají.

Každý má oblasti, vrstvy nebo sféry, které přes všechnu svou momentální erudovanost nebo co jiného, v daný okamžik jednoduše nedokáže vidět. Jakési, obecně řečeno, slepé skvrny.

Představuju si to asi tak, že každý má kdesi daleko nad sebou slunce poznání. Zpočátku je relativně malé a jasné. Když se ale člověk podívá pozorněji, zjistí, že není bez vady: jsou na něj bezpochyby skvrny. Postupem času se člověk poznání přibližuje, a slunce tak roste. S ním ovšem rostou pochopitelně i ony skvrny. Možná se dokonce objevují další, kterých si člověk předtím ani nevšiml. A teď nastává vícero možností. Předně, někdo změněný stav postřehne, jiný ne. Pokud člověk nezaregistruje, že se mu rozšiřuje obzor, je to patrně proto, že se mu zas až tak moc nerozšiřuje – to je člověk, který se o své poznání nestará a nezajímá. Ten, kdo si vývoje všimá, pak buď vnímá, anebo ne, že se mu rozšiřují také ony slepé skvrny. A možná si všimne, že se navzdory předpokladům a vcelku pozitivnímu vývoji rozpínají rychleji než celek slunce poznání. Pro úplnost uveďme všechny tři možné reakce: člověk se ve svém postupu buď zastaví, nebo v něm pokračuje, nebo se naopak obrátí, řka, že se patrně vzdal špatně, že rozšiřování poznání je nesmysl, a že mu de facto bylo lépe, když věděl méně, jelikož věděl vlastně všechno – neproblematicky a dokonale. To je mimochodem zajímavý postřeh: kdo ví málo, ví vlastně všechno, a nemá důvod o tom pochybovat, protože prostor poznání, onen sluneční kotouč je bez vady a otázek. Z toho plyne jinak těžko pochopitelné sebevědomí, kterým často oplývají lidé zjevně omezení, nebo vyloženě hloupí. Ten, kdo se ve svém postupu zastavil, brzy sezná, že něco takového není možné, jelikož zastavit se, ustrnout, znamená v posledku vzdalovat se, tedy krnět a zahnívat. S tím se onen může spokojit, může si toho nevšimnout, může se ale také znovu nastartovat buď v pohybu v původním směru, nebo kamkoliv jinam. Při této poslední možnosti se mu může stát, že černá skvrna, která jej prve zarazila, se začne vytrácet z obzoru, na její místo se však z jiné strany nasune jiná a celý postup se opakuje. Člověk z toho může vytěžit jistou zkušenost, kterou popíšeme dále, nebo bude kroužit a uhýbat donekonečna. A konečně – odvážlivec, který postupuje stále dál a nenechá se znejistit, což je nepravděpodobné a, kdo ví, snad i nezdravé, tím, že mu stále větší a větší podíl pomalu rostoucího slunce zakrývá černá plocha, dospěje v určité fázi do bodu, kdy se slunce skryje zcela a on zůstává sám a v temnotě. Pokud se nyní zastaví, je ztracen, a bylo by pro něj bývalo lepší, kdyby se byl na cestu vůbec nevydal. Těžko říct, co rozhoduje – kdo se zalekne a přimrzne a kdo se navzdory nejistotě klopytavě vydá vpřed – možná jsou to právě předchozí překonané pochyby, jakási poctivá váhavost, oproti postupu bez otázek, fascinaci či fixaci na slunce bez vědomí sebe. Těžko říct. Ten, kdo však udělá krok do tmy, do prázdna, má naději, že projde svou vlastní slepou skvrnou a uvidí, že slunce je blíže než kdy dřív, jasnější a krásnější, byť poseto skvrnami předsudků a vášní a dobrých úmyslů. To celé se bude opakovat po většinu života, ve stále zapeklitějších

vzorcích a skrytějších nástrahách, ale ten, kdo si jednou uvědomí, co se to děje, že skvrny nejsou na slunci, ale v našem oku, dojde jednou tak blízko, že slunce zaplní celý jeho obzor a, kdo ví, i dál, ale o tom už nám nepřísluší mluvit. Děkuji.

A kdybych měl bych na závěr snést tuto svou právě načrtnutou úvahu zpět mezi nás, do našeho kolektívu, do naší rozpravy, pak bych řekl, že naše kolegyně zde, je teď ve fázi, kdy se zastavila na vzdálenost nosu od takové černé díry, a s pohledem uvrtnutým do temnoty začala couvat a propadat se do sebe, krnět a zahrňovat, jak jsem se byl vyjádřil dříve, a proto se poslední dobou chová jako naprostá píča a snaží se všechny, kdo jsou ochotni ji poslouchat, strhnout s sebou do svého nekonečného marasmu, dokud nás všechny nepohltní a nezatančí další pitvorný tanec na hrobech nás všech a toho, za co jsme doposud vcelku jednotně a svorně bojovali. Děkuji. Sbohem.

A uzavře svůj příspěvek úklonou, ostatní, kromě **B**, se zvednou a beze slova odcházejí.

Hovoří **B**: Poslyšte, tak mě napadá: Nenapadlo vás, že tahle vaše teorie je taky jednou z těch slepých skvrn, které vám brání ve výhledu, a vposledku i v postupu?

A: O tom jsem hluboce přesvědčen. Jsem rád, že jste mě pochopil. Bylo ovšem předem jasné, že od nikoho jiného jsem se pochopení dočkat nemohl.

B: Nemyslete si, že to bylo z mé strany bez námahy. Ale nakonec se shodujeme beze zbytku, to mě těší.

A: Jistě, beze zbytku. Teď si půjdu, když dovolíte, zabalit své věci.

B: Nemusíte spěchat. Tak jako tak bude potřeba ještě vašeho podpisu. Provedeme to dohodou, ano?

A: To je od vás neobyčejně laskavé.

B: Ať při všech starostech, které vás teď čekají, nemáte ještě na krku obžalobu pro pomluvu.

A: Navíc genderové motivovanou.

B: Chraň Bůh! To bych nepřál nikomu. A vám nejméně za všech.

A: Ne že bych si ji nezasloužil.

B: Ale jděte. Jiné věci byste zasloužil. Ta vaše teorie, to je vcelku půvabná imaginace. Jen zapracujte na formulaci. Ať se trochu zpřehlední.

A: Je to zatím jen tak nahozené. Pro účel dnešního setkání.

B: A celé to zkrat'te, prosím vás. Je to neúnosně rozvleklé.

A: Však já už bych to taky nenatahoval. Šmikl bych to.

KÁMEN – NŮŽKY – PAPÍR – TEĎ. NE, BEZ TEĎ. TAK ZNOVU.

2016-07-11

Vyšla kniha o tom, jak mluvit, hovořit, konverzovat o knihách, které jsme nečetli – a jak vzbudit dojem opaku. Bohužel jsem ji nečetl, takže o ní nemohu nic říct. Pokud ale někdy nějakou knihu číst budu, sáhnu právě po ní, protože knih, které jsem nečetl a o nichž bych rád konverzoval, je hromada – krom těch na mém stole jsou jich plné knihovny a knižní veletržní haly. (Kdo to má propánakrále všechno číst?)

Není to moje myšlenka – slyšel jsem ji ústy Radovana Lukavského od Alberta Einsteina... Je to snad prapůvod mého strachu, že všechno, co mám na srdci, by se vešlo na papírek velikosti seznamu na nákup, a zároveň naděje, že mám na srdci samé podstatné věci? Nebo mám prostě

mimořádně nepatrnou kapacitu mysli (a srdce, když už jsme u toho), takže si toho myslím jen velmi málo a jaksi zlehka, lehkovážně? V tom by tkvěla další možná útěcha: malé srdce, malé starosti – podle rčení „spadl mi kámen ze srdce“. Na malé srdce přece velký balvan nepostavíte. A postavíte-li, orgán si rozdrtíte. A pak už je to jedno.

2016-07

HRA (HROVOST)

ODPOVĚDNOST (DIALOGIČNOST)

BDĚLOST

AUTORSKÉ GESTO

OSOBNÍ TÉMA

ÚČELNOST / ÚČELOVOST

POVRCHNOST / POVRCHOVOST

Jak ověřit sympaticky působící a intuitivně správnou teorii? Mám na mysli Buberovo Já a Ty.

Psát systematicky, nebo organicky? Co to znamená, v čem je ten rozdíl? Stavět, sledovat systém – v mém případě předmětů a kategorií, nebo začít od otázky, která první přijde na mysl, a zabývat se tím, co se vyjeví? Pro první mi chybí metodologie a rovnoměrná znalost terénu, pro druhé citlivost a trpělivost. Navíc druhý přístup zkrátka může fatálně minout nějakou důležitou oblast. První taky tak, tím, že ji jednoduše nezahrne do systému. Takže u prvního je třeba předem vědět a následně vyjádřit, kdežto u druhého se toliko zkoumá terén a za pochodu dodefinovává, co se ukáže za hodno pozornosti?

Opět – nemám načteno, nemám namyšleno. (To mi ovšem nebrání být namyšlený a – místo načtený – nahraný). Nevím, odkud, kam a co začít a už mě to začíná ubavovat. Ne, unavovat.

2016-06-27

Hlas volajícího na pouť/poušti znamená nesamozřejmost vyjádření se/nesnadnost sdělení.

Problém, otázka komunikace – rozhovoru v nejobecnějším slova smyslu. Jak zajistit, aby mi bylo rozuměno, nebo se tomu alespoň přiblížit. Tři problematické komponenty, pravděpodobně mimo jiných: mluvčí, tj. otázka, zda ten, kdo promlouvá, ví, jednak co sdělit chce, jednak co objektivně sděluje. Zadruhé prostředek komunikace, médium, tj. jazyk v nejobecnějším slova smyslu. Zatřetí ten, kdo přijímá, komu je určena zpráva – problém nejednoty, tj. že se jedná o jiného jedince, což v posledku znamená jinou soustavu znaků, resp. jinou soustavu interpretací znaků. Je komunikace možná? Ty vole.

Einstein: když chceme myslet, což se předpokládá, měli bychom poznat, což v praxi znamená poznávat nástroj našeho myšlení, tedy mysl, a k tomu nutno dodat, že mysl „jede“ na jazyk. Zdá se tedy být nezbytné zabývat se otázkou jazyka, abychom mohli věrohodně promluvit o komunikaci. Zdá se. Tento směr uvažování se mi ale nezdá být vhodný pro typ tázání, o které se

zde chceme pokoušet. Jde nám o praktické, byť i dílčí vhledy do způsobů komunikace, a to za účelem jejího zefektivnění. To vyžaduje specifickou hloubku bádání, ve své podstatě účelově zvolenou. Nechceme zde odhalit celý funkční systém komunikace. I kdyby to bylo možné, o čemž nejsme přesvědčeni, máme-li na mysli definitivní rozuzlení otázky po komunikaci, je takřka jisté, že takové uvažování by dalece přesáhlo rozsah nám určený, už vzhledem k tomu, kolik literatury na dané téma po světě vychází, kolik odborných článků a referátů je jen v tuto chvíli vypracovááno.

2016-03-25

Tehdy se stalo slovo Boží k Janovi, synu Zachariášovu, na poušti.

I začal procházet celé okolí Jordánu a kázal:

„...Hlas volajícího na poušti:

Připravte cestu Páně,

vyrovnejte mu stezky!

Každá propast bude zasypána,

hory i pahorky budou srovnány;

co je křivé, bude přímé,

hrbolaté cesty budou rovné;

a každý tvor, veškeré tělo uzří spasení Boží.

(...) Sekera už je na kořeni stromu;

a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyt'at a hozen do ohně.“

Zástupy se Jana ptaly: „Co jen máme dělat?“

(L 3,2 – 10)

„Poslední jízda, prodloužená jízda.

Kupujte vstupenky, kupujte žetony.

Jízda poslední, jízda se pojedje!“

V této práci si kladu za cíl zaměřit pozornost na Autorské čtení, a to v podobě, jak se vyučuje na Katedře autorské tvorby a pedagogiky pražské DAMU. Pokusím se vymezit některé základní pojmy spojené s tímto předmětem, technicky popsat jeho průběh a naznačit jeho místo v systému studia na výše zmíněném akademickém pracovišti. Budu při tom vycházet jednak z nemnoha textů dosud na toto téma napsaných, jednak z textů osvětlujících některé z dílčích témat, dále pak ze zkušenosti s disciplínou Autorského čtení v pozici studenta a asistenta a ze zkušenosti studenta Katedry autorské tvorby a pedagogiky vůbec, přičemž se nebudu bránit ani přínosu dalších poznatků nabytých jindy a jinde.

Jsem si bolestně vědom, že dosavadní naznačení tématu práce je značně neurčité. Připomíná způsob, jakým se nejmenovaný producent medových produktů vypořádal s povinností uvést, odkud se veškerá ta lepkavá hmota bere. Na etiketě stojí, že místem původu jsou: „Země EU a mimo EU.“ To je jako kdybyste na otázku kdy přijdeš? odvětili, že v osm nebo jindy.

Kde? – Ve vesmíru a okolí.

Proč? – Proto.

O čem budete psát? – O Autorském čtení a jiných věcech.

Z čeho budete čerpat? – Z relevantních textů a odjinud.

Příčinou této uvědomělé, ale nenapravené bezbřehosti a neurčitosti je na jedné straně prostá skutečnost, že jednoduše nevím, co přesně, jak přesně, jak hluboko nebo široko dokážu postihnout, na straně druhé důvěra, že to přese všechno dobře dopadne, že z Božího dopuštění během psaní natrefím na něco zajímavého, jen ještě není jasné, co by to mělo být, a bylo by přece bláhové si předem některou z cest zavírat přílišným vymezením teritoria, neboť vítr vane, kam chce, navzdory dobře míněným a, na rozdíl od opačného postupu, podloženým radám Umberta Eca:

„Rozhodně je třeba mít na paměti základní princip: *Čím více se zúží předmět výzkumu, tím lépe se dá pracovat a tím snadněji se také kráčí k cíli.* (...) Diplomová práce by měla být vždy vědeckým pojednáním, ne...“⁵⁷

⁵⁷ Eco, s. 33

Došel jsem tak daleko,

že jsem si představoval variantu, ve které jsem nakonec přes veškerou pomoc a důvěru nedokázal práci napsat, a tím pádem nedokončil studium, takže se pak říkalo, on tu byl, dlouho tu byl, dokonce tady začal posluhovat jako pomocný učitel, ale pak kdovíproč odmítl napsat (protože, kdo chce, ten píše) diplomku a nějak vyšuměl. Byla by to ostuda a bylo by to velké rozčarování, tolik let tu strávil a nakonec nic z toho, teď je kdovíkde, přitom šlo jenom o tu magisterskou práci, žádná velká překážka, řeklo by se.

Ale tohle já bych už neslyšel, rozjímal bych někde v tichu, co že se to stalo a proč a kde se stala chyba a jak jsem to jen mohl dopustit. Musel bych pochopitelně poupravit svoje plány do budoucna, ve kterých se dokončení studia považovalo za samozřejmost a bylo bráno už jen jako nutný předpoklad k dalším věcem, jako jeden z předpokladů k tomu, co přijde potom, život a takové ty věci.

Tohle by se, hádám, nezměnilo, život a takové ty věci by přišly, ostatně čekám je každou chvílí, vlastně už je nějakou dobu vyhlížím, skoro jsem si říkal, že by na to dokončení studia ani nemusely čekat, že by mohly dorazit dřív a buď si nějak vzájemně vyhovět, fungovat chvíli spolu s tím, co se děje teď, vedle sebe, nebo třeba i jen počkat v předsíni, hlavně ale abych věděl, že už tu jsou a že s nimi můžu počítat. Ale život, zdá se, je jako čaroděj, nepřichází ani příliš pozdě, ani příliš brzo, přichází právě tehdy, kdy chce.⁵⁸

Představa, že se vydávám do života bez řádně ukončené školní docházky, bez magisterského titulu v kapse, resp. ve skříni, hned vedle toho bakalářského, maturitního vysvědčení a Sprachdiplomu, se mi příčí.⁵⁹ Přitom by to nebylo poprvé, kdy jsem něco nedotáhl do cíle. Z těch věcí, které přímo v zadání obsahují i své vyústění předáním nějakého lejštra, tedy do kterých se člověk pouští s výhledem na jejich dokončení, třeba zrovna studium na Pražské konzervatoři. Toho jsem nechal ani ne v půlce, ne bez pochybností, ale s relativně lehkým srdcem. Řekl jsem si prostě, že se bez toho v životě obejdu, že to pro mě není podstatné, že je v rámci stromu života spíš houpačka na větvi než jedna z haluzí.

Když jsem se před sedmi lety hlásil na KATaP, byl jsem ještě žákem konzervatoře a byl jsem tak taky posuzován. Nevzpomínám si už, jak důsledně jsem se tehdy při přijímacím pohovoru snažil

⁵⁸ A wizard is never late, nor is he early, he arrives precisely when he means to. (LOTR)

⁵⁹ Ale ne že bych si to nedovedl představit jako nový začátek: Chvíli jsem koukal z okna.

Pak jsem učinil rozhodnutí.

Dojel jsem na kole na univerzitu a řekl jsem, že si myslím, že nejsem schopný dokončit magisterské studium. Sekretářka na katedře se mě zeptala, jestli se něco stalo a jestli mi může nějak pomoci. Její zájem mi připadal dojemný, ale neměl jsem chuť mluvit. Poděkoval jsem stručně za starostlivost a odpověděl ano na první otázku a ne na druhou.

Pak jsem dojel na kole zpátky do města a zlikvidoval jsem zbytek svojí staré existence. Došel jsem do redakce novin, kam jsem občas posílal svoje materiály, a řekl, že přestávám psát, na chvíli, možná navždycky. Vypověděl jsem podnájem, telefon a novinové předplatné. A prodal jsem svoje knihy a televizi. Zbytek mého vlastnictví našel místo v batohu a ve dvou papírových krabicích. Krabice jsem uložil na půdu u rodičů a batoh jsem si dal na záda a odjel na kole domů k bratrovi. Tam jsem zůstal sedět a potil se. Opravdu jsem něco podnikl. Tohle nebyl vtíp. (...) Včera jsem si sepsal seznam toho, co mám a nemám.

Tohle mám: pěkné kolo – dobrého kamaráda – špatného kamaráda – bratra (v Africe?) – rodiče – prarodiče – vysokou studijní půjčku – nedokončené vysokoškolské vzdělání – foťák – hrst (půjčených) peněz – pár skoro nových běžeckých bot. Tohle nemám: plány – nadšení – přítelkyni – pocit, že spolu věci souvisí a že nakonec všechno dobře dopadne – milou povahu – hodinky. (Loe, s. 12-14)

vysvětlit, že to své troubení беру spíš jako vedlejší zájem, ale určitě jsem tam mluvil, pokud mne paměť neklame, o psaní. Asi ne nějak do hloubky, ale nejspíš jsem zmínil, že mu tu a tam věnuju nějaký čas. A že bych se mu i později rád věnoval. A že mi připadá jako dobrý nápad věnovat se mu po nějaký čas právě tady. To už jsem možná neřekl. A když se mě komise dál ptala, co bych podle svých představ nejradši dělal po dokončení případného studia, jak bych využil, co bych tu načerpal, bude-li mi dána ta možnost, odpověděl jsem, že bych se chtěl stát knězem, katolickým knězem. Řekl jsem, že samozřejmě nemůžu vědět, jestli k tomu dojde, že to nemůžu slíbit, protože to nezáleží jen na mně, ale že se chci o to pokusit a z toho mála, co o katedře vím, tuším, že by to mohlo být jako příprava užitečné. Tušení trvá, i po sedmi letech si myslím, že jo, ale ověřit to nemůžeme, protože tím knězem nejsem a nejsem tomu ani blíž než tehdy. Byla to zkrátka hypotéza, která se nadále jeví pravděpodobná, (jsou pro to teď rozhodně solidnější podklady, protože jednak trochu líp tuším, co asi tak to farářování obnáší, jednak jsem on nepřímou přípravu absolvoval), ale zůstává neověřená, jelikož se týká budoucnosti, která je otevřená.

Naproti tomu hypotéza, že necháme-li (alespoň jednoho, když tedy nemáme čtyři) pokusného Zajíčka v závěrečné fázi studia, aby ponechán sám sobě sepsal diplomovou práci, vznikne cosi podivuhodného, tak tato hypotéza se mi jeví jako bezmála hodna toho, být uznána za pravdivou. Vznikla, jak už jsem předesílal, celá sada úvodních textů.⁶⁰ Mají ovšem pravdu ti, kdo namítají, to že je málo. Pro to že tu těch sedm let nevegetoval. Ano, to jistě ne. Tak proč tedy? Co se zde dá očekávat? Standardní průběh vypadá, pokud si dobře vzpomínám, asi takto:

⁶⁰ Připadám si teď ve vztahu ke studiu jako Buddy Glass vůči svému bratru Seymourovi: Pokud však jde o mého bratra, jsem všechno, jenom ne spisovatel povídek. Podle svého názoru jsem vlastně jakási **pokladnice neobjektivních úvodních poznámek** o Seymourovi. Mám za to, že zůstávám tím, kým jsem vždycky byl – sice vypravěčem, ale vypravěčem, kterého ženou ke psaní velice osobní motivy. Chci ho představit, popsat, chci rozdávat suvenýry, amulety, chci vytahovat náprsní tašku a dávat kolovat momentky, chci postupovat po čuchu. Zkrátka, formě povídky se v tomhle rozpoložení neodvážuju ani přiblížit. Tahle forma požívá tak neobjektivní tlusté pisálky, jako jsem já, jako drak princezny. (Salinger, s. 75)

Přichází člověk,

který písemně podává přihlášku, doklad rozhodnutí a vůle studovat na katedře.

Písemně nastiňuje, proč se tak rozhodl.

V písemné podobě odevzdává výběr svých textů (autorských, beletristických).

U přijímacích zkoušek osvědčuje svoje pohybové, hlasové a řečové předpoklady⁶¹, je testována jeho otevřenost podnětům, schopnost je zpracovávat, veřejně prezentovat a reflektovat, cit pro strukturu a rytmus veřejného vystoupení. Posuzuje se druh, jakost a míra motivace ke studiu, schopnost ji vyložit a obhájit, vůle k rozhovoru, celková přesvědčivost a charakterová kompatibilita s prostředím katedry. Základní otázka zní, zda má předpoklady k tvorbě, k autorskému postoji, jak se mu rozumí na katedře.⁶²

Studium sestává z jednotlivých předmětů podle aktuálního studijního plánu, jehož kostra je dlouhodobě ustálená, bezmála nutná, v tom smyslu, že páteřní předměty jsou svým způsobem nevyjmutelné a v systému studia nenahraditelné. Jiné kurzy jsou víceméně doplňkové, v tématech i formách nahodilé, přičemž se hledí na to, aby se zřejmě dotýkaly sfér pro studium relevantních a nebyly co do přístupu a názoru v rozporu se základním směřováním katedry.

[Jak vychází najevo, nejedná se o studium oboru⁶³, ale o výchovu ke specifickému postoji. Nenabízí se toliko pole, ale i zřejmý (světo-)názor⁶⁴, jakým má být pojednáno. Účelem není jen naučit zacházet s instrumentem, ale uvědomovat si, s čím se zachází. Pokud tedy říkáme, že člověk má být nakonec schopen disponovat sebou jakožto osobou ve své psychosomatické jednotě, jsem já sobě instrumentem a mám nejen sám sebou disponovat, (zároveň, nebo ještě spíš jako předpoklad) ověřovat a uvědomovat si, co a jak jsem, co, jak a proč dělám a jak to spolu souvisí.]

Studium je uzavíráno ve třech stupních, třemi úkony (jako čekaly tři úkoly na Jířka, když se ucházel o Zlatovlásku, jakož i jinde): státní závěrečnou zkouškou prováděnou ústně, obhajobou písemné diplomové práce a jevištním výstupem zvaným absolventská prezentace. Ve státní závěrečné zkoušce se ověřují jednak znalosti dějin dramatické kultury a jednak teorie jednotlivých disciplín a aspektů studia. V diplomové práci se má osvědčit schopnost samostatně zpracovat zvolené téma buď týkající se studia, nebo oprávněně vztažené ke studiu. Absolventská prezentace je přímou aplikací psychosomatických disciplín včetně jejich implicitní reflexe a zkušeností nabytých v teoretických předmětech. Ve všech třech oblastech by se přitom měl příslušným způsobem projevit především studiem nabytý autorský postoj.

Odchází člověk, který (předpokládáme modelový, tedy úspěšný průběh) dostává písemné osvědčení, že získal plnohodnotné vysokoškolské vzdělání v oboru dramatických umění.

⁶¹ Jinak řečeno, též možnosti, perspektivy, absence nemožností.

⁶² V obrácené perspektivě: vyloučit, že je uchazeč nezpůsobilý, studia neschopen. A z jiného úhlu viděno otázka zní – vzhledem k zjištěnému, chceme tohoto člověka přijmout?

⁶³ I zde pochopitelně existuje kolonka název oboru, ale nejedná se o školení např. ve vědecké disciplíně, nejde o přímou přípravu na zaměstnání, na určitou pracovní pozici nebo i jen oblast uplatnění. Stojí tedy na opačném pólu spektra než vysoké školy přímo navázané na zaměstnavatele.

⁶⁴ Každé studium implicitně pracuje s nějakým „světonázorem“, povětšinou ovšem nevědomě, nereflektovaně.

Odchází⁶⁵ člověk⁶⁶,

v kapse (nebo v mošně⁶⁷, záleží na tom, jaký je to formát⁶⁸) má, v lepším případě⁶⁹, vysokoškolský diplom⁷⁰. A to je asi tak všechno⁷¹.

⁶⁵ Proto nemůže být člověk dost sám, když píše, proto kolem něho nemůže být dost ticho, když píše, noc je ještě příliš málo nocí. Proto nemůže mít nikdy k dispozici dost času, protože cesty jsou dlouhé a člověk snadno zbloudí. (Kafka, s. 36)

⁶⁶ Svobodná lidská individualita, která ráda nabízí své schopnosti do služeb společnosti, má být naším cílem. (Einstein)

⁶⁷ Vy musíte rozumět i těm omylům té minulé doby, protože jinak neporozumíte svým vlastním omylům, vy je ani nerozpoznáte. (Hejdánek 3/3)

⁶⁸ Těch motivů, proč o sobě nerad mluvím je celá řada. Jako jeden z prvních bych uváděl takový filosofický, který vypadá docela pěkně. Mohou být některé jiné, které tak pěkné nejsou. Ale řekl bych to tak, že když člověk má mluvit o sobě, pokud je filosof, tak musí být nacvičen stále být ve střehu, aby nekecal. On musí dbát na to, aby na sebe neříkal něco, co není pravda. A o sobě vědět pravdu je nesnadné. Ale já se obávám, že takový člověk na světě asi není, který by se ve vztahu k sobě trochu nestylizoval. A uvědomit si, že se stylizují, když o sobě mluvím, je takřka nepřekonatelná překážka, protože to člověka brzdí. A proto je nejlépe se vyhnout tomu mluvení nějakým vtípem. Vykládat jakési historky, to je způsob, jak o sobě mluvit tak, že vlastně na tom tolik nezáleží. Ale vážně o sobě mluvit, to člověk může jenom sám před sebou. (Hejdánek 1/3)

⁶⁹ Takže tady (ve víře) ta první zásada je nic si nepředstavovat, ale zato mít velice dobře otevřené oči a uši, aby člověk nepřeslechl to, co k němu mluví. My jsme zvyklí, tím že pořád jdeme za nějakými cíli – člověk si musí stavět cíl, když chce něčeho dosáhnout – ale když to dělá pořád a ve všem, tak nikdy nevidí nic než jenom ty cíle, případně nějaké neúspěchy, překážky. A vůbec si nevšimne toho, že je dneska krásně, jaký pokrok udělaly stromy. Takže k tomu patří ta druhá věc, ty otevřené oči a uši, a tohle, myslím, že se pak přirozeně promítá do vztahu k druhým lidem. Já s tímhle mám velké problémy, protože jsem zvyklý si ty cíle klást a za něčím jít. Vždycky jsem měl trochu strach z toho, mít jakoby prázdno. Tak si představuju, že to musí být hrozná věc, když někdo je zvyklý, že ho pořád někdo zaměstnává, a ten ha najednou přestane zaměstnávat. To musí být hrozná zkušenost. Na tohle vždycky myslím i ve škole, že by se lidé měli vzdělávat nejen k tomu, aby dobře dělali svou práci, ale taky aby si dovedli sami se sebou něco počít, když jim ji nikdo nedá. Přitom je na světě vždycky tolik, co by se dalo a mělo dělat. Ale to se prostě člověk musí naučit. Já mám taky ty vztahy s lidmi hodně účelové, to jest, vždycky se snažím něčeho dosáhnout, lidi třeba k něčemu i honit. Ale vždycky si uvědomím, jaká by byla škoda, kdyby člověk pro ty cíle přestal mít otevřené oči a uši. A na tohle nejlepší vzor jsou malé děti. Malé děti jsou příkladem těch otevřených očí a uší. Tohle by se člověk od nich měl učit. To, že nic není banální, nic není zbytečné, nic není marné. Děti jsou schopné stavět věž, pětkrát, desetkrát, pokaždé spadne, nic se neděje. Když se postaví, tak pak je to něco. To je takové velké tajemství vlastně, že věci mají cenu, jenom tehdy, když něco stojí. To, co přijde bez úsilí, toho si nevážíme, to jako by pro nás nic nebylo. A přitom ty nejdůležitější, nejcennější věci vždycky člověk jenom dostane. (Sokol, 10/10)

⁷⁰ Takové už to se školami je. To nejdůležitější, co se tam naučíme, je fakt, že nás ty nejdůležitější věci stejně naučit nemůžou. (Murakami, s. 46)

⁷¹ Došel jsem ke zvláštnímu závěru, který je však vcelku logický: k popisu rozmanitých konkrétních věcí potřebujeme mnoha slov. Určitě však obecnější zákony mohou méně slovy vyjádřit společné aspekty mnoha jevů najednou. Vytvořil jsem si tedy hierarchii postupující od konkrétního k obecnému a ke svému vyjádření požadující stále méně slov. Nejobecnější pravdy by se měly dát vyjádřit jen jediným slovem. Pak ale před námi zůstává poslední krok přejít ke skutečnosti vyjádřitelné pouze beze slov. Je to paradox, ale mě tato představa naplňuje hlubokým klidem. (...) Pravdu je možné nalézt jedině v mlčení. (Einstein)

Prameny

- Douglas Noel Adams: Stopařův průvodce po galaxii, Praha 2002, Argo
 - Douglas Noel Adams: Sbohem a díky za všechny ty ryby, Praha 2002, Argo
 - Fjodor Michajlovič Dostojevskij: Bratři Karamazovi, Praha 1980, vydání osmé, v Odeonu druhé
 - Umberto Eco: Jak napsat diplomovou práci, Olomouc 1997, Votobia
 - Haruki Murakami: O čem mluvím, když mluvím o běhání, Praha 2005, Odeon
 - Karl Jaspers: Úvod do filosofie, Praha 1996, OIKOYMENH
 - Franz Kafka: Leopardi v chrámu, Praha 2013, Nakladatelství Franze Kafky
 - Erlend Loe: Naivní. Super., Brno 2003, Doplněk
 - Vladimír Mikeš: Proč psát, Praha 2003, ISV nakladatelství
 - Friedhelm Moser: Malá filozofie pro nefilozofy, Olomouc 2005, Votobia
 - Jan Mukařovský: Význam estetiky, in Studie [1], Brno 2007, Host
 - J. D. Salinger: Franny a Zooey, Praha 2006, vydání třetí, v Knižním klubu první
 - Roger Scruton: PROČ?, in Průvodce inteligentního člověka filosofií, Brno 2003, BARRISTER & PRINCIPIAL
 - Ladislav Smoček: Podivné odpoledne Dr. Zvonka Burkeho, Praha 2010, Artur
 - J. R. R. Tolkien: Pán prstenů I Společenstvo Prstenu, Praha 1998, Mladá fronta
 - Marek Vácha: Et dimitte nobis debita nostra, in Modlitba argentinských nocí, Brno 2011, Cesta
 - Bible – český ekumenický překlad
-
- Albert Einstein – Vědomí pokory – 2008 – Audiostory
 - Ladislav Hejdiánek – Osudy – ČRo Vltava – Premiéra 2. 1. – 4. 1. 2008 (3 díly)
 - Jan Sokol – Osudy – ČRo Vltava – Premiéra 1. dílu 5. 1. 2004 (10 dílů)
-
- (500) Days of Summer (2009), režie: Marc Webb
 - Adéle ještě nevečeřela (1977), režie: Oldřich Lipský
 - La vita è bella (1997), režie: Roberto Benigni
 - The Big Bang Theory – S10E04 (2016), režie: Mark Cendrowski
 - The Big Bang Theory – S10E07 (2016), režie: Mark Cendrowski
 - The Lord of the Rings: The Fellowship of the Ring (2001), režie: Peter Jackson